

A
MESTERHÁZI
MESTERHÁZY
CSALÁD
TÖRTÉNETE

IRTA

MESTERHÁZY SÁNDOR
NEÜG. EVANGÉLIKUS ESZTERÁKS-TIFIKÉSZ

NAGYKÁNYISZA
GYARMATI NY. KÖNYVNYOMDÁJA
MCMXXXVII

Előszó.

Ebben az 1936-ik esztendőben, melyben 500ik évfordulója van annak, hogy Zsigmond király Mesterházy Bálintnak és testvérjének Jánosnak a szép színes nemesi címet adta, felvetődött lelkemben a gondolat, hogy a családra vonatkozó adatokat, melyek közül több elszórtan már itt-ott füzetekben, könyvekben is megjelent, össze kellene gyűjteni. Többekkel közöltem tervemet Helyesléssel találkoztam. Biztatásokat kaptam, hogy támogatnak törekvésemben. Erre felhívásokat közöltem a „Harangszó”, az „Evangélikus Élet” és egyik napilap június havi egy-egy számában, hogy aki valamit a család nevezetesebb eseményeiről és tagjairól tud, azt velem közölje. Ennek folytán megszólaltak a család tagjai, sőt mások is. Innen is, onnan is küldtek értesítéseket, tudósításokat, sőt a fáradozásért előleges köszöneteket is. Jól tudtam, hogy — mint ezt Kempelen Béla: „Magyar nemes családok” című művében a Mesterházy-családról írja — a család teljes leszármazása még nincs feldolgozva, és hogy a család történetére vonathozó iratok nem egy helyen összegyűjtve, hanem több helyen: megyei és családi levéltárakban, illetve levelesládákban vannak; tehát több helyen kell kutatni.

Legelőször 1936. aug. 24-én Kemendollárra utaztam Mesterházy Jenő földbirtokoshoz, kinél a legfontosabb okiratokat véltem feltalálhatni. Úgy is volt. Az általa őrzött családi levéltárban van c Zsigmond király által 1436-ban adott címeres nemesi levél, az Erzsébet királyné által 1440-ben adományozott pallosjogról szóló okirat, a II. Rudolf által 1583-ban Mesterháza birtoklására vonatkozó adománylevél,

egy 1433 ig felvivő családi tábla és több fontos irat, melyeket vele átvizsgáltunk. Aztán felhasználtam máshol talált és máshonnan beérkezet iratokat is, a családtagoktól elmondott és saját tapasztalataimbó megismert történeteket. És mindezek alapján szólok a kardforgató a jogtudós, a magasrangu tisztviselő, a nagybirtokos, a lelkész, a orvos, a mérnök, a tanító, a középbirtokos, a kisbirtokos, a földműves ősről és az iparosok s kereskedőkről is, kik mind hasznos, szükséges munkát végeztek és végeznek az egyház, a haza és a család javára.

Beszélek nemcsak a családfőről, de ezek hűségés hitestársairól, a gyermekeket nevelő önfeláldozó édesanyákról, a lelkes, honleá nyokról, kik mind nemes, szent hivatást töltöttek be a múltban és töltenek be ma is. Általában elmondhatjuk róluk, hogy szemeik előtt tartották a nagy feladatot, mely szerint a nemesség mindig emlékeztet a király, a haza és a keresztyénség iránti kötelességekre. Méltó dolog tehát, hogy a késő utókor gyermekei is olvassanak róluk, és példájukból lelkesedést merítsenek a jóra.

Jer velem hát Szíves Olvasó és kísérd figyelemmel, amiket a Te tanulságodra is megírok.

Nagykanizsa, 1937. november hava.

A SZERZŐ

A Mesterházy-család címere eredeti nagyságban 1436-ból.

I. A település kérdése.

Sopronmegyének déli szélén, Csepregtől (járási székhely) délkeletre 14 km-re, nem messze a Répce folyótól, szép és termékeny sík vidéken, egyik felől Csernelháza, másik felől pedig Pórládony szomszédságában fekszik Mesterháza község, a Mesterházy-családnak ősi fészke. Hazánknak ezen a vidékén régen avarok laktak, kik aztán a honfoglaláskor itt letelepült magyarok közé olvadtak be. Gyurácz Ferenc püspökünk, kinek ősei, Gőr (Guar) községből, illetve Bükrről származtak (maga is Bükön született), magát avar-utódnak mondotta.

Az Etelközben, 888-ban kötött vérszerződés 2. pontjában Árpád és vezérei kimondták, hogy amit közös erővel szereznek, abban mindenki részesüljön. Árpáddal 108 nemzetség jött be. A 896-ik év táján elfoglalt haza földjének felosztásakor ezen a vidéken Bulcsú vezér és nemzetsége kapott földet, úgy hogy birtoka innen leterjedt a Balaton vidékén át Somogyig. Ott Barcson volt a székhelye. Nevét őrzi a ma is meglévő Bulcsú- vagy Bölcső- vagy *Belcsa-puszta*. Régen a törzs élén a törzsfő állott, kit hadnagynak is neveztek. Major exercitus. Mesterházán még 1871-ben is, mint ezt személyesen hallottam, a községi bírót

hadnagynak hívták.

Későbbi időkben, a tatárdúlás után (1241—42.) IV-ik Béla király Lövére, mely Mesterháza közel északra fekszik és melynek őslakói besenyő határőrök (sagittarii) voltak, németeket telepített és németül „Schützen”-nek nevezték. Ugyanabban az időben, a XIII. sz. I. felében kapta IV. Bélától a Mesterháza szomszédságában fekvő Csernelházát: a Chernelházy-család őse: Miske mester is.

Hogy a Mesterházayak ősei Bulcsú vezér nemzetségéből származtak-e vagy pedig később máshonnan lettek ide telepítve, talán éppen IV. Béla által Németországból — okiratok hiányában — nem tudtam biztosan megállapítani. Azokban a zivataros, háborús időkben öldöklés, rablás vagy tűzvész folytán sok fontos irat megsemmisült. Gondoljunk csak a sok belháború, a tatárdúlás, a százados török támadások és más háborúk pusztításaira és nem csudálkozunk azon, hogy a Mesterházy-család okiratai közül sok elpusztult, amelyek pedig fényt áraszthattak volna a család legrégebb múltjára is. Nagyobb tűzvészek voltak a faluban, pl. 1605., 1616-ban és később 1869-ben is. Azt is hallottuk, hogy egyik-másik irat egyes családtagok kezén veszett volna el, semmisült volna meg.

Annyi azonban bizonyos, hogy Vesterháza község 1279-ben már a Vesterházayak birtokában volt. (A csornai konvent levéltárában lévő okirat szerint.) Ha pedig birtokos volt a család, már ezen az alapon is nemesnek tartottak; mert régen, akinek a király birtokot adott, az nemes lett és kötelesség hárult reá az országnak fegyverrel való védelmezésére s a subsidium, hadisegély (portánként 1 arany forint) lefizetésére, és jogot nyert az országgyűlésen, a többi nemesekkel való részvételre. Honfoglaló magyar őseink az első foglalás jogán (prima occupationis) lettek itt birtokosokká; utóbb az arra érdemes férfiak a még rendelkezésre álló nemzeti földbirtokkal — királyi adomány (donatia regia) alapján — lettek birtokos nemesekké. Különböző másféle nemes, mint birtokos nemes, közel a mohácsi vészig nem is volt. Tehát a Mesterházy-család nemessége ilyen királyi birtokadományozás címén is, legalább 1279-ig vihető vissza. De a későbbi időkben is maradtak fenn újabb, meg újabb birtokadományozásokról, illetve megerősítésekről szóló okiratok. Nevezetesen 1430-ból való birtokadományozási oklevélről van egy, a XVII. század legelejéről való hiteles másolat a családi levéltárban. Az 1433-ik évből meg van egy eredeti birtok-átruházási oklevél a családi levéltár egyik részében.

1433-ban Vesterházy Miklós osztozott atyafiságával nagy háborúskodás között, mert azt kívánta Zsigmond királytól, hogy az egész birtokot ruházza rá; természetesen, hogy a többiek tiltakoztak ez ellen; végre is békés megegyezés lett a dolognak vége. A szomszédos Chernelházayakkal is, bár velük házasság révén rokonsági viszonyba jutottak, voltak határvillongásaik és a hagyomány szerint a Chernelházayak nagyobb területet foglaltak el a vesterházai határból. Nemes községek között sok helyen fordultak elő ilyen versengések. (Sopronmegyei oklevéltár II. 112.) Különböző a Mesterházy-család tagjai szépen sokasodtak. Lakóházaikat egymásután építtették és pedig kevés kivétellel, t. i. a téglából épültek kivételével, a falu nyugati végén ásott földből, többnyire tömés-falakkal. A falu nagyobbodott, lakói mindinkább szaporodtak. Egy 1433-ból való hiteles irat szerint a Vesterházy-család tagjai a faluban már „felszeri” és „alszeri” ágra oszttattak el. A sok veszély között is megőrzött és épségben megmaradt irataink már több Vesterházaynak nevét említik. Így látjuk, hogy 1425. év táján élt Vesterházy András, Imre, György, Pál, Jakab, István, László, Miklós, János, továbbá Benedek, aztán Vítus, másik Imre és másik András. Különösen megemlítenők a

címerszerző Bálint és testvére János, kikről majd bővebben fogunk szólni.

De nemcsak számban gyarapodtak ők, hanem művelődés tekintetében is. Vezető szerepet vittek és többen közülük nagy tekintélyre tettek szert. Bálint nagyhírű ügyvéd volt, literatus, mint egyik Batthyányi gróf ablegátusa is működött az országgyűlésen. Azonban főképpen, mint földbirtokosok, gazdálkodók tűntek ki. Hiszen már 1440-ben, a pallosjog (jus gladii) adásakor Sopronmegyében is, Vas megyében és Mosonmegyében is birtokosok voltak az adományozási oklevélben névszerit is megemlíttet, felsorolt családtagok. Szám szerint heten. Katonai érdemeik is voltak. Egyházi téren is az elsők között állottak. I. István királyunk által elterjesztett keresztyén vallás ezen a vidéken is csakhamar virágzásnak indult. Így Kőszeghez közel, északi irányban, az 1194-ik évben Bors Domokos comes alapította a borsmonostori cistercitaapátságot. Mikor ehhez a monostorhoz 1498-ban új apátot neveztek ki, akkor II. Ulászló király az apát beiktatási ünnepélyére, mint királyi megbízottakat: Mesterházy Pált és Jánost küldte ki. Nagy megtiszteltetés, kitüntetés volt ez, hogy ez a két Mesterházy, mint „homo regius”, királyi ember küldetett oda a monostorba, a kolostorba, apát beiktatására. A kőszegiek mai nap is Klosternek, klastromnak hívják azt a helységet, mint ezt kőszegi tanuló koromban sokszor hallottam. Egyszer el is látogattam oda

II. Cimer- és pallosjog-adományozás 1436-ban és 1440-ben.

Címer a francia cimiere szóból ered és kezdetben a sisakdíszet jelentette. Magyarországon. Róbert Károly király kezdte a címereket 1326. után adományozni. És eleinte a címeres levelek, körülbelül a mohácsi vészig, kevés kivétellel, régi nemes családoknak adattak és kevés olyan, címeradományozás van, mely nemesítéssel volna összekötve. A címer a nemességnek inkább *ékességét* képezte és képezi. A mohácsi vész utáni időkben azonban, a címeradományozások a nem nemesek részére történtek és a nemeslevéllel együtt a nemesség adását is jelentették. Akár az egyik, akár a másik esetet nézzük, a címer mindig a nemességnek jelvénye volt. Maguk a címeres nemeslevelek is nemesi jelvénynek mondják a címert. (Arma, seu nobilitatis insignia.) Nem nemes embernek nem lehetett címere. Eleinte csak egyszerű, fekete rajzú címereket osztogattak fejedelmeink. De már I. Nagy Lajos királyunk többször színes címereket is adott. Zsigmond király aztán a leirott, lerajzolt címerek mellett a legtöbb esetben festett, sokszor igazán művészi festett címereket adományozott nemes és nemesített alattvalóinak nemességük nagyobb díszére, ékességére. Zsigmond, kit, mint Nagy Lajos leányának, Mária megkoronázott királynőnek férjét, ki Luxemburg hercege volt, 1387. március 31-én, Virágvasárnapján választottak magyar királynak, először leverte a lázadókat, Horvátit is, ki Erzsébet királynőt megfojtatta, Mária királynőt pedig kegyetlenül megkínóztatta, halálra ítélte és kivégeztette. Azután, mint római (német) császár, megcseh király nagy birodalma városaiban is, különösen Németországban több gyűlést tartott. Ezekon, a gyűléseken, különösen az 1414-ben tartott, egyébként szomorú emlékű konstanzi zsinaton tapasztalta, hogy míg más nemzetek nemesei fényes és színes címerekkel díszített pajzsokkal és zászlókkal jelentek meg és vonultak fel, addig a magyarországi nemesek csak egyszerű jelvényeikkel voltak láthatók. Körülbelül 2400 lovag, 80000 laikus és 18.000 főpap jelent ott meg, kiknek legnagyobb része szabad ég alatt sátrakban, címerekkel díszített sátrakban lakott és címeres jelvényekkel vonult fel. Azért Zsigmond hazánkban is

címerlevelek adományozásának sorozatát indította meg. Azoknak, akik hűséges kitartással ragaszkodtak hozzá és a lázadó főurak leveretésében, valamint a török elleni harcaiban őt támogatták, vagy egyébként állottak szolgálatára, azoknak szép, színes festésű címereket adományozott nemcsak jutalmazásul, hanem buzdításul is, hogy ezeknek: főnemeseknek és köznemeseknek vitézi szolgálatára, különösen a törökök elleni hadakozásaiban, trónjának és a hazának megvédésében támaszkodhasson.

Ilyen hűséges alattvalójának ismerte a sopronmegyei Vesterháza községben lakozó és birtokos Vesterházy Bálint nemest is, akinek és családjának 1436. július 2-án az alábbi latin nyelvű címerlevelet ajándékozta:

„Sigismundus dei Gratia Romanorum imperator semper augustus, ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex. Tibi fideli nostro Valentino Literato filio Andree de Vesterháza salutem gratiamque nostram cesaream atque regiam et omne bonum. A claro luttine throni cesaree aut regie maiestatis velut e sole radii nobilitates legitimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia claritate sic dependent, ut non sit dari alioius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat cesaree seu regie maiestatis. Sane attentis et consideratis tuis Hdelitatibus et fidelium obsequiorum meritis, quibus tu in nonnullis nostris et regni nostri Hungarie predicti agendis et expeditionibus sicuti prosperis sic et adversis cum omni fidelitatis constantia maiestati nostre studuisti eoque ferventius in antea studebis complacere, quo te et tuos singularibus honorum gratiis a nostra celsitudine conspexeris lőre insignitos, tibi et per te *Johanni* fratri tuo carnali, item Sebastiano de Beogeothe ac Osvaldo, Valentino, Nicolao et Marco iiliis ipsius Sebastiani, necnon Petro et Sigismundo liliis Georgii de eadem Beogeothe, vestrisque successoribus, heredibus ac posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, que in principio seu capite presentium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictorea ligurata sunt et depicta ac distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis sciencia dedimus, donavimus et contulimus, ymmo ex habundantiore plenitudine nostre specialis gratie concedimus et presentibus elargimur, ut vos, vestrique heredes et successores universi predicta arma seu nobilitatis insignia more aliorum armis utentura a modo in antea ubique in prelis, hastiludiis, duellis, torneamentis et aliis omnibus, exercitiis nobilibus scilicet et militaribus, necnon sigillis, anulis, velis, papilionibus et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis cuiuscunque conditionis, preesinentie, status, gradus vel dignitatis existant, harum notitiam evo habituris insignitos dici, nominari et teneri volumus ac eiam reputari, gestare ac omnibus et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres nobilesque et clientes regni nostri armis utentes quomodolibet consuetudine vel de iure lreti sunt et gravisi, trui et gaudere possitis et valeatis. De talique singularis et specialis gratie nostre antidoto merito exultetis et tanto ampliori studio ad honorem nostre cesaree ac regie maiestatis vestra in antea solidetur intentio, quanto vos largiori labore cesareo et regio preventos conspicietis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras sigillo nostro secreto, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti communitas vobis duximus concedendas. Datum Bude, in festo visitationis beate Marie virginis gloriose, anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. quinquagesimo, Romanorum XXVI. Bohemie XVI. imperii vero quarto. Sigismundus.”

A Mesterházyak eme címerlevelet 1899-ben a „Turul” heraldikai és genealógiai közlöny XVII. kötete I. füzetében Bárczay Oszkár, a címer színes rajzát

is bemutatva, részletesen ismertette. Bevezető soraiban így írt: „*Abban a helyzetben vagyok, hogy a szóban forgó czimer-levél szövegét és czimerrajzát az eredeti után híven másolva, e folyóira tisztelt olvasóinak bemutatthatom, ugyanis Szily Kálmán akadémiai főtitkár úr szíves közbenjárásával alkalmam volt a Mesterházy Gyula potyi földbirtokos tulajdonában lévő armálist lemásolhatni s a czimer rajzáról hasonmást készíttethetni.*”

Jelenleg a címerlevél néhai Mesterházy Gyula öccsének: M. Jenő kemendollári földbirtokosnak őrizete alatt van, kinél én azt 1936. VIII. 24-én megnéztem és róla az alábbi ismertetést közölhetem, mely természetesen a Bárczay Oszkár adataival nem ellenkezik. A címerlevél egy 51, 7cm. széles 31 cm. magas, még mindig elég ép pergamenből áll; rajta a szöveg szép, szinte rajzolt betűkkel van írva és a 11., 12. és 13-ik sorok közepén lévő néhány szónak kivételével még ma is jól olvasható. Most a következők helyes megérthetése végett megjegyzem, hogy a címereken szereplő pajzsot mindig úgy képzeljük, hogy az velünk szemben áll, mert a harcos a pajzsot, mellyel magát védelmezte, mindig ellenségével szemben állva viselte. Tehát mindig azt nézzük, hogy hol van a pajzs mögött álló vitéznek a jobb válla és a bal válla, és e szerint állapítjuk meg a címernek jobb oldalát vagy bal oldalát. Ez a heraldikai (címertani) felfogás. Azt figyelemben tartva, nézzük tovább címerlevelünket. És látjuk annak felső jobb szögletében, van a címer szépen, színesen megfestve és pedig 14 cm. magas és 12,5 cm. széles zöld keret között vörös alappal, melyen balra dűlő kerek talpú pajzs van, ennek kék mezejében zöld ágon fekete fald-madár áll; a pajzs jobb sarkán függőlegesen ezüst sisak van, felette ötágú arany koronával, melyből zöld ág nyúlik ki és ezen szintén egy fekete fald-madár áll. A sisaktakaró aranykék; de ez csak jobb felől látszik elég tisztán, ellenben bal felől idő folyamán kiszakadt és csak később javították ki vörösre festett pergamennel, melyre alul a hátlaapon papiros van ragasztva.

Nagy kár, hogy magában a címerlevél szövegében nincs a címer kép ismertetve, a madárról sincs kifejezetten megírva, hogy az faldkakas lett volna, csak az alakja mutatja azt. Bajoknak lett az okozója. Ugyanis, mivel az illető családfők a címerlevelet, e féltve őrzött családi kincset nem igen vették elő és nem mindenkinek mutatták meg, ami egyes érdekelteknél neheztelést is váltott ki, az a család tagjai között nem lett általánosan ismertté és azok nem tudtak teljesen egyforma pecsétgyűrűket vagy címerképeket készíttetni. A pecséték lenyomataiból ugyanis, melyek alapján a gyűrűket stb. csináltattak, nem lehetett a fald-madarat jól felismerni és nem egyszer nézték azt hollónak vagy galambnak is. Balogh Gyula: „Vasvármegye Nemes Családjai” című könyvében a címert így ismerteti: „balra dűlő pajzs, kék udvarán zöld ág, ezen egy balra néző holló, a sisak koronáján egy másik balra néző holló. Foszladék: jobbról arany-kék, balról hiányzik, de valószínűleg ezüst-vörös.”

Hasonlót ír Kempelen Béla is: „Magyar nemes családok” című munkájában. Szerinte a címer: „Balra dűlő kék pajzsban zöld ágon balra fordult holló; sisakdísz: a holló; takarók: kék-arany (ezüst-vörös.) Nagy István pedig „Magyarország családai” című könyvében ezt írta: „A család címere a pajzs kék udvarában hármassal zöld hegyen álló galamb, csőrében nyilat tartva. Ugyanez látható a pajzs feletti sisak koronáján is. Foszladék: egyik oldalon arany-kék, a másikon ezüst-vörös.” Mi történt itt? Mi okozta ezt a háromféle felfogást? Gondoltam arra, hogy valami címerújító vagy bővítő rendelkezés történt, mint ez egyik-másik nemes család címerénél előfordult. De ilyen iratra nem bukkantam. Valószínűnek tartom tehát azt, miszerint az eredeti címerrel pecsétgyűrűkbe lemásolt, vésett fald-madarat nem tudták olyan jellegzetesen bevésni, hogy azt mindenki azonnal fald-

madárnak nézhette, ismerhette volna. Bizony látszott az hollónak is, meg galambnak is. Aztán szokásba jött az is, hogy a vésnökök, illetve festők a saját elképzelésük szerint némi átalakítást is alkalmaztak vagy a foszladékon vagy a pajzson. Ennek a nézetemnek igazolására felemlítem, hogy a családnak az az ágazata is, melyik a címert őrizte és őrzi, pecsétgyűrűiben, ezüstneműiben, kardjain, díszlószerszámain és egyéb tárgyain, olyan címert használt és használ, melyen a madár bizony inkább *hollónak* látszik. A család többi ágazatainak pecsétjei is ehhez hasonlóak, mert voltaképpen ennek a pecsétlenyomatnak alapján készültek azok is. Tehát kiki viselje, használja azokat továbbra is önérettel, és a madarat mondhatja *hollónak*. Az eredeti címerlevél alsó része, szokás szerint, be van hajtvva és piros, fehér, zöld selyemzsinórral összefűzve, melyen az említett királyi zárt pecsét függ; de ennek felirata annyira elmosódott, hogy azt elolvasni nem lehet. A címerlevél hátlapján ez a felírás olvasható: „Armalis Sigismundi imperatoris et regis Hungarie, de anno 1436.”

Mivel úgy gondolom, hogy a színeknek jelentése némelyeket érdekelni fog, röviden megemlítem, hogy a színek heraldikai jelentése a következő: kék a hűségnek, bíbor a nemes vérnek, arany a vitézségnek, bölcsességnek, ezüst a titoktartásnak, zöld a reménységnek, a további nagyramenésnek, a fekete a gyásznak, a fehér az örömeinek a jele.

Bizonyára mindenki tudni akarja, hogy mi van a már közölt latin nyelvű okiratban. Azért azt magyarra lefordítottam és itt közlöm.

Zsigmond, Isten kegyelméből római császár, örökös Uralkodó és Magyarországnak, Csehországnak, Dalmáciának, Horvátországnak stb. királya. Neked Kedvelt Hívünknek: Bálintnak, (literatus) Vesterházy András fiának üdvözlétünket s császári és királyi kegyelmünket és minden jót. Császári és királyi trónusunk ragyogó fényétől, mint napsugártól, törvényes jog szerint lépnek elő a nemesi rendek és minden nemesek címerei a császári és királyi kegytől úgy függenek, hogy nem adatik valami nemesi jelvény, mely nem császári és királyi Felségünk kebeléből származnék. Jól megfigyelve és megfontolván hűségedet és hűséges szolgálataidnak érdemeit, melyekkel Te a saját Magunk és dicső Magyarországnak többrendbeli vállalkozásaiban és hadjárataiban, még pedig úgy a szerencsésekben, mint a kedvezőtlenekben a hűségnek minden állhatatosságával Felségünknek szolgáltál s várhatólag mint a múltban, úgy ezután is, még pedig buzgóbban törekszel kedvünkben járni, azért, hogy Magadat és a Tiedet Felségünkötől a megtiszteltetések megkülönböztetett kegyeivel nyilván kitüntetetteknek lássad, Neked és Általad édes-testvérednek Jánosnak, valamint Bögöthy Sebestyénnek és Osvádnak, Bálintnak, Miklósnak és Márkusnak, ezen Sebestyén saját fiainak, nemkülönben Péternek és Zsigmondnak, Bögöthy György fiainak és leszármazóitoknak, örökösöiteknek és ivadékaiknak, mindnyájatoknak ezt a címet, mint a nemességnek jelvényét, mely jelen levelünknek elején, a fejezetben saját színeivel, művészi festéssel kiformálva s megfestve és határozottan kinyomtatva van, jóakaró lélekkel és Felségünk komoly elhatározásával adtuk, ajándékoztuk és adományoztuk, sőt hatalmunk teljességével, különleges kegyünkkel odaajándékozzuk és a felsoroltaknak bőkezűen odaadományozzuk, hogy Ti és örökösöitek és utódaitok mindnyájan a fentemlített címet, mint a nemességnek jelvényét, más, a címereket használó nemeseknek szokása szerint. Ősi módon és pedig mindenhol, tudniillik: harcokban, dárdajátékokban, párviadalokban, lovagi tornákban és minden más nemesi gyakorlatokban és katonáskodásokban, még pedig pecsétetekkel, pecsétgyűrűkön, sisaktakarókon, sátrakon és általában dolgaitok és vállalataitok bármely nemeiben viseljétek és

használjátok, ezt akarjuk úgy, hogy a nemességnek tiszta és igaz jegye alatt, titeket, mint az ezzel kitüntetettek mindenek és egyesek, bármily állapotú, méltóságú, rangú és kitűnőségű férfiak legyenek, nemességteknél fogva így nevezzenek, hívjanak és becsüljenek és hogy mindazon egyetemleges és különleges kitüntetésekkel, megtiszteltetésekkel és kiváltságokkal, melyekkel királyságunknak a címereket használó többi főnemesei, nemesei és katonai egyénei élnek, akármely jogszokás vagy adományjog alapján részesültek azokban, ti is élni tudjatok, azokat használni és élvezni tudjátok és legyetek boldogok. A múltban adott ilyen kivételes és sajátlagos kegyünket illetőleg méltán Örvendeztetek és annál határtalanabb lelkesedéssel erősödött akkor császári és királyi Felségünk tisztelete iránti vonzódástok, mentül bővebb császári és királyi jóindulattal és kegyeink ajándékával éreztétek magatokat elhalmozva, Minek megerősítésére és örök emlékezetére adtuk — zárt pecsétünkkel, melyet, mint magyar király használni szoktunk — Nektek nagyra becsülteknek mind közönségesen jelen adománylevelünket.

Kelt Budán, a boldogságos Szűz Mária dicsőséges látogatásának ünnepén,*) az Urnak ezer-négyszáz-harminchatodik, magyarországi stb. uralkodásunknak ötvenedik, Rómainak XXVI-ik, Csehországinak XVI-ik, a birodalminak pedig negyedik esztendejében. Zsigmond s. k.

*) Sarlós boldogasszony napján, július 2-án.

Már most jegyezzük meg, hogy Bögöthy Sebestyén és Bögöthy György Mesterházy Bálintnak és Jánosnak mostohatestvérei voltak. Azért kapták ők is fiaikkal együtt ugyanazt a címet.

A balra dülő pajzs, a címet adományozó fejedelem, király neve felé hajolva, tiszteletet, hódolatot fejez ki. Ritkébbak az ilyen dülő pajzsú címerek, de azért szép számmal fordulnak elő. Ilyenek a többi között a Bocskayak, a Báthoryak, a Marsovszkyak címerei is.

A fajdkakas ritka címer-állat és inkább francia címer-pajzsokon fordul elő szórványosan. Jelenti az éberséget és a bátorságot. Éberséget jelent a holló is, meg a lúd is, amint ezt a régi latinok is tartották. (Anseri clamant.)

Azután 1439-ben Szent Gergely pápa napja táján Budán Albert király is adott donacionális levelet Mesterháza birtoklására nézve Literatus Bálintnak és általa a Zsigmond címeres levelében említetteknek. A hiányos donációs levelet 1658. Szent Jakab apostol napján átírja a vasvári káptalan.

Mielőtt a pallosjog adományozásáról szólnék, célszerűnek látom a következő kis ismertetést előrebocsátani. I. István (Szent) királyunk az országot uradalmakra, grófságokra, comitatus, illetve megyékre osztotta és ezek vezetését grófokra (comes), ispánokra bízta. A szlávoknál a nemzetség feje a „zsupán" volt. Ebből a szláv szóból származott a mi „ispán" szavunk. A szlávok a határokat ismerték és a birtokhatárt medjának nevezték. Innen származott a mi „megye" szavunk. A vármegye élére került a főispán, kit a király nevezett ki. Idő folyamán a főispánok dolgai nagyon is megsaporodtak, annyival inkább, mert a királynak írásban is jelentést kellett tenniük. Ezt a főispán tisztje, jegyzője, deákja, nótáriusa, kit még mesternek is neveztek, végezte el.

Egy zalai várjobbágy fia volt az a Balduin mester, aki IV. László jegyzője volt. István mester 1312-ben Miklós főispán jegyzője, deákja volt Deáknak is nevezték. Pl. Ormandi Pál — deák. Ebből értjük meg, hogy miért nevezték a címerszerző Mesterházy Bálintot literatusnak, deáknak, mesternek, A honfoglaló nemzetségek, nemek utódai a nemesek felett a király bírászkodhatott. De a király mindent nem végezhetett el, azért helyetteséül rendelte a *nádort*. Aztán létrejöttek

- a) nádori közgyűlések és a
- b) főispáni közgyűlések.

E gyűlések feladata volt a tolvajok, latrok és minden gonosztevők kiirtása, de emellett általában igazságszolgáltatás mindenféle ügyben, t. i. polgári és bűnügyekben, birtokperekben, állapotperekben stb.

A megyei Önkormányzat magában foglalta a bíráskodást is. A megyei törvényszék tagjai voltak az alispán, a szolgabírák, több-kevesebb megyei nemes, kik közül választottak esküdteket (íurati), akik aztán a főispán előtt esküt tettek. De a király kiválóbb nemeseknek pallosjogot (ius gladii) adott, mit szabad ispánságnak is neveztek, mely szerint a földesúr birtokai területén a gonosztevőket elfogni, megkínóztatni, elítélni és kivégeztetni jogosult volt. Csak kevesen, csak tekintélyesebb nemesek kapták a pallosjogot Volt vármegye, melyben csak két szabad ispánság (ius gladii) volt. Zsigmond király 1417-ben a tihanyi apátságnak is adott pallosjogot.

A bíráskodást a pallosjog alapján a földesúr rendszerint úgy gyakorolta, hogy megbízta egyik gazdatisztjét az eljárás lefolytatásával, de belevonták abba a jobbágy községek előljáróságát is, jelen kellett azonban lenni egy szolgabírónak is.

Az elmondottak alapján világos előttünk, hogy Mesterházy Andrásnak fiai, kik a pallosjogot nyerték, nagy tekintélynek örvendettek. Jól mondja róluk Bárczay Oszkár idézett munkájában: „Vesterházi András fiai tekintélyes emberek lehettek, mert Erzsébet királyné Komáromban 1440-ben kelt levelében pallosjogot adományoz Westerházi Bálint és János testvéreknek.”

Ezek ugyanis azokban a vészes időkben — mikor a török újra meg újra támadta, pusztította a magyarokat, mikor Albert király Erzsébetnek, Zsigmond király leányának a férje is a hadjáratok alatt kapott járványos betegségben meghalt, és amikor a tolvajlások, fosztogatások stb. felburjánoztak — szükségesnek látták a királynétól a pallosjogot kérni. Kérelmük meghallgatásra talált. A királyné Komáromban, 1440-ben kiállította számukra a pallosjogról szóló oklevelet, mely Kemendolláron, a családi levéltárban ma is elég ép állapotban megvan. Eredeti latin szövegében így hangzik az:

„Comissio propria domínae reginae.

Nos Elizabetha, Dei gratia Regina Hungáriáé, Dalmatiae, Croatiae etc. Austriae et Stíriae Ducissa, necnon Marchionissa Moraviae. Presentium tenoré significamus, quibus expedit universis: Quod nos tum ad humilime ac devote supplicatione instantiam fidelium nostrorum Valentini et Johannis filiorum Andreáé de Westerháza necnon Michaelis et Andrae filiorum Emerici, Benedicti filii Johannis, Nicolai filii Georgii et Jacobi filii Pauli de eadem Westerhaza ac Andree ílly Nicolai de Mylek Maiestati nostrae per ipsos propterea porrectam tum et commode et utüitate Regni nostri considerare volentes ut malorum et perversorum atque nociorum hominum deleatur, bonorum veró et iuste victuum aquirentium angeatur numerus, eiselem Valentino, Johanni, Michaeli, Andreáé, Benedicto, Nicolae, Jakobs et Andreáé ipsorumque heredibus universis auctoritate regia, qua prout uti huius regni heres legitima fungimur et de potestate nostrae plenitudine ac ex gratia Speciali id annuimus et duximus concedendum, ymo annuimus et concedimus, praesentium per vigorem, ut ipsi et eorum altér in possessionibus seu porcionibus possessionariis ipsorum tam in Soproniensis quam etiam Castriferrei et Musuniensis comitatibus habitis et existantibus ubicunque voluerint in locis debitis et conpetentibus patibula, rotas et alia tormentorium genera erigere, universosque fures et latrones, vispilonos et alios quoslibet malefactores, quos

intra metas possessionarium et portionum possessionariarum suarum praedictarum apprehendere poterunt, a modo in antea ac imposterum apprehendendi, captivandi, iudicandi, suspendendi, rotandi, truncandi, enutilandi, incarcerandi, ac aliis poenis puniendi seu plectendi liberam futuram et amodo ex plena nostrae annuentiae gratia habeant potestatem, íacultatem, horum nostrarum vigore et testimoniõ literarum mediante. Dátum in Komarom, feria sexta proxima ante dominicam Ramis palmarum. Anno domini Millesimo quadringentesimo quadragesimo."

Magyar fordítása:

A királynõ úrasszony saját megbízásából.

Mi Erzsébet, Isten kegyelmébõl Magyar-, Dalmát-, Horvátországok stb. királynéja és Ausztria s Stiria hercegasszonya, valamint Morvaország grófnéja. Jelen levelünk tartalmával jelentjük mindeneknek, akiket illet, hogy mi egyrésztõl híveinknek Mesterházy András fiainak Bálintnak és Jánosnak, nemkülõnben Mihálynak és Andrásnak, Imre fiainak, Benedeknek, a János fiának, Miklósnak, a György fiának és Jakabnak a Pál fiának Mesterházyaknak és Andrásnak, Mileki Miklós fiának Felségünk elõtt ez irányban tett alattvalói alázatos esedezésére, másrésztõl tekintve országunk jólétét és hasznát akarván, hogy a rossz, gonosz és ártalmas emberek száma töröltessék, a jóké és igazaké pedig neveltessék, ugyanezen Bálintnak, Jánosnak, Mihálynak, Andrásnak, Benedeknek, Miklósnak, Jakabnak és Andrásnak magoknak és összes örökõseiknek, királyi tekintélyünknel fogva, mellyel jelenleg mint ezen ország törvényes uralkodója élünk és hatalmunk teljességével és különös kegyelmünkben arra hajlottunk és azt véltük megengedendõnek, sõt hajlunk és jelen levelünk erejével megadjuk, hogy Ók magok és közülük akármelyikük úgy Sopron-, valamint Vas- és Mosón vármegyében lévõ falvaikban és birtokrészeikben, ahol laknak és megengedett megfelelõ helyeken pellengérek (kalodák), kerekék és kízó eszközök más fajtáinak felállítására és az összes tolvajoknak és rablóknak, sírfosztogatóknak és bármely más gonosztevõknek, kiket az említett falvaik és birtokrészeik határrészein belül el tudnak fogni, mostantól fogva aztán és Jövendõben elfognak elzárásra, elítélésre, felakasztásra, keréketörésre, megfojtásra, megcsonkításra, megégetésre és más büntetéssel való büntetésre vagy kízásra szabadságot és hatalmat bírjanak, hajlandóságunk teljes és valóságos kegyelmébõl, jelen levelünk erejével és bizonyágánál fogva.

Kelt Komáromban, a Virágvasárnapot megelőző hét hatodik napján, az Urnak Ezernégyszáz negyvenedik (1440) esztendejében."

Pallosjog latinul: ius gladii.

A pallosjognak jelvénye volt: egy vaslemezbõl készült nemzeti színû (piros, fehér, zöld) zászló, melynek rúdjaiból felül egy pallost tartó férfikar nyúlt ki. Ezt a jelvényt a pallosjognak tulajdonosa a gonosztevõknek elrettentésére is kapuja felett ki szokta tûzni akkor, mikor ítékeztek.

Vagy a háborúk által okozott birtokeltolódások, vagy a szomszédos falubeli nemesek birtokfoglalási cselekedetei, vagy a rokon családtagok mezsgye-sértései szükségessé tették, hogy a háborgatottak igazságot kerestek, és vagy maguk között kiegyeztek, vagy felvitték panaszukat egészen a királyig.

1572-bõl van egy okirat, mely szerint Mesterházy Ambrus és Mátyás, másrésztõl M. János meg György, továbbá Erzsébet, Magda és Orsolya kúriájuk és külsõ földbirtokaikra nézve egymással egyezséget kötöttek. (L. Vasvári káptalan szombathelyi levéltára 19.)

Ebben az okiratban már a következő dűlők neveit olvashatjuk: „Eürfa-szer," „Pusztakert," „Zölő-kert," „Pap Erdeje," „Pusztafalu," „Hosszu-föld," „Kender-szer."

1583-ból szept. 5-ről van Kemendolláron a családi levéltárban n. Rudolfnak donáció-megújítási adománylevele is. Bár ennek szövege több helyen hiányzik, mégis világosan megértjük belőle, hogy az uralkodó Mesterházy Ambrust, Sebestyént, Györgyöt és Jánost, vitézlő Mesterházy Benedek fiait, nemkülönben Andrást és Imrét, vitézlő M. István fiait, valamint Jánost és Ferencet Mesterházy Mátyás fiait Mesterháza birtoklásában megerősíti, és birtokukba beiktatni rendeli, hogy senki által ne háborgattassanak. A beiktatást a Vasvári káptalan 1583-ban végre is hajtotta. (L. 1. tábla.)

III. Leszármazási Táblázatok.

A családi levéltárban egy a XVII. századból való leszármazási táblázat szerint a család leszármazása Bálint atyjától, Andrástól fogva a mai napig a következő:

E táblához azt a megjegyzést kell tennem, miszerint valószínűleg tévedésből, a leszármazást jelző vonal elcsúszása folytán, János fiainak mondatnak: András, Imre és Illés, holott ezek Bálint fiainak voltak. Ez világosan kitűnik a családi levéltárban Kemendolláron meglévő és Bárczay Oszkár által is idézett alábbi megjegyzésből: „A cimerszerző Bálint fiának, Imrének nevével V. Lászlónak Budán 1436. március 12-én kelt adomány leveleiben találkozunk, melyben Bánlád — Bán-Ládony (ma Pór-Ládony) sopronvármegyei helységet Haraszi Thopán Kelemen magvaszakadtával Varjuhegyi Lőrincnek és Westerházi Imrének adományozza.” Balogh Gyula is már idézett könyvében az általa összeállított leszármazási táblában András és Imrét Bálint fiainak mondja. János fiának pedig — a pallosjogról szóló adománylevelél és a fent emiitett családi levéltárban meglévő, itt 2. szám alatt közölt leszármazási tábla adatai szerint — Benedeket mondhatjuk.

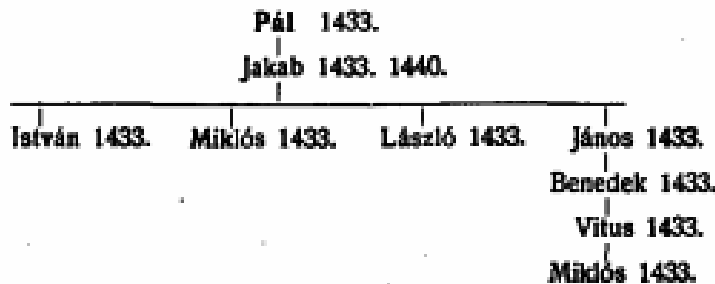
A másik észrevételem meg az, hogy az 1600. és 1614-ik években szerepelt Istvánnak, kinek felesége Deseő Dorottya volt, András nevű fia hitestársául Bicsérdi Bene Orsolya van feljegyezve, ellenben Balogh Gyula idézett munkájában Mesterházy Orsolyát említi. Véleményem szerint az első állítás a helyes.

A vasvári káptalan a cimerszerző Bálintot az 1437. május 13-án kelt és a királyhoz tett felterjesztésében Pál fraknoi gróf hites ügyvédjének mondja. Ő különben mint egyik gróf Batthyáynak követe, ablegatusa a diétán, az országgyűlésen is nagy szerepet vitt, hatásos tevékenységet fejtett ki.

A következőkben bemutatom a többi táblákat; azután majd szólok, lehetőleg korszakokba beosztva, az egyes családtagoknak — kik, hála Istennek, nagy számmal voltak és vannak — életéről és munkáiról.

2. tábla.

Az említett családi levéltárban Kemendolláron van egy másik ágról készített kimutatás is, mely az alábbi neveket mutatja:

Továbbá:

György 1433. 1450.

Miklós

István 1433. Imre 1433. János 1433. Jakab 1433. András 1433.

„Ezeknek helyét a családfán nem vagyok képes megjelölni“, írta Bárczay Oszkár. De én, ki a kimutatást szintén láttam, a következő megjegyzéseket fűzhetem hozzá:

Pál

1425. Jakab 1440.

: Chernel Katalin, chernelházi Chernel Mihály leánya

István

László

György

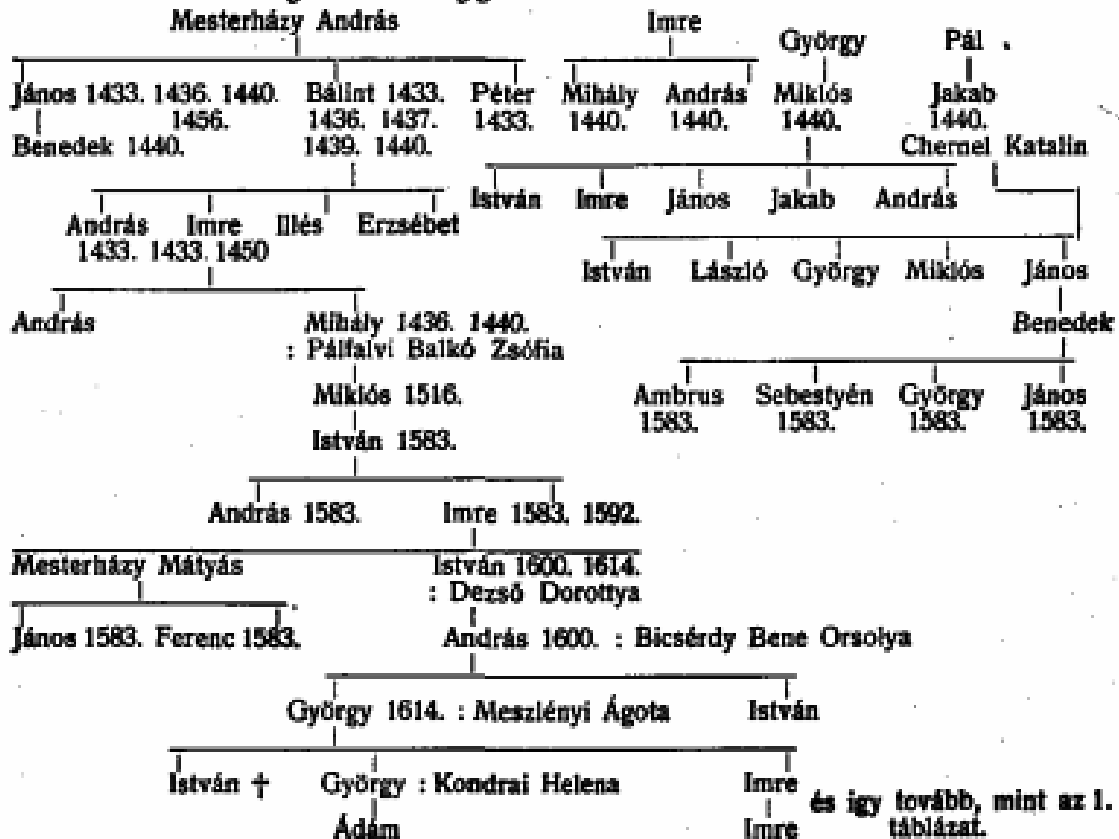
Miklós

János

Benedek

Ha most már e neveket a pallosjogi okiratban szereplő nevekkel összehasonlítjuk, látjuk, hogy ezek közül pallosjogot nyert Pál fia: Jakab, János fia: Benedek, György fia: Miklós. Magától értetődik, hogy a pallosjog gyakorolhatása az összes örökösöket is, így Jakabnak, a Miklósnak, a Benedeknek örököseit is illette, valamint a pallosjogot nyert Mihály és Andráséit is. Sajnálni lehet, hogy az itt felsoroltaknak leszármazási táblája tovább levezetve nem lett és csak a Bálint fiának, Imrének és unokájának, Mihálynak leszármazási ága lett, mint ezt az 1. tábla mutatja, tovább folytatva. Innen van, hogy sok név hiányzik a táblákból. Mégis a következő kiegészítő tábla bővebb felvilágosítást mutat.

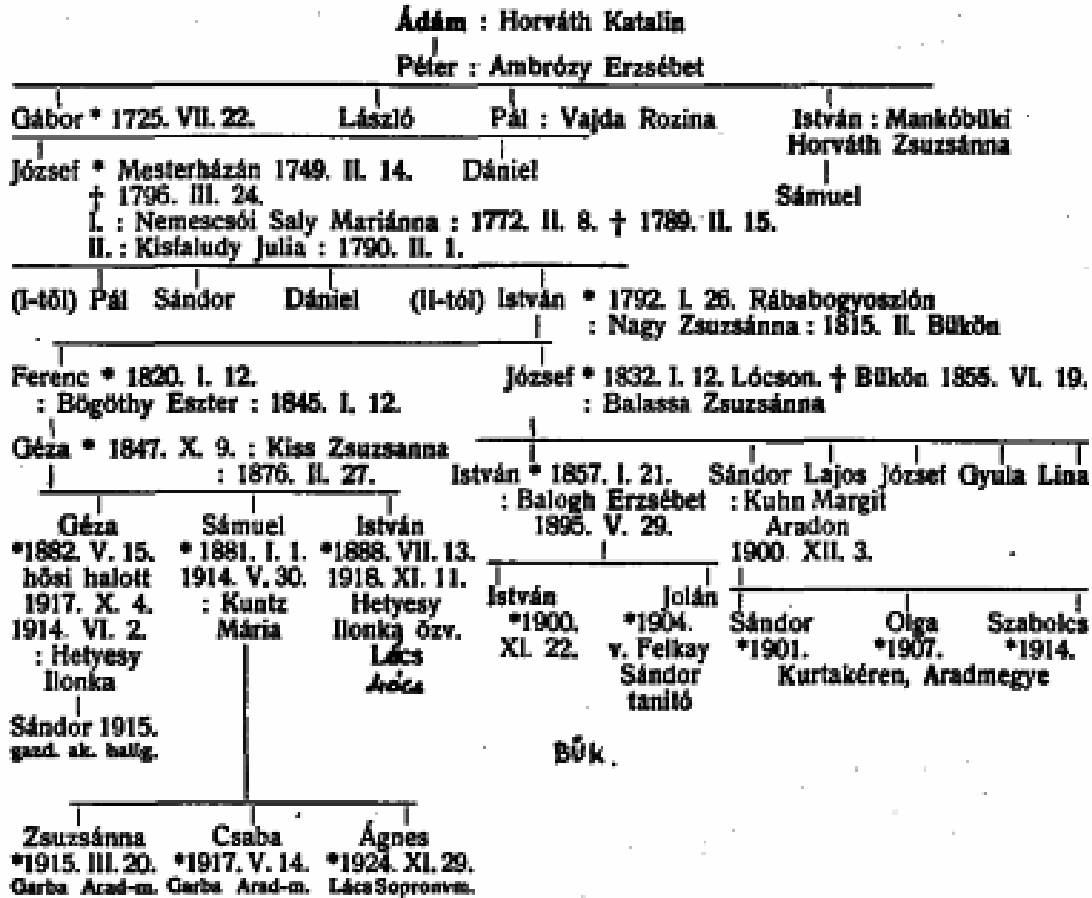
Kiegészítő magyarázata a 2-ik táblának.

Az 1. táblának folytatása Mesterházy Ádám és Horváth Katalin házastársaktól. (Mesterházy Ádám az 1754—55. évi nemesi összeíráskor igazolta nemességét.)

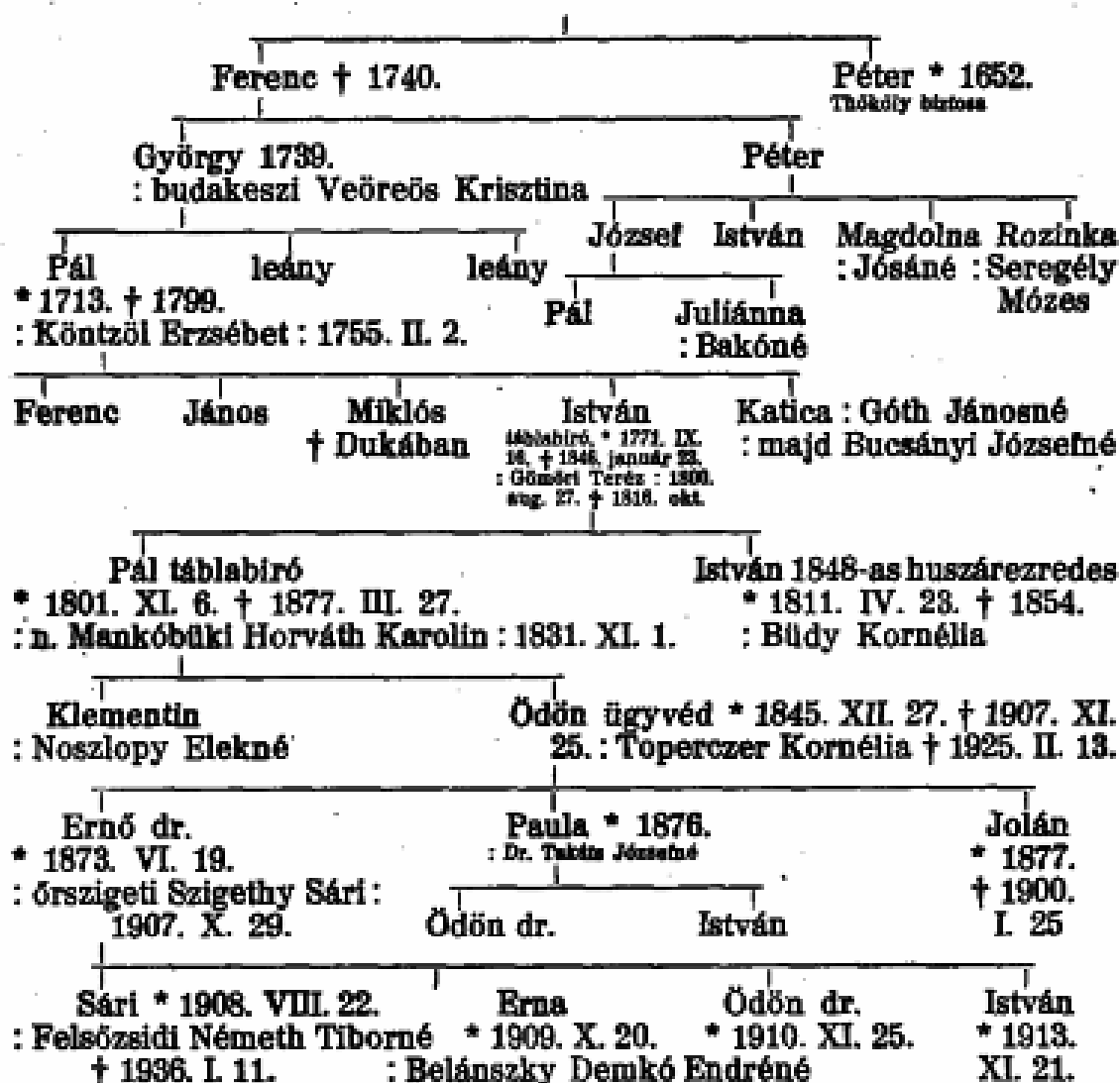
3. tábla.

Az 1. táblának folytatása Mesterházy Ádám és Horváth Katalin házastársaktól. (Mesterházy Ádám az 1754—55. évi nemesi összeírásakor igazolta nemességét.)

Jegyzet: A nemesek címei: Vitézlő (Egregius), Nemzetes (Generosus), Nemes (Nobilis), Tekintetes (Spectabilis).

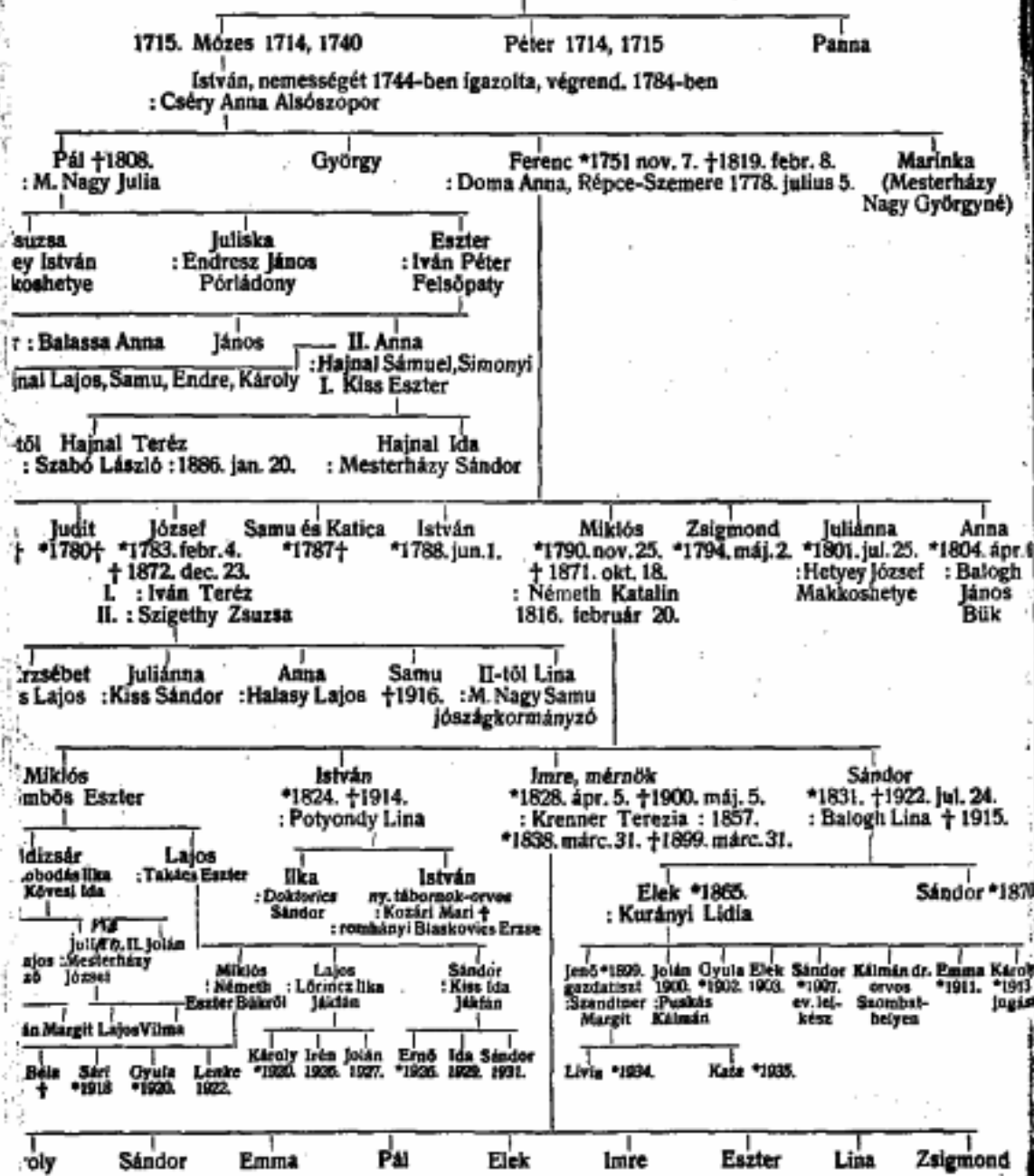
4. tábla.

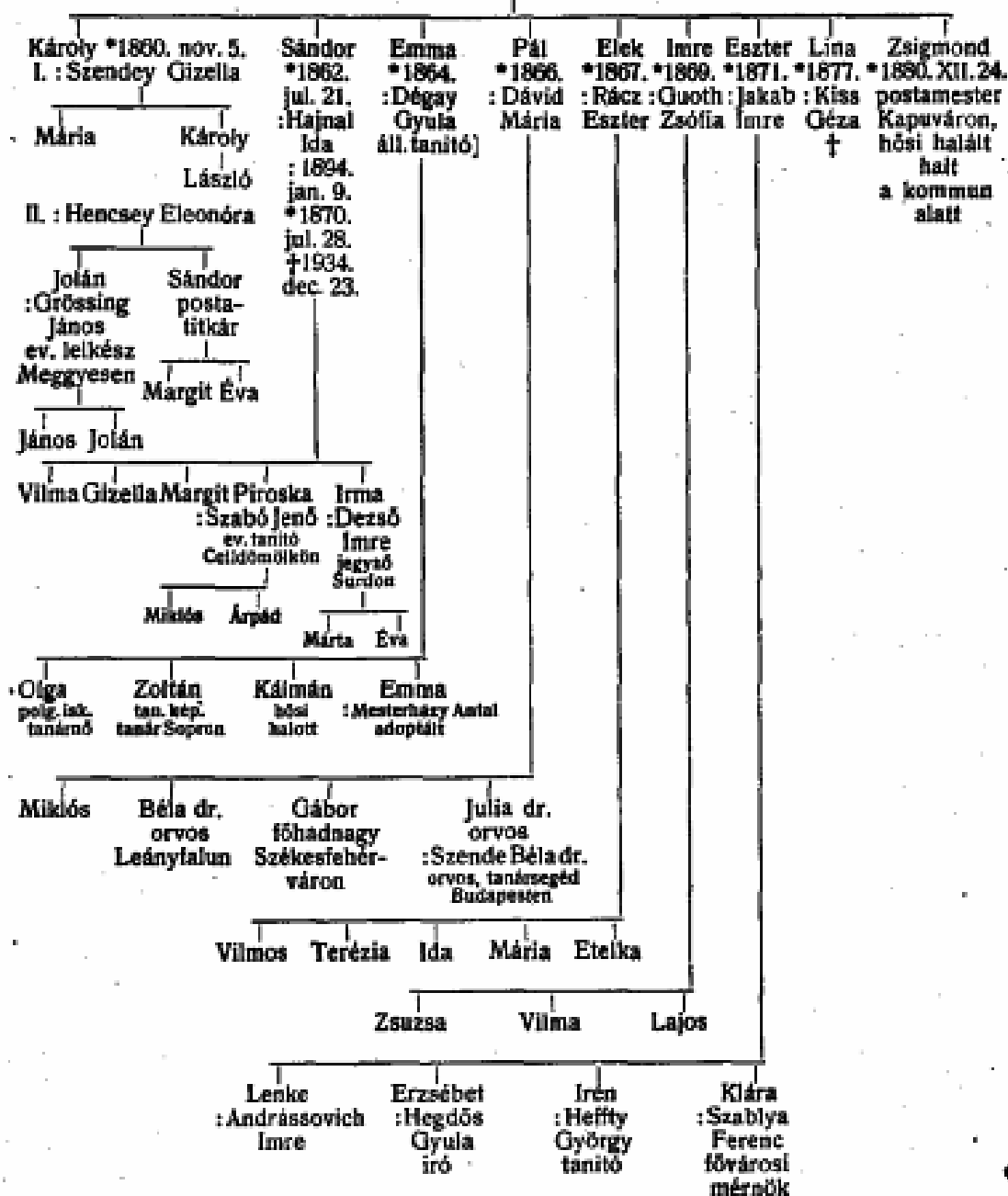
A fenti Ferencnek, aki 1740-ben halt meg, megmaradt az adókönyve 1729—1738-ig; azután 1739-től fia, György kezére szállott az. Évenként körülbelül 6 forint adót fizetett, ami nagyobb összeg volt, mert akkor 7 forintért adtak el, illetve zálogosítottak el egy hold földet.

5. tábla.

Mesterházy Sámuel *1640 körül, végrendekezett 1703-ban
: Sóbaj Anna

Imre, mérnök
*1828. ápr. 5.

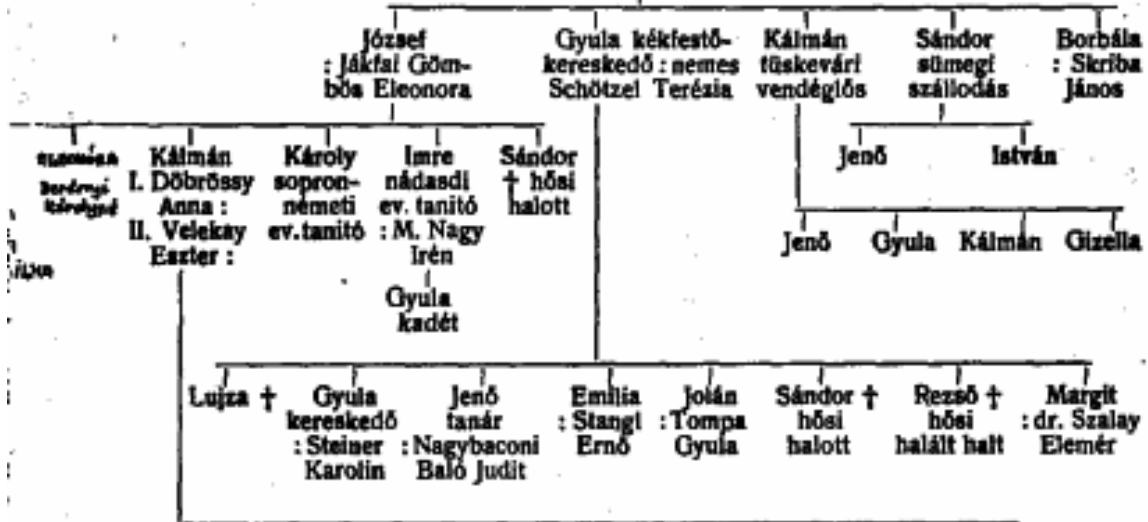

Jegyzet. E táblával kapcsolatosan egy póttáblát illesztettem könyvembe, de úgy vélem, hogy annak némely adata tüzetesebb elbírálást igényel

6. tábla.

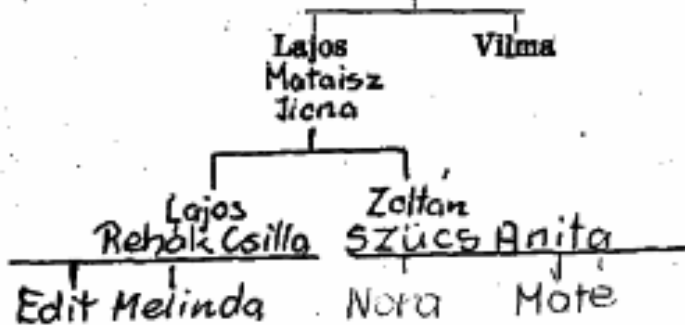
Mesterházy József Jákán : Roth N. evang. lelkészleány.

Sámuel ügyvéd : Bárdossy Borbála.

I. Erzsébet *1914. József *1917. Anna *1920. II. Sándor † Sándor *1929. Ida *1931.

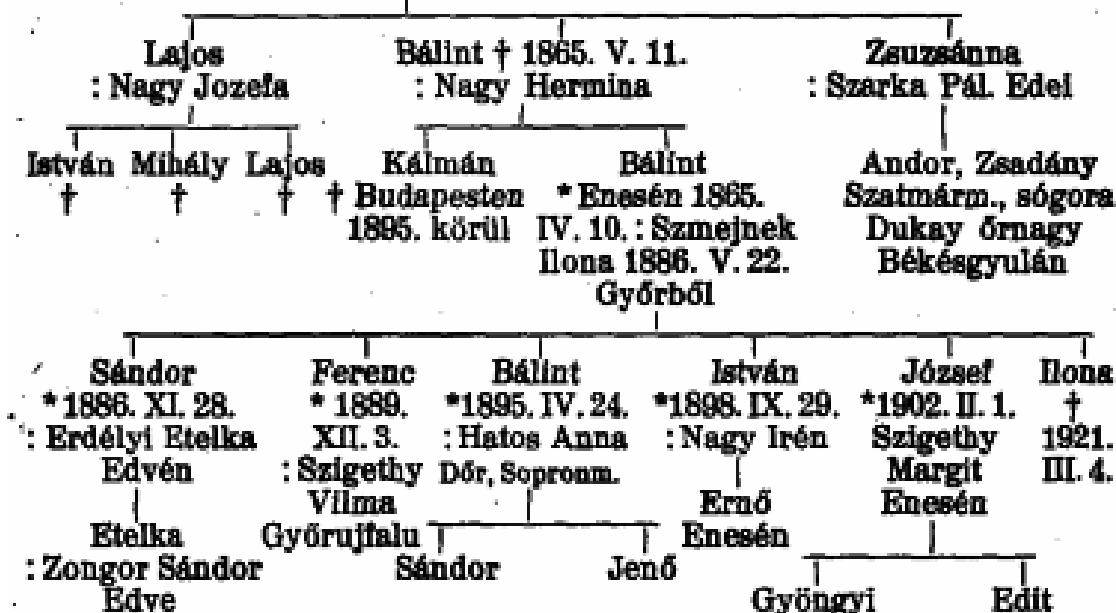
A fenti József és Gombos E.-nak, Kálmán, Károly, Imrén és Sándoron kívül még fia József és leánya Eleonora
 : Mesterházy Juliánna : Berényi Károly
 Alsószopor Iklánberény

7. tábla.

Mesterházy János, aki Mesterházáról származott *Enesére*,
oda benősülvén.

: Bognár Anna. Sopronmegyei Mihályiból.

Mivel anyai ágon Gyurátz Ferenc ev. püspök is a Mesterházy családból származott, röviden közlöm leszármazási családfáját:

Gyurátz Pál : Tóth Éva

János * Bükön 1813. † 1885.

Anna : Németh Pál

Pál vései esp. lelkész

I: Mesterházy Terézia : 1840. Alsószoporról † 1852.

II: Csaplovics Katalin Alsószoporról

I-től Ferenc püspök * 1841. IV. 27. † 1925. V. 3.

János * 1843 † 1925.

István * 1850. † 1878.

II-től Pál

Sándor

László

Ilka

Zsuzsa

Lina

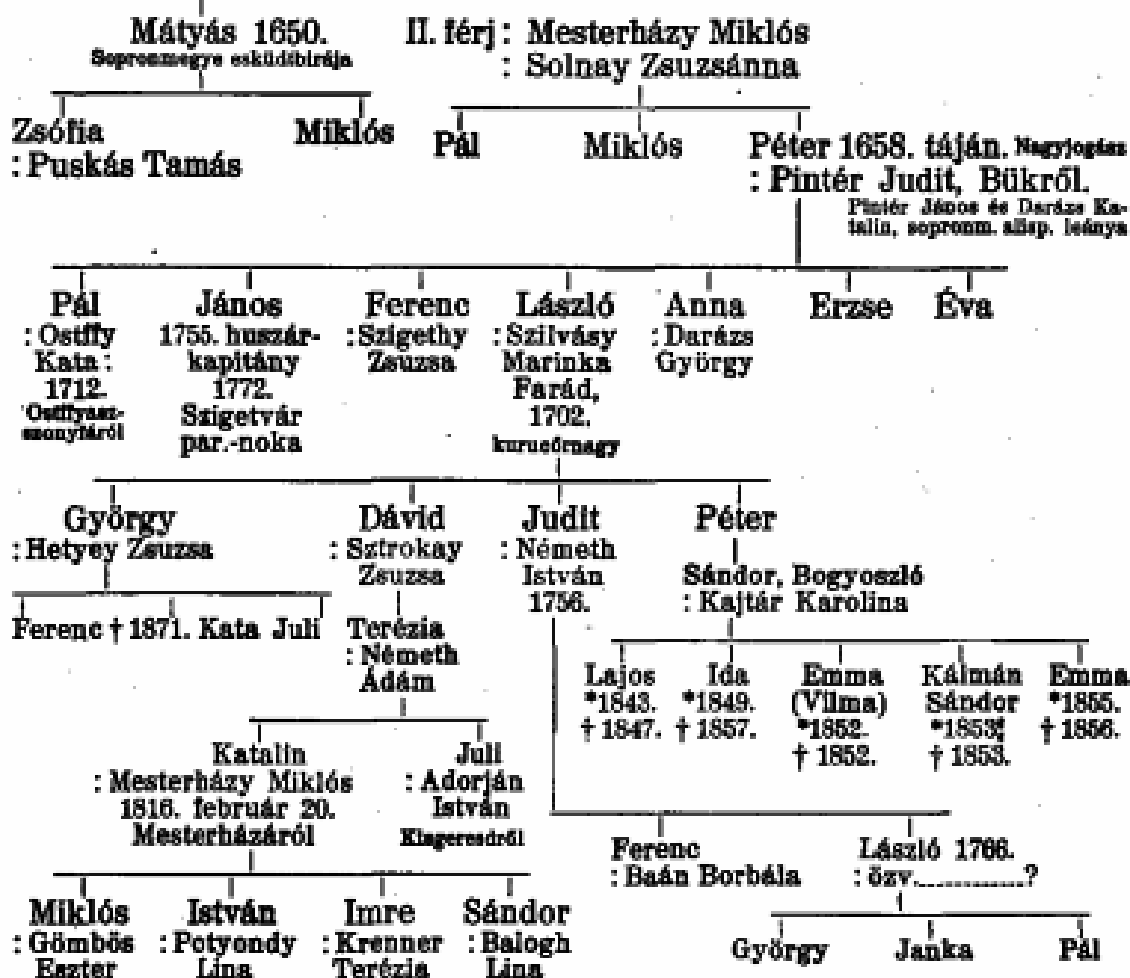
Irma

Gyurátz Ferenc dunántúli evangélikus hírneves püspöknek neje Matus Karolina volt, aki 1906. június 6-án halt meg és aki mellé temették 1925. május 5-én a püspököt is, ennek végakarata értelmében.

Az 1841. április 27-én született Gyurátz Ferencet másnap, április 28-án keresztelte meg Baranyay Ferenc büki lelkész. Keresztszülői voltak: nemes Mesterházy Samu ifjú ur Jakfán és nemes Boda Erzsébet Középbükön, nemes Hetyésy Ferenc és Fodor Zsuzsa. Boda Erzsébet csakhamar felesége lett az új fiatal tanítónak, Szenté Györgynek, kik aztán, mint keresztszülők sok jót tettek keresztgyermekükkel.

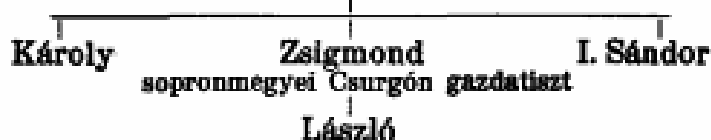
8. tábla.

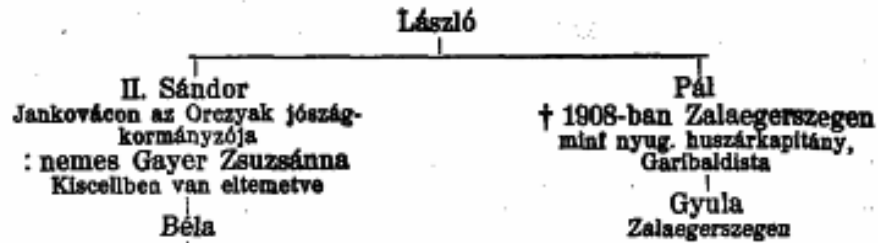
I. férj: Mesterházy Péter : Szomay vagy Solnay Zsuzsánna 1638. táján.

9. tábla.

Mesterházy (Nagy) László

Dr. M. N. László nyűg. tábornok-hadbíró, Zircen és Budapesten. Felesége volt: csikszentimrei Sugár Mária, gyermekük nem volt. 1870-ben Külsővaton, Veszprémmegyében született, evangélikus atyától és r. k. anyától; plébános elkeresztelte. A minisztérium ennél a nyűg. tábornok-hadbírónál elrendelte, hogy nevét kötjellel így írja: Mesterházy-Nagy László.

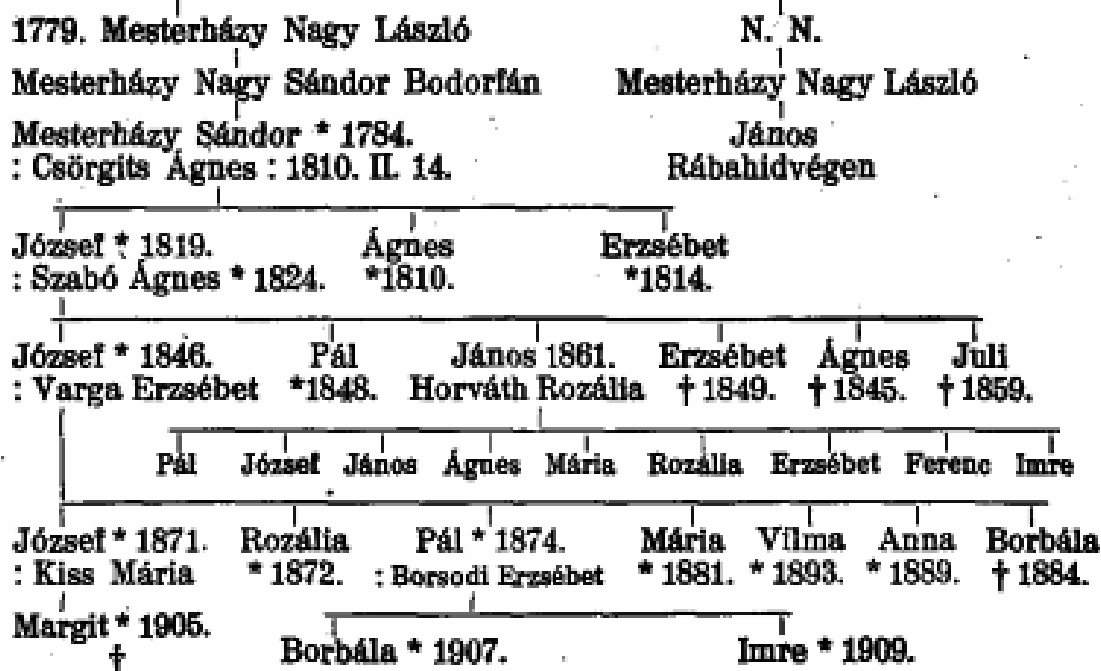
A II. Sándornak, a jószágkormányzónak a kiskunhalasi temetőben nagy siremléke van.

Jegyzet. Az eredeti vmei okmányban a M. név „y”-nal van írva a „nagy” kis „n” betűvel zárójelben. Nagyon helyesen. így kellett volna a többi M. Nagynál is írni. „Ezen Mesterházy Nagy Nemzetség onnét veszi eredetét a Nagy nevezetének, mivel 1546-ik Esztendőben Mesterháza Helységben két Mesterházy Pál lakván, az idősbik Magas termetű lévén, Ezt különböztetésükre Mesterházy Nagy Pálnak nevezték s ettől számlázottakon megmaradott a Nagy nevezet.” Az 1809. Szentgyörgy havának 14-ik napján Sopronban tartott Vármegyei Egyházi Főrendek, Ország Főzászlósai, Nagyjai és Nemesei közgyűlése határozata. (Lásd az eredeti okiratot a 17. tábla után.)

10. tábla.

A Rábatamásiiban (Sopronmegye) élő Mesterházyakról, kiknek ősei a köztudat szerint Mesterházáról származtak, de ott a r. kath.

N. N. környezetben a gyermekeket elkeresztelték.

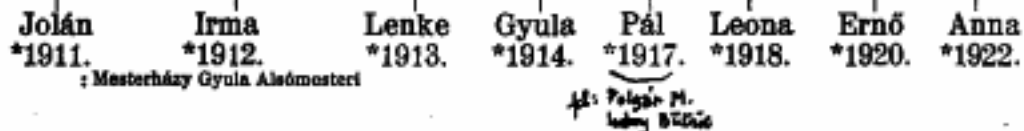
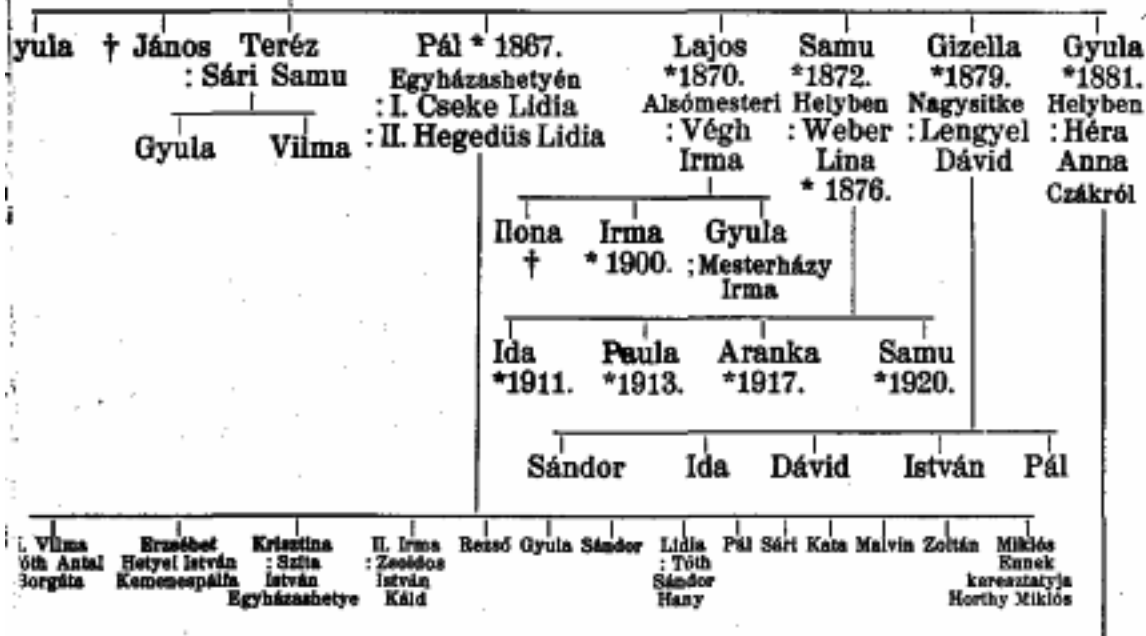
11. tábla.

Mesterházy Lajos * 1767. † 1860. (Mesterházán)

: Nagy Eszter † 1870.

Pál * 1836. † 1911.

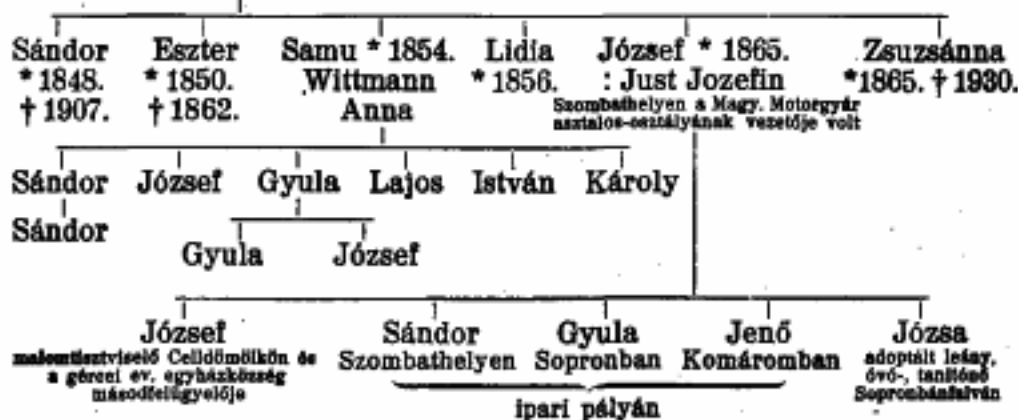
: Kiss Terézia * 1842. † 1920.

12. tábla.

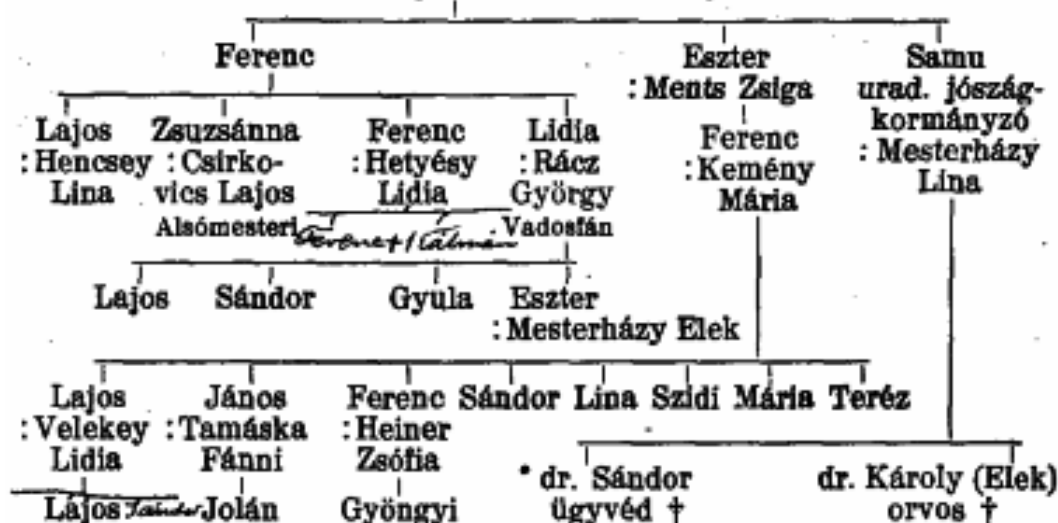
Mesterházy István : Kovátsits Juliánna

Sámuel * 1823. † 1873. : Hajas Lidia Simonyiból * 1825. † 1906.

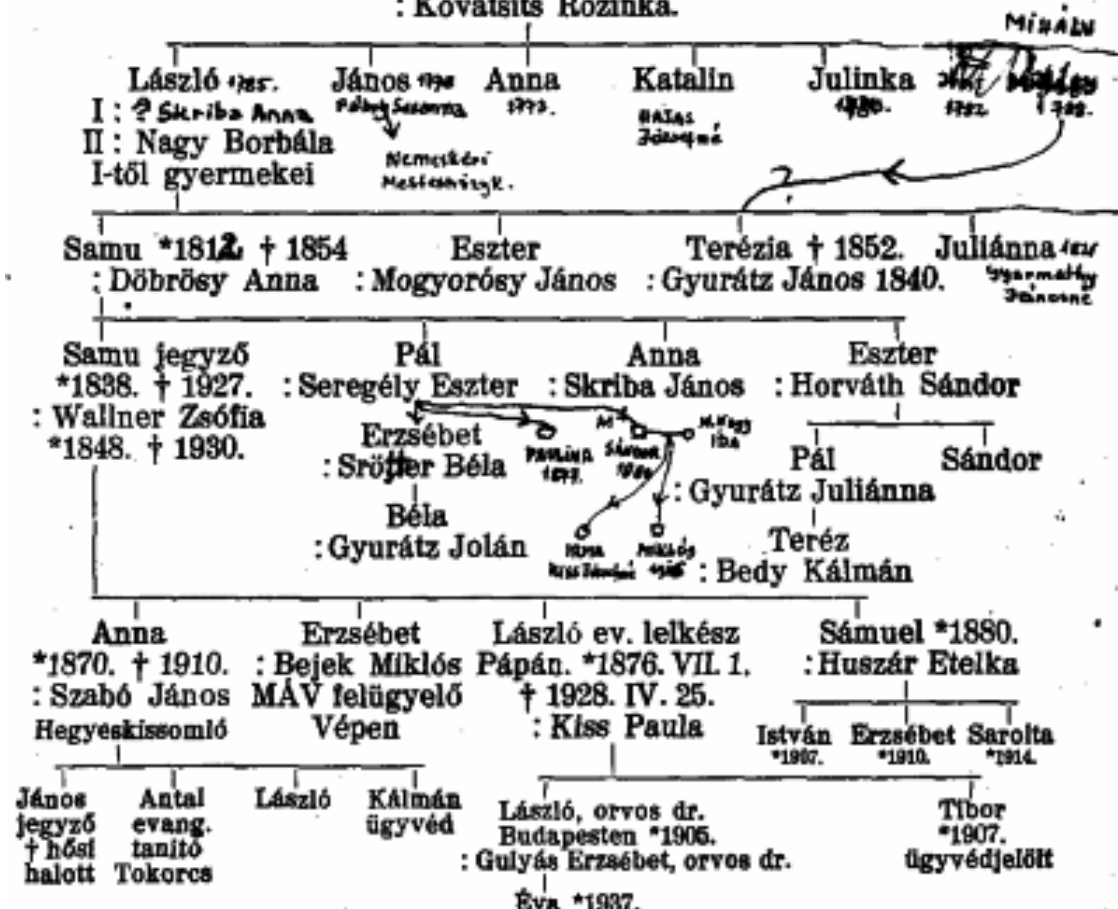
13. tábla.

Mesterházy-Nagy János *Mesterházyán.*
: Somogyi Judit Makkoshetyéről.

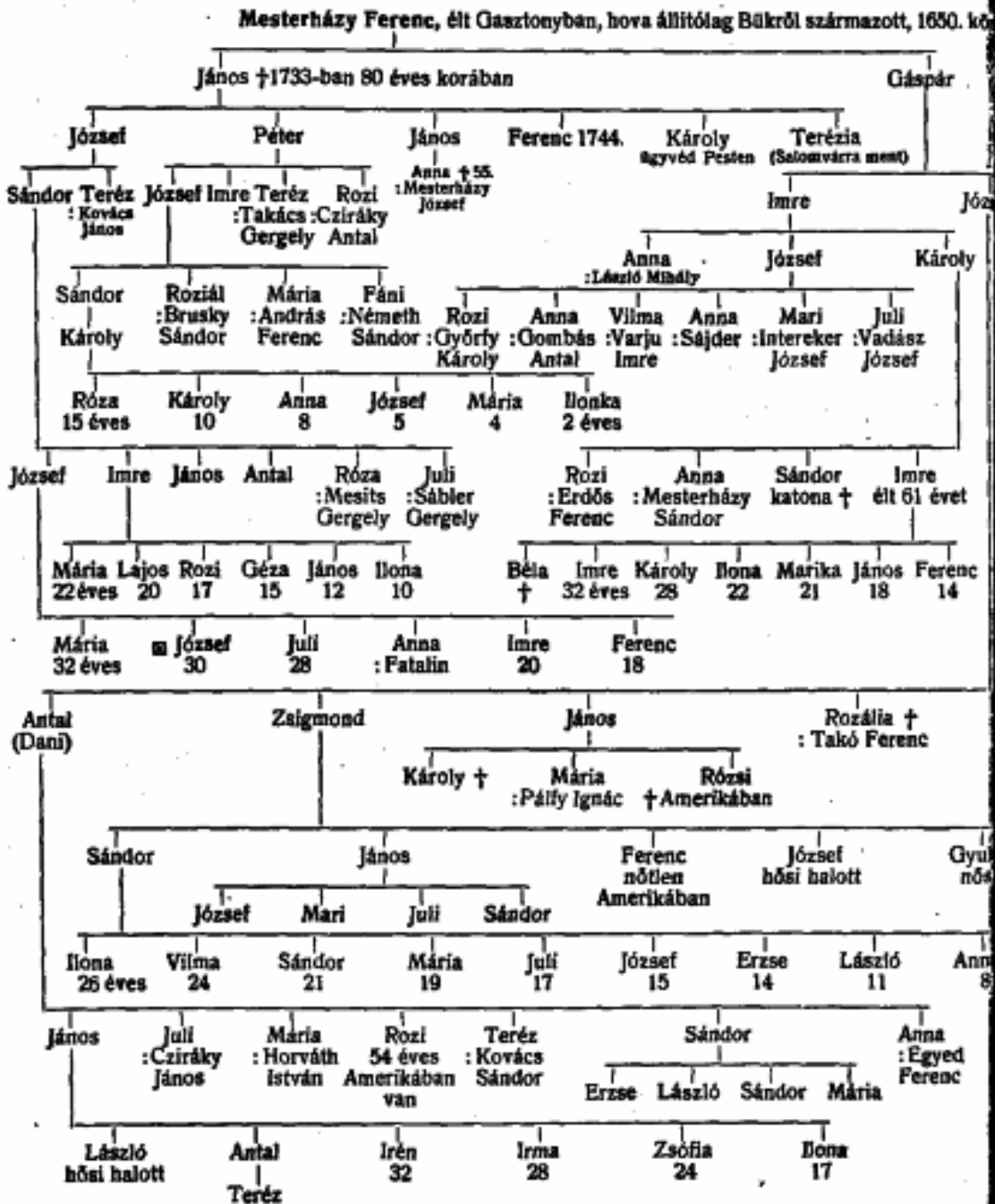

14. tábla.

Nemes Mesterházy János *Felsőporon.*
: Kovátsits Rozinka.

15. tábla.

Ez a családfa leginkább a fenti Mesterházy József, 30 éves, gasztonyi lakos adatai alapján van összeállítva. Ezek őse Ferenc, megyei esküdt is evangélikus vallású volt; de ott a róm. kat. környezetben a gyermekek róm. katolikusoknak lettek keresztelve.

16. tábla.

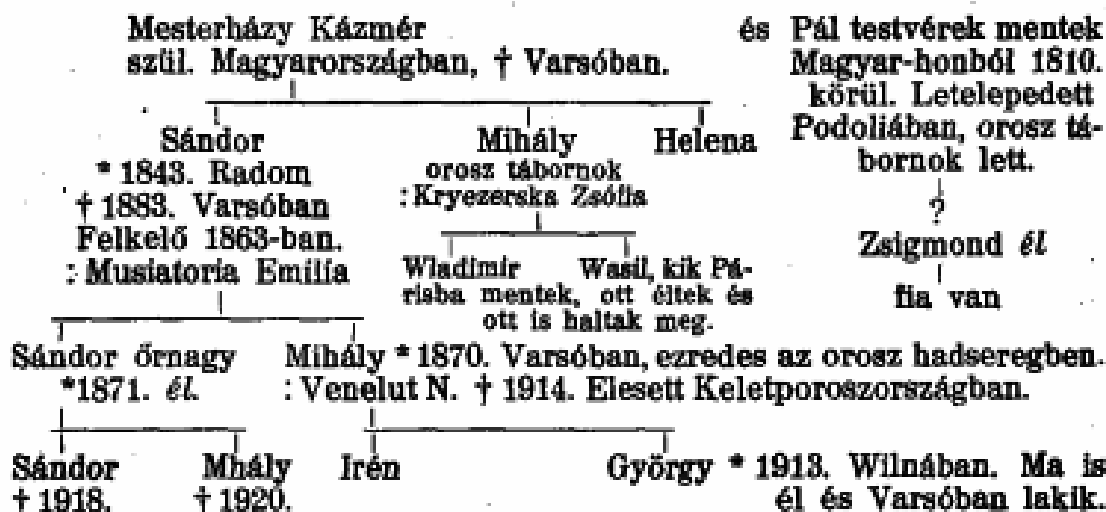
Mesterházy N., aki Mesterházáról származott *Nemesmagasiba*,
hol sertéskereskedő volt.
János, Nemesmagasiban földbirtokos volt.
János * Nemesmagasiban 1833-ban; MÁV pályasőr volt.

Ezek is mind evangélikusok.

17. tábla.

Oroszországba szakadt Mesterházyakról.

M. Kázmér és Pál valószínűleg a Napoleon-féle hadjárat alatt kerültek Lengyelországba. Mesterházy Kázmér a Radow-i invalidusház igazgatója volt; neje Ronpert A., a mostani dr. Ronpert Stanislav lengyel tábornok nagyatyjának nővére.

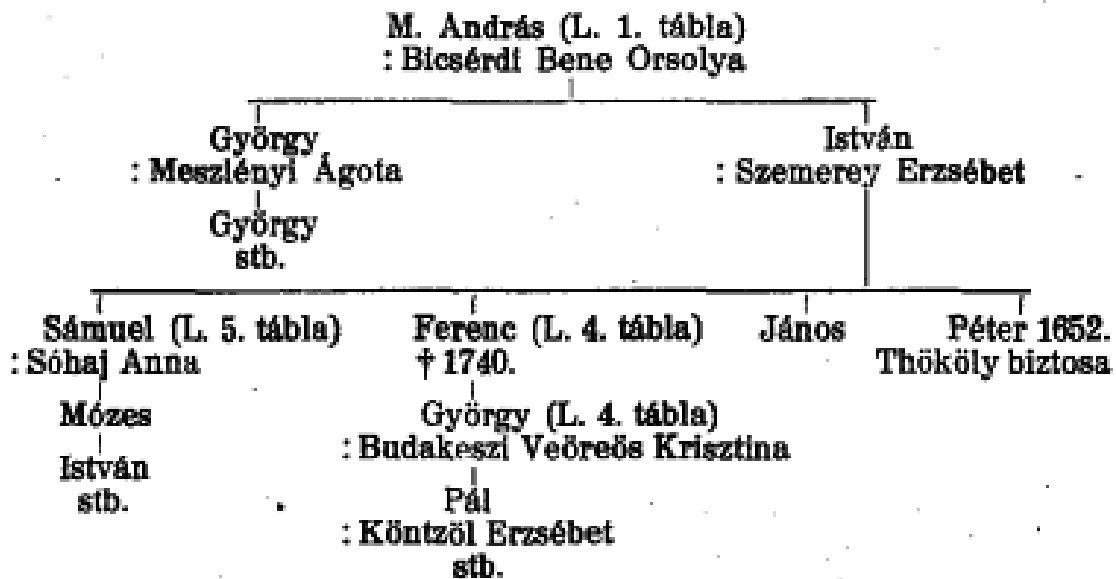
Pál szintén orosz tábornok volt és Podoliában élt. Hagyomány szerint a cimere egy holló volt gyűrűvel a csőrben. A család nagyon tisztességes, vitéz

család, mely hagyományaira büszke. Sajnos, magyar rokonnal nincs semmi kapcsolat, de a ma élő M. Sándor lengyel hadseregbeli őrnagy, mint unokaöccse M. György szívesen felvinné a kapcsolatot. Mint azonnal látni fogjuk, fel is vette. Ez adatokat gróf Dambsky Pál írta meg, aki jelenleg az utolsó lengyel felkelés történetét írja.

A fenti adatokat levélbeli kérésemre 1937. október 26-án hozzám intézett levelében megerősítette, illetve kiegészítette: Mesterházy György, aki 1913-ban Wilnában született, de 1918. óta édes anyjával (Venelut) állandóan Varsóban lakik, ott tanult, jogi tudományt végzett és jelenleg a lengyel igazságyi minisztériumban törvényelődő (Gerichtsreferender). Édes anyja is, meg ő maga is evangélikus vallásúak. Ellenben a többi Mesterházyak valószínűleg görög keleti vallásúak lettek, mert ott nagy pressió alatt állottak, különösen a régebbi időkben.

Pót-tábla,

mely az 1-ső, a 4-ik és 5-ik táblákat köti össze, így:

Másolat. „Mi Sopron Vármegye Egyházi Főrendéinek, Ország Főzászlósainak, Nagyjainak és Nemeseinek közönsége, adjuk tudtára Mindeneknek, akiknek illik e Levelünknek rendéiben, hogy minekutánna a mai alulírott Napon s Helyen a Felsőes Országló Koronás Fejedelmünk szolgálatját, a közjót és ezen Vármegye egyéb dolgait érdeklő Tárgyaknak folytatások, elő Mozdéttások és elintézések végett egyben gyülekezvén Közönséges Gyűlést tartottunk volna; akkoron felvitetett Rába-Hidvégén Tekéntetes Nemes Vass Vármegyei Helységben lakozó Nemes Mesterházy Nagy Jánosnak az eránt élönkben terjesztett Könyörgő Levele, hogy minekutánna ő kegyelme Tamásibul Megyénkbeli Helységbül venni származását, s az ő ides Attya Mesterházy Nagy László ugy Tamásiban lakozott Mesterházy Nagy Sándorral, aki Tamásibul, Bodorfára, Tekéntetes Nemes Zala Vármegyei Helységben vivén lakását, ugyanezért az 1779-ik Esztendőben a valóságos Nemességről való Bizonyosság-Levelinek kiadásáért Megyénk előtt könyörögvén, ellene az említett Esztendőben, a Megyénkbeli Tiszti Fő Ügyész által a Nemességének bé bizonyítására Törvényes Per indéttatott, a melyben is a Megyénkbeli Törvényszék által 1781-ik Esztendőben ítélet hozattatván, az jelentett Mesterházy Nagy Sándor Donatárius Nemesnek lenni megismertetett, a mely ítélet a Nagyméltóságú Királyi Helytartó Magyar Tanácsnak Mindszent Havának Hetedikén 1782-ik Esztendőben kiadott kegyes Rendelése szerint, Ő Felsőes által is

kegyelmesen helyben hagyatott, Unoka Gyermekek lévén, arra való nézvést, hogy nékie valóságos Nemességéről való Bizonyosság Levelünket kiadnánk, a Tiszti Főügyészünknek erre benyújtott vélekedésével együtt. S minthogy az Eszedező Mesterházy Nagy János részéről, valamint a fentebb említett Mesterházy Nagy Sándor által a Nemességét bebizonyító Perbül, ugy a könyörgős Levelihez mellékelt nimely Hiteles Irományokból világosan ki jönne az, hogy az ő kegyelmes ides Attya Mesterházy Nagy László a most nevezett Mesterházy Nagy Sándorral unoka gyermek volt s ugyanazon Törvényes Perben hozott Itéletbül nyilván kitezene az, hogy az 1426-ik Esztendőben Veszterházy Bálint Armalist, 1439-ik Esztendőben pedig Veszterháza Megyénkbeli Helységre Donatiót kapott, továbbá kisülne abból az is: hogy időjártával, valamint Vesterháza, Mesterházává, ugy Vesterházy nevezett Mesterházyvá változott, mégis azon Itéletbül kijönne az is, hogy ezen Mesterházy Nagy Nemzetség onnént veszi eredetét a Nagynevezetűnek, mivel 1546-ik Esztendőben Mesterházi Helységben két Mesterházy Pál lakván, az idősbik Magas termetű lévén, Ezt Külömböztetésekre Mesterházy Nagy Pálnak nevezték s ettől származottakon megmaradt a Nagy nevezet, mindezek a Perben Mesterházy Nagy Sándor által bé bizonyittatván, ugyanazért a Törvényszéki ítélet Ő kegyelmét 1781-ik Esztendőben Dinatorius Nemesnek lenni megismérte, a mellyett 1782-ik Esztendőben Ő Felsége is kegyesen helyben hagyott, s mivel a könyörgős Mesterházy Nagy János a fent irt Mesterházy Nagy Nemzetségbül való származását s mostanság is a Nemessi Szabadságban való, letit megmutatná. Kihez képest minthogy az Igazságot Kérőnek a kívánságának megnyerése meg nem tagadtathatnék, arra való nézvést a könyörgős Mesterházy Nagy Jánosnak (a Tiszti Főügyészünk sem tivén abban legkissebb ellenvetést is) a valóságos Nemességéről adjuk ezen jelen való Hiteles Pecsétünkkel megerősített Bizonyosság Levelünket, a közönséges Igazság ugy hozván magával. Költ Sopronban Szent György Havának Tizen Negyedik Napján, Ezernyolczszáz Kilentzedik Esztendőben folyvást tartott közönséges Gyűlésünkről. Eötvös Ferentz, királyi Tanácsos, és ezen T. N. vármegye ord. v. Ispánja. Salamonfaj Bathoditzky Mihály T. N. Sopr. Vgy. v. Ali Jegyz. Sággy Lajos Jer: Sz. Biró. Zots Antal Fös. Biró, Dallos György Feő Biró. Ponyámdy Sándor Szolga Biró, Tóth Antal szolgabiró, Takáts István esküdt.

P. H. Megolvastatott és kiadattott Kranorius Ferenc T. N. Sopronyi Megyének fő Jegyzője által.

Anno 1811. Die von 10. Junii sub. Generáli Cottus Carner Con-gregatione, Sabariae celebrata presentes Literas Testimoniales, nemere contraduente, nec Fiseo Magistratuali quidpiem obvestente publicatae sünt per Ignatium Szerdahelyi Ejusd. I. Cottus prt. Ord. Notar.

50 kr. bélyeg Hogy ezen másolat az előttem felmutatott eredetivel szórói-szóra egyezik, ezennel hivatalos hitelességgel igazolom

Nagyvárad kir. járásbíróság pecsétje.

Nagyváradon a kir. járásbírósnál, 1875-ik évi február 22-én. Frisek József sk. kir. aljárásbíró.

IV. Rövidebb jegyzetek.

Sopronvármegye levéltárában, van egy okirat, mely szerint sopronmegyei alispánok és szolgabírók bizonyosságlevelet adtak; ki arról, hogy Vesterházy Jánost és fiát bizonyos hitbér és hozományra nézve Simonházy Tretyén István fia, Bertalan kielégítette. Kál 1449. post festum beati Francisci confessionis. Anno XLVIII.

(1449.) X. 4-ike körül.

Az 1516-ik évben Pöstyénben fürdőzött egy Mesterházy Pál és mindenkinek nagyon ajánlja a fürdőt. (Takács Sándor szerzetes írta.)

Sopron városának levéltárában lévő egyik telekkönyv szerint az 1600-as években élt ott egy Mesterházy László nevű egyén, aki egy városi polgár leányát vette el feleségül.

Mesterházy Boldizsár 1629-ben, a győri káptalan mellett Koroncón birtokos volt, Győrmegyében, hol a Bezy, a Poky és a Trinka családoknak is voltak birtokai. III. Ince pápa 1206-ban kelt egyik bullájában már említi e helyet.

Göde-Mesterháza*), falu Erdélyben, a Maros völgyében, Szászrégen és Marqshéviz (Oláh-Toplica), szászok és oláhok között egy magyar sziget. Állítólag valamikor régen egy Mesterházy kapitányt küldtek oda a szorosba védőül és az ő nevétől nyerte a község nevét. A Hóra és Kloska-féle román lázadás idején II. József uralkodásakor, 1784-ben sokat szenvedtek ott a magyarok; a világháborúban is sok magyar elmenekült onnan. Az ottani templomban a Mesterházyak hollós címere meg van festve. Bővebbet nem sikerült megtudnom.

*) Szerző szíves engedelmével szükségét érzem megerősíteni Göde-Mesterházára vonatkozó rövid, de hiteles feljegyzéseit, miután e mű technikai elkészítésével — tán a Sors iróniája diktálta véletlen folytán — engem bízott meg; kinek éppen a Chernelházyakról, mint a Mesterházyakkal vérrokonságban levő egyik vitéz leszármazottjáról, chernelházi Chernél Miklósról — kit személyesen ismertem — kell a lezajlott világháborúban teljesített hazafias és nemes ősei áldozatkészségéről tanúskodó „Háborús emlékalbum”-ból szó szerint az alantit megörökíteni:

„Alig került ki az iskola padjaiból, már is Önként jelentkezett a harctérre; bár az orvos által még gyengének találtatván, saját felelősségére vették katonasorba. Egy lovasosztállyal került ki, de csak rövid ideig gyönyörködhattünk a fiatal hős bátor magaviseletében, mert gyorsan érte el a Sors kíméletlen keze. Kiváló tiszt és bajtárs, igazi derék, bátor katona volt a mi szeretett Chernél Mikink. Szülei reménye, bajtársai büszkesége! Emlékét híven megőrizzük s mindig szeretettel gondolnak rá a 11-es huszárok.”

Göde-Mesterháza a télen-nyáron hófölte 2100 m. magas Gyergyói havasok tövében a Maros jobb partján fekszik, hova egy lovasezreddel a világháború ideje alatt sodródtam. December végei téli est volt. Utasításom volt egy lovas-osztagot felkeresni. Havas, uttalan utakon menetelve a Maros balpartján kidőlt sürgönyoszlopok kalauzolása mellett, itt-ott leégett házak, földig lerombolt kastélyok, egy-egy vízimalom és utszéli csárda romjai mellett a Göde-Mesterházát összekötő fölrobbantott hid égne emelkedő maradványai közt, a félig befagyott Maroson lovammal szügyéig gázolva értem el a túlsó oldalon már nem messze lévő Göde-Mesterházát. Azóta húsz év telt el. Visszaemlékezésül szerző nagyon helyes megállapításaira, mint egy szintiszta magyar félsziget emelkedik ki ezen község nemcsak házaival, templomával, de lakóival is a környező oláh népek lakta falvak tömegéből. Itt minden magyar, mintegy beigazolva az erdélyi határszéli megyék védelmére rendelt akkori székely huszárezredbeli Mesterházy kapitánynak és több mint száz évvel később ugyanazon ezrednél harcoló későbbi rokonának, Chernél Miklósnak hadi tetteit. — (Gyarmati Gy.)

Nagy Iván idézett munkája szerint: „1654-ben élt M. Mihály, 1724-ben M. András birtokos Mesteriben és M. Katalin 1720-ban Siklóssy Mihálynak özvegye. 1700. táján élt M. István, kinek Szelestey Annától fia Bernát 1738. táján. A család egyik tagja, Imre Vasvármegyéből Pestmegyei Tápió-Sághra költözött, ennek fia Antal 1830-ban Nógrád megye várnagya, utóbb pesti lakos, Nógrád megyében, 1853-ban (megyei jkv. 185. sz. a.) nemességét kihirdettette. Egyetlen leánya Katalin maradt.”

Balogh Gyula i. munkájában írja, hogy: „A család tehát már 1440-ben vasvánnegyei birtokos is volt. A 17-ik században, Mesteriben birtokosok. A vármegyénkben Mesterházyak közül a következők fordulnak elő évkönyveinkben: 1711-ben János, 1721-ben Pál, 1723-ban András, 1724-ben György, 1730-ban

Bernát, 1731-ben Ferenc, 1733-ban Mesterházy György, ifjabb György, János nemes-magasi, András örökösei alsó-mesteri, István és Ferenc bődi lakosok, továbbá Ferenc, István, János és Pál örökösei igazolták nemességüket Éltek még: 1735-ben Péter, 1737. Miklós, 1739. Mihály, 1769. László, 1772. Sándor és Gábor, 1784. József, 1811. István, 1813. László, 1816. József, 1817. Mihály, 1821. Ferenc, 1825. Lajos és 1833-ban Dániel és József. Mesterházy Gyula 1861-ben vármegyénknél szolgabírói tisztet viselt.¹

Mesterházy József (mesterházi) ügyvéd és több megye táblabírája. Munkája: „Váltójogi gyakorlati kereskedési és csődületi törvénykezéssel” Pest, 1840. Kézirat M. N. Múzeumban. „Magyar váltótörvény folyamata és hivatalbeli írásmódja, ivrét 16 és 48 levél.” (Szinnyei József. „Magyar írók Élete és Munkái” c. műve, VIII. kötet, 72-ik füzet, 1902.)

Esztergomban, a primási levéltárban a nemes családokról szóló egyik kéziratcsomóban előfordul Mesterházy Felicián neve.

Baranyában, Németbolyon is laktak Mesterházyak. A 18-ik század végén és a 19-ik elején az ottani, most Montenuovo, akkor Batthyányibirtokon volt tisztviselő egy M. István. Horváth Mihály ottani lakosnak felesége M. Jozefa volt; ezek leányát, Emmát Poszlavszky vette el 1827. ÍV. 10. Tanú M. István volt. Éltek Mesterházán 1810-ben M. József, M. Miklós. Aztán 1848-ban M. Miklós, M. István, M. Imre, Lajos, Ferenc, 1860-ban Pál, Sándor, Sámuel. A sopronmegyei Ebergőcön lakott 1750. táján Mesterházy László, aki Mesterházán lévő földjeit M. Pálnak (*1713. L. 4. tábla) adta 1756—1765-ig bérbe és bért igazoló nyugtákon ebergőczi M.-nak írta magát alá.

Laknak Mesterházyak Pósfán is, t. i. M. Ferenc, József, Dénes és Lina több gyermekükkel együtt.

Nemesbődön is élnek többen, t. i. M. Lajos, M. Károly és M. Sándor, meg gyermekeik.

Rempehollóson élt 1900. táján M. Viktor. Gyermekei ma is ott laknak.

Szerettük volna az összes ágazatok családfáit egy közös főhöz felvezetni, de nem lehetett, mert a régi századok veszedelmes éveiben sok családi följegyzés, okirat elveszett, és mert az anyakönyvek nem voltak mindig rendszeresen vezetve, vagy el is pusztultak.

V. A Vesterházy név Mesterházy névvé változik át.

A családi névnek használata a nemeseknél az 1200-as évek elején, a polgárok- és jobbágyoknál az 1300-as évek vége felé kezdődött meg királyi rendelkezés folytán hazánkban. De aztán gyakran megtörtént a neveknek megváltoztatása sokszor a lakóhely vagy foglalkozás szerint is. Egyszer az illető családfőnek óhajára változtatták meg a nevet, máskor meg felsőbb hatósági intézkedésre történt az meg. Sőt néha a megyei íródeák, jegyző is változtatott meg neveket.

A Vesterháza és Vesterházy név bizony kissé idegenszerűen hangzott a magyar fülek előtt. Azért a család tagjainál közóhajtás volt a vágy a névnek a nép nyelve szerinti megváltoztatására. Elfogadhatónak tartom azért a falu lakossága lelkében élő ama hagyományt, hogy mikor Mátyás király ott egyik Westerházy-nál vadászott (1479-ben), így szólt házigazdájához: „Mester vagy! Ezen túl *Mesterházy* lesz a te neved, a faludé pedig *Mesterháza*.” így is lett. Szép ez így, hogy királyi akaratra történt a név megváltoztatása. Egy 1479-ben kelt oklevélben Lénárd királyi ember már de Mesterháza néven van írva.

Miért mondták ezt királyi embernek? Azért, mert a király megbizta őt, hogy az ő képviselőjében, valamely ügyben, talán éppen egy nemesi birtok ünnepélyes átadásánál eljárjon, szerepeljen. Hogyan ment véghez egy ilyen birtok-átadás? Akit a király birtokkal megajándékozott, az azonnal nemessé lett. (Werbőczy Hármaskönyve.) A birtokba iktatást egy káptalani papi ember és egy királyi megbízott, királyi ember (homo regius), megyebeli nemes birtokos végezte. A meghívott szomszédok jelenlétében a királyi ember, rendszerint diszmagyar ruhába öltözve, bizonyos formások mellett az illetőt birtokába iktatta. A papi ember erről írást készített, melynek egyik példányát magával vitte a levéltárba, a másik példányt pedig az új földesúrnak adták át.

Ezzel a névváltoztatással kapcsolatban megjegyzem, hogy 1814. nov. 13-án királyi rendelet megtiltotta a családi neveknek önkényes megváltoztatását. Attól fogva csak folyamodásra, felsőbb hatósági engedély mellett lehetett és lehet nevet változtatni.

A legújabb időben szorgalmazott névmagyarosítás alkalmából néhány idegen hangzású névvel bíró férfi vette fel a Mesterházy nevet, de csak olyanoknak lett ez megengedve, kik bizonyos rokoni Összeköttetésben állottak a Mesterházy-családdal vagy pedig fiúsítás, adoptáció folytán vehették fel e nevet. Így nyerte meg a Mesterházy nevet 1934. ápr. 25-én belügyminiszteri engedély folytán Luttenberger János csikostóttósi evang. tanító is, kinek öregszülei Luttenberger János meszleni ev. tanító és Mesterházy Julianna, Mesterházy Pál leánya voltak, kik 1636. n. 14-én kötöttek házasságot. Megemlítem, hogy e Mesterházy Jánosnak nagybátyja volt Luttenberger Ágost (1846—1899.) budapesti evang. tanító, hírneves népnevelő (pedagógus). Mikor e sorokat irtam, vettem a gyászírt, hogy Mesterházy János igazgató-tanító életének 56-ik évében hosszas szenvedés után Csikostóttosön meghalt (április hó). Gyászoljak Özvegye és fia dr. Mesterházy János.

VI. A török világban.

Hazánk történetéből tudjuk, hogy a török szultánok már I. Nagy Lajos királyunk idejében, 1381. táján megkezdték a nyugoti országok ellen irányuló terjeszkedő hadjárataikat. És a magyar sereg Lajos alatt néhányszor, inkább védekező irányzattal, megütközött a törökökkel, diadalt aratván azokon. Zsigmond királynak pedig amellett, hogy a lázadó magyar és horvát főuraknak legyőzése sok küzdelmébe került, a támadó török hadak ellen sokat kellett harcolnia, Diadalt is aratott felettük több helyen. Így 1395-ben Kis-Nikápolynál is. De aztán 1398-ban, szept. 28-án Nikápolynál a török sereg döntő győzelmet nyert Zsigmond seregei felett, maga a király is csak nagy nehezen tudott megmenekülni. De a hadakozások azután is tovább tartottak, szinte évtizedeken keresztül. És ezekben, a vállalkozásokban és hadjáratokban Mesterházy Bálint is, meg János is és családjaiknak tagjai is a király mellett hűségesen kitartottak. Erre enged következtetni az ármális levélnek azon megállapítása, mely szerint Bálint a dicső Magyarországnak és a király Öfelségének többrendbeli „vállalkozásaiban és hadjárataiban és pedig úgy szerencsésekben, mint a kedvezőtlenekben állhatatosan küzdeni törekedett."

Azután vője és királyi utódja Albert is harcolt a törökök ellen és éppen a harctéren kapott betegsége (vérhas) következtében hunyt el 42 éves korában, 1439-ben, X. 27-én Neszmélynél. Valószínűnek tartom, hogy az ő seregében is ott volt a Mesterházyak közül néhány vitéz, kiknek itt megmutatott szolgálata is

szaporíthatta azokat az érdemeket, melyek folytán özvegye: Erzsébet királynő, 1440. tavaszán, a család több tagjának, névszerint Bálintnak, Jánosnak, Mihálynak, Andrásnak, Benedeknek, Miklósnak, Jakabnak a pallosjogot adományozta. A későbbi időkben folyt török háborúk alatt is többször nyílt alkalom és volt is rá szükség, hogy a Mesterházyak is fegyverrel védjék hazájukat. Az 1529-ik évben is ezen a vidéken átvonult a török Bécs ellen. 1532-ben pedig, miután Bécsnek első megostromlása nem sikerült, újra erre jött az óriási török hadsereg Bécs felé. De miután Körmend, Ikervár, Szombathely és más várak is elestek, Jurisich Miklós Kőszeg várának hősiességével megállította Szulejman szultán seregét, úgy hogy az egy hónapi ostrom után (aug. 5—30.) kénytelen volt visszavonulni. A visszavonuló seregnek fosztogató, rabló, gyujtogató, öldöklő katonái azonban nagy területen, ezen a vidéken is sok vagyonot és életet elpusztítottak.

Az a Mesterházy Pál, aki 1516-ban a pöstyéni meleg fürdőben keresett gyógyulást, bizonyára látta a török háború veszedelmeit. Ki tudja, hogy nem a török elleni hadjáratokban betegedett-e meg? 1683-ban, a török tatárhadak, Bécs megszállásakor, Nemeskért és a szomszédos községeket is kirabolták, feldúlták, valószínűleg Mesterházát is. A sok háborús veszedelem, mely e vidéken is annyiszor átviharzott, teljesen elpusztította a Mesterháza és Cheraelháza között fekvő, de 1438-ban még létezett Pusztaládony községet.

Éppen akkor, 1683-ban történt, hogy Mesterházy György nemes beállott katonának Batthyányi gróf katonái közé, hogy a gróf vezénylete alatt harcoljon talán Thököly Imre mellett, majd a török ellen. A szerződés, melyet vele a gróf kötött, ma is megvan Nagygeresden M. Ernő családi levéltárában és benne ezek foglaltaknak: „Fizetése lészen két lova, 32 forint, ruházatjára 5 réf selyem posztó; udvarunkhoz, ha jön becsületes asztal, táborba, ha szállunk bő-pénz, útra, ha küldjük

Dátum in Arcé " elsikálódott olvashatlan szöveg, irás.

Ezzel kapcsolatban megemlítem, hogy Fraknó várában, abban a teremben, hol egyik Esterházy Miklós herceg képe van elhelyezve, az ezred tisztikarának egyes képeivel, van egy Mesterházy tisztnek képe is a falon, hirdetve az utókor fiainak is, hogy ő is a herceg ezredében harcolt.

Budavárát a, magyar sereggel egyesült keresztyén hadak 1686-ban visszafoglalták és aztán az egész ország hamar felszabadult a török uralom alól. Városok, falvak újra feléledtek, fejlődésnek indultak. Ez állott Mesterháza falura nézve is, melyre vonatkozólag Drinóczy György csornai premontrei kanonok „Böngészés Sopronmegye ismertetéséhez” című munkájában (1830—1847) a következő érdekes képet állítja elénk: „Mesterháza. Magyar falu, Chernelháza szomszédságában, Soprontól 5 háromnegyed mérföldnyire. 1715. nemesek birtoka. Ekkor 11 jobbágy és 4 zsellér háza volt. Jelenleg is nemesek birtoka. Határa két nyomásbeli sík térség; szőlője nincs; van rétje bőven. 30 házakban 94 catholica és 142 evangélicus lakosokat számlál. A catholicusok a Nemesládonyi plébániához, a lutheránusok pedig a Nagygeresdi anyagyülekezethez tartoznak. Mesterházy, Barcza nevezetesebb birtokosai.”

VII. A reformáció hatása alatt.

Már a konstanzi zsinaton is, 1414-ik évben nagyon sokan helyeselték Húsz János reformátori tanait. És bár a zsinat Őt máglyán megégette, követői, a husziták a végsőig védelmezték — Zsigmond királlyal szemben is — igazaikat. Mikor aztán

száz év múlva, 1517. október 31-én dr. Luther Márton a wittenbergi vártemplom aijtájára 95 tételét kiszégezte és a hitjavítás vagy latin szóval a reformáció munkáját, megkezdte és aztán azt Isten segítségével el is végezte, a reformáció evangéliumi igazságai hamar elterjedtek magyar hazánkban is, ezen a vidéken is, Mesterháza községben is.

Sopron, Sárvár és Csepreg mezőváros (oppidum) közelében, mely helyeken már 1540. körül virágzó evangélikus gyülekezetek alakultak és mely helyekkel a Mesterházyak sűrű érintkezésben állottak, hamar megismerték ők is a Krisztusnak megtisztított evangéliumát és együttesen, kivétel nélkül mind, a Bögöthyekkel együtt felvették az evangélikus hitet. A szervezkedés során az evangélikussá lett Mesterháza falu, mint filia, a szintén evangélikussá lett Nemesládony anyagyülekezethez csatoltatott. Az 1631-ik évben Nemesládonyban ev. egyházlátogatás (canonica visitacio) volt, melyen Nemes Mesterházy Mihály és Benedek, meg György és László is megjelentek és a jegyzőkönyvet is aláírtak Mesterháza filia képviselőjében. Abban az időben Mesterházának Bő felé, jobb kéz felől volt egy kis erdeje, melyet eleitől fogva és most is „Pap erdejének” hívtak, már előbb is. (Farkas Mihály. A geresdi gyülekezet története. Payr S. A nemeskéri ev. egyházközség története.) Az 1600-ik év táján a reformáció hazánkban is fénykorát élte. A főnemesség — három család kivételével — a köznemesség mind, a szab. kir. városok polgárai és a köznép is mind az evangélikus hitet vallotta. És Bocskay István a magyar nemzet és a vallás szabadságáért vívott harcában, 1606-ban, a bécsi békekötés által teljes vallásszabadságot vívott ki számára. Az uralkodóház tagjai közül is, Mária királyné is, meg Miksa király is vonzódtak az evangélikus valláshoz.

Igaz, hogy hamar megkezdődött az ellentámadás is, az ellen-reformáció is, a bécsi udvar, a jezsuiták és a róm. kath. főpapság, különösen Pázmány Péter részéről, ki 1616-ban esztergomi érsek lett, és aki körülbelül ötven főúri családot térített át a róm. kath. egyházba és a főurak falvaik, uradalmaik népét is kényszerítették a róm. kath. vallás felvételére, de a köznemesség országszerte hű maradt evangélikus hitéhez, így tettek a Mesterházy család tagjai is, kik a bekövetkezett vészes idők közepette is megmaradtak evangélikus hitükben.

Hasonlóképpen a Bögöthy is, kik közül 1638-ban Nemesládonyban élt és nagyobb szerepet vitt Bögöthy László. Nemeskéren pedig 1731-ben egyházi téren is nagyobb tevékenységet fejtett ki „Bögöthy Márton úr”. Nemesládonyban ma is laknak Bögöthyek. A vasmegyei Bögötén is volt a reformáció idejében ev. lelkész és Pecölön is. Itt Sándor István mondotta 1680-ban, hogy ők mindenek ellenére is megtartják a prédikátort, ki ott is maradt 1725-ig. Bögöte tanítója 1706-ban Fodor Pál volt. Vámoscsaládon 1633-ban, mikor Kis Bertalan ev. püspök egyházlátogatást tartott, Bögöthy Márton volt a bíró. Dukai Takách Pál és felesége Bögöthy Zsuzsanna leányát, Zsuzsát Varga Antal szilsárkányi ev. tanító vette el, kiknek házasságából született Varga Gyula vönöcki ev. lelkész és esperes. Nemesládonynak 4 filiája volt, t. i. Pórládony, Tompaháza, Berekalja és Mesterháza. 1595-ben már volt Nemesládonynak lelkésze. Utána 1628—41-ig Baranyai Máté. Majd Skriba János, Kopcsányi János, azután Laszar Gergely lelkészkedett itt 1646—54-ig. A gyülekezet kiválóbb patrónusai közé tartozott Balogh János táblahíró mellett, Mesterházy Mihály és Benedek. Aztán több lelkész volt itt egymásután. És az itteni nemesek az evang. vallásgyakorlatot fenntartották a nagy üldözésig, 1671-ig, sőt még tovább is. Nemesládonyban lakó lelkészek vasárnapokon, délelőtt lóháton kijártak Pórládonyba is, meg Mesterházára is - istentiszteletet tartani. Ez is mutatja, hogy micsoda nagy súlyt helyeztek a vallásos élet ápolására. A

lelkésznek e célra paripát kellett tartania.

Az 1654. évben május 26-án a nagygeresdi ev. hivek kérésére, a megye megbízása folytán Nagygeresdre kiszállott Eberghényi János szolgabíró, Musay Gergely püspök, Zvonarics Sámuel, Lasnár Gergely és Nagy Pál lelkészekkel, meg Chernel Miklós és Mesterházy Mátyás megyei esküdtekkel, hogy megtárgyalják a „viaszos rét”-re vonatkozó panaszos ügyet. E rét után az illető hivek karácsonyra *viaszgyertyát* tartoztak adni az oltárra. Ily értelemben is jött létre a végzés. (L. 8. tábla.)

Mesterházy Piroska nemes asszonyt, Kéry Miklós özvegyét Nemeskéren 1633. január 12-én a Kis Bertalan püspök által tartott igen népes egyházlátogatáson a régi templom és hozzá tartozó földek tárgyában, mint tanút hallgatták ki. Ebből nemcsak azt látjuk, hogy a nemeskéri birtokosok összeházasodtak a mesterházai leányokkal, hanem azt is, hogy Mesterházy Piroska is érdeklődéssel viseltetett az egyház dolgai iránt és ismerte is azokat. Mikor Csepreget hazafisága és protestáns volta miatt Collaltó császári vezérnek és Esterházy Miklósnak hadai 1621. január 6-án szinte elpusztították, akkor ezek a hadak Lövőt és Nemeskért is feldúlták, sőt a közeli Mesterházának is rémületet és károkat okoztak.

Mikor Ostffy Miklósnak, dunántúli ev. egyházkerületi vezető férfiúnak Asszonyfai-várát, szenczi Fekete István ev. püspök védelmezése miatt a győri r. k. püspök császári katonákkal Győrből hozatott sugárgyúkkal porrá lövette, akkor abban az 1680-iki, ránézve felettébb gyászos évben, melyben Kollorius parancsára Pozsonyba kellett mennie, Mesterházy Istvánnal volt együtt és utóbb, mikor a sok meghurcoltatásból kimenekült, leányát, Katát Mesterházy Pálnak, M. Péter és Pintér Judit fiának adta feleségül. (L. 8. táblán)

A II. Endre király által, 1222-ben kiállított aranybulla — melyet azért neveztek így, mert a hitelességét jelképező pecsét aranytokba volt foglalva — megállapította azt, hogy az esetben, ha a király nem tartja meg a törvényes rendelkezéseket, szabad legyen úgy a püspököknek, mint a birodalom más jobbágyainak és nemesseinek ellenmondai, s ellenállani. Ezeket, a megállapodásokat Zsigmond király is, a Temesváron 1397-ben tartott országgyűlésen elfogadtatta. Ezekre, meg minden jó magyar ember szívében élő szent érzésekre támaszkodva, ragadott fegyvert, a magyarokat és a protestánsokat (kiknek papjait és tanítóit gályarabságra hurcoltatta) annyira üldöző I. Lipót király és seregei ellen Thököly Imre is és diadalról diadalra vezette a zászlói alatt vitézül harcoló lelkes kurucokat. Thököly fejedelem e győzelmei folytán I. Lipót kényszerítve érezte magát arra, hogy Sopronba, 1681-ben országgyűlést hívjon össze. Ezen a gyűlésen aztán szenvedélyes vitatkozások voltak a vallásügyi sérelmek felett is. A protestánsok követelték, hogy elvett templomaikat, körülbelül 800-at, adják vissza és az 1606-iki bécsi békekötés értelmében teljes vallásszabadság biztosítsák nekik. Végre kijelölték az 1681. évi 25. és 26-iki cikkekben az úgynevezett „ártikuláris” gyülekezeteket, megyénként kettőt. Sopronmegyében a nemeskéri és vadosíai, vasmegyében a nemesdömölki és nemescsói evangélikus gyülekezeteket. Így kerültek aztán a Mesterházán lakó evangélikusok a nemeskéri gyülekezet hatásköre alá. De az országgyűlésnek ilyen határozatával nem voltak ám a protestánsok megelégedve. Hiszen még Nagygeresdnek is, meg Nemesládornak is, meg más gyülekezetnek is meg volt a temploma és lelkésze is és a többi gyülekezetek is ragaszkodtak ahhoz, hogy elvett templomaikat visszaadják nekik. Azért a kurucoknak egyik vezére, Thököly Imre fejedelemnek biztosa: Mesterházy Péter (L. 4. táblán Péter *1652.) nemeskéri Kiss Miklóssal, kurucai élén fegyveresen megjelent a répcemelléki evangélikus

gyülekezetekben és azoknak elvett diplomáit visszaadta. Ezt eskü alatt vallotta 1716-ban, szeptember 23-án a Berek alatt, Nagygeresd és Nagyládony ügyében Nagy Pál szolgabíró által tartott vizsgálat alkalmával nemes Nagy Anna szemerei lakos, 65 éves asszony, mint tanú, így: „Tudja Bécs megszállása alkalmával (1682, VII. 14.) Thököly idejében, hogy ugyan, annak követjei által rendelteitek biztosok u. m. Mesterházy Péter és Kis Miklós által foglaltattanak el hatalmasul Sopron vármegyében a Répcze mellett lévő diplomok és azután fogva, annak ereivel úgy bírták és bírják is a Lutheránusok.”

Mégis az 1691. évi Lipót-féle Explanatio értelmében a prot. lelkészeknek nem ártikuláris helyen semmiféle egyházi cselekvényt nem volt szabad végezniük. És mivel utóbb 1717-ben a nemesládonyi diplomot katonai karhatalommal mégis elvették, attól az időtől fogva az evangélikusoknak Mesterházáról is Nemeskérre kellett járniok istentiszteletre, prédikációra, keresztteteni, gyónni stb. Fárasztó volt ez, különösen kedvezőtlen időjárás esetén. Ilyenkor gyakran megtörtént, hogy *Mesterházy Mózes* (L. 5. táblán), aki 1714—1740. táján élt, otthon saját házában Összegyűjtötte a családtagokat, többi rokonait és egyéb hitsorsosait, aztán a Zvonarics Mihály által irt és a család tulajdonában ma is meglévő Postillából olvasott fel prédikációkat Mikor meghalt, temetésekor a lelkész prédikációjában ezt is mondotta: „Nemcsak a neved volt Mózes, de mint Mózes vezetted az Urnak népét az ígéretország felé”. Neve után azt az ágozatot Mózes melléknéven is hívták. Megjegyzendő, hogy a II. Rákóczi Ferenc-féle szabadságharc idején (1703—1711.) mikor Rákóczi zászlói alatt, mint majd látni fogjuk, több Mesterházy is harcolt, az evangélikus gyülekezetekben újra megindult a szabad vallásgyakorlat, így a nagygeresdi és nemesládonyi ev. templomokban is tartottak istentiszteleteket, még 1721-ben is; tehát ide is jártak templomba. De 1731-től a Carolina Revolúció megjelenésétől fogva 1781-ig csak Nemeskérre járhattak.

Nemeskérnek, mint ártikuláris gyülekezetnek több jeles lelkipásztora volt, köztük két püspök is, t. i. Perlaky József 1729—1749. és Balogh Ádám 1749—1771. Mikor Tek. Nemz. Vitész Mesterházy Nagy Pálnak és nejének Barcza Évának Uraiujfaluban 1735. december 21-én Éva nevű leányuk született, Perlaky József püspököt nejével, Matkovich Évával is elhívták komának.

Annak a nagy vidéknek, mely Nemeskérhez csatoltatott, sok-sok buzgó és áldozatkész nemesei között ott látjuk a Mesterházán lakozó nemes *Mesterházy Pétert* nejével *Ambrózy Erzsével* (L. 1. tábla), ki igazán buzgó előjárója volt a nemeskéri gyülekezetnek. Fáradalmaktól, áldozatoktól vissza nem riadva, sokat tett szeretett egyháza érdekében. Négy gyermekük közül Gábor 1735. augusztus 22-én született

Hasonlóképpen buzgó egyháztag és patronus volt unokája *Mesterházy Dániel* is (L. 1. tábla), aki 1750-ben Mesterházán született és *Konkoly Thege Annával* kötött házassági frigyét és pedig elég érdekes körülmények között. Történt ugyanis, — mint ezt a családban beszélni hallottam — hogy ezt a Dánielt egyik barátja arra kérte, hogy fia számára kérje meg Konkoly Thege Annát. Erre Dániel hajlandónak is mutatta magát. És diszbe öltözötten megjelent Thege Anna előtt és előadta jövelele célját. De a leány elpirulva így felelt: Sajnálom Kedves Urambátyám, de kénytelen vagyok nemet mondani. Aztán lesütötte szeméit, de egy kis hallgatás után folytatta: Ha azonban egy másik kérné meg a kezemet, igennel felelnék. Erre Dániel kíváncsian kérdezte: És vájjon ki, volna az a másik férfiú? És a leány kissé habozva ugyan, de mégis határozottan válaszolta: Ha Kedves Urambátyám kémé meg a kezemet, örömmel adnám beleegyezésemet. És Dániel megkérte Anna kezét. Létre is jött a házasság, melyet 1795. október 13-án kötöttek

meg igaz boldogságukra. Házasságukból 7 gyermek született, kiknek születési idejét és nevét az édesapa egymás után beírta az Ó-gráduál, vagy „ZengedezŐ Mennyei Kar” című énekeskönyvébe, így:

„1796. július 29-én reggel 11—12 óra között született egy kis fiunk *József*, kit az Úristen felnevelni, a maga szent dicsőségére, e világi bujdosások között is kegyelmessen méltóztasson.

Anno 1798. márcz. 28-án született ismét egy kis fiunk *Károly, István*, kit az Úristen az Ő bölcsessége szerint, a keresztség felvétele után, hamar magához vett

Anno 1799. márcz. 31-én született egy kis fiunk, ki a szent keresztségben *Imre* nevet vett fel; ő is kisdéd korában meghalálozott.

Anno 1801. márcz. 26-án született újra egy kis fiunk *János*, kit az Úristen neve dicsőségére nevelni és atyai gondviselésében megtartani méltóztasson.

Anno 1804. jul. 25. született egy kis leányunk *Terézia*, kit az Isten felnevelni dicsőségére és az Ő szent angyalával Őriztetni méltóztasson.

Anno 1806. jul. 10. született egy kis fiunk *Ferenc*, kit az Úristen lelnevelni méltóztasson.

Anno 1810. jan. 13. született egy kis leányunk *Francziska*, kit az Úristen az Ő szent neve dicsőségére felnevelni és az Ő szárnyai alá venni méltóztasson. Nincs tovább! Hála Isten mind itt vagyunk!"

Jegyzet Ezen fiuk, illetve gyermekek közül *József* katonai pályára lépett, kapitányi rangra emelkedett.* *János* ügyvéd lett és Csurgón, mint gróf Festetich György nagybirtokosnak, a keszthelyi híres Georgikont alapító magyar főúrnak és a csurgói ref. gimnáziumot létesítő nagy patronusnak jogi tanácsára működött az 1850-es években. Itt megválasztották a porrogszentkirályi gyülekezet felügyelőjének; vallásos buzgóságának az által is kifejezést adott, hogy a csurgói fiókgyülekezetnek iskolai célra 2 khold belső telket ajándékozott. Ezen a telken épült fel az 1936. év nyarán az evang. templom, melyet Dr. Kapi Béla püspök 1936. október 10-én, nagy ünnepélyesség keretében szentelt fel. M. Jánost, miután még Vasváron is a Festetich uradalomban működött, halála után Mesterházán, a családi sírboltba temették el.

“) Heg kell jegyezmem, bogy a közös hadseregben szolgait Merterhazy katonatisztekot, mikor kapitányi nint emelkedtek, rendszerint nyugdíjazták (quietáltak), mert Jó magyar érzelmeik miatt nem merték a rezérkarba lalbocsátani. Így járt ez a József is.

Ferenc is oszlopos, buzgó tagja lett evangélikus egyházunknak. Répcelakon 1834. május 4-én esküdött örök hűséget szentmártoni Radó Jozefának. A házasságukból született gyermekeiket ő is beírta a bibliába így:

1835. évi márcz. 15-én született egy kis fiunk, kit *Antal, Gyula* névre kereszteltünk, kit is a jó Isten vezérelni és gondviselete alá venni méltóztasson.

1837. évi január 31-én éjfél után született ismét egy kis fiunk, kit is: *Kálmán* névre kereszteltünk. A jó Isten ezt is kegyelmesen vezérelni méltóztasson; ezen nevezett fiunk 1846. év szeptember 9-én Kőszegen kanyaró nyavalyában meghalt.

Az 1867. szeptember 19-én Antal, Gyula fiunk házasságra lépett Horváth Jozefával (Ihásziban, Veszprémmegyében), kinek egyiktestvérét báró Sólymossy László-vette-el, a másikat pedig szentmártoni Radó Kálmán ki utóbb Vasmegye főispánja és a dunántúli ev. egyházkerület felügyelője lett.

Mesterházay Gyula, ki mint Vasmegye szolgabirája Szilvágyon lakott, megvette a 2200 holdas potyi pusztát a zalabéri Horváthok szép kastélyával, szintén bejegyezte a bibliába gyermekeinek születését így:

1868. szept Szilvágyon született *Irma* leányunk, kit is a jó Isten felnevelni méltóztasson.

1869. dec. 12-én éjfél után 2 órakor született Szilvágyon egy kis fiunk, kit *Gyula* névre kereszteltünk, kit is az Úristen felnevelni engedjen.

1871. jul. 15-én éjszaka 11 órakor született ismét egy kis fiunk, kit is *Gedeon* névre kereszteltettünk. A mindenek ura engedje szerencsés felnevelését és mennyei gondviselése alá venni, méltóztasson.

1874. X. 1-én született egy kis fiunk, kit is Isten gondviselésébe ajánlva *Kálmán* névre kereszteltettünk. Tovább nem folytatta a bejegyzést, bár még született a *László*, a *Jenő* és az *Ilona* (L. 1. tábla).

Egyébiránt a többi ágozatoknál is szokásban volt a gyermekek születését vagy a bibliába vagy az énekes könyvbe bejegyezni. Így cselekedett a 4. táblán említett M. István táblabíró is, aki igen tekintélyes férfiú volt (*1771. IX. 16.), a bibliába írta be Pál és Istvánnak nevét. Így tett az 5. táblán írottak közül M. Ferenc, Doma Anna férje is, Énekes könyvébe írta be 10 gyermekét, aztán ennek fia Miklós, a Németh Katalin férje is stb., stb.

A Mesterházy nemzetség tagjai, a vezetők is, meg az egyszerűebbek is mind hűségesen ragaszkodtak a nemeskéri anyagyülekezethez. Mikor Nemeskéren a nagy artikuláris templomot 1732-ben felépítették, készséggel segítették azt építeni. Sőt mikor az építés már befejeződött, azután is évenként adtak Önkéntes adományokat. Például Mesterházai Nagy Pál Uraiujfaluból évenként 3—4 aranyat, Mesterházy Péter Mesterházáról 1 aranyat szoktak adni. Presbitert mindig választottak a Mesterházayak közül is. 1763. táján került a Mesterházayak címere a nemeskéri artikuláris evangélikus templomba.

Mikor a jeles Bachich István, ki Nemespátróban is tanult, a híres bibliafordító Kuzmics István surdi lelkész és Kozma Miklós nemespátrói kiváló tanító alatt — volt Nemeskéren lelkész, akkor, 1785. aug. 12-én meghalt Mesterházán Mesterházy Ferencnek neje Büki Rozina, kinek aug. 13-án történt temetésén Bachich István lelkész mondott halotti beszédet és bucsúztatót. A halott bejelentő levélen fennmaradt egy kis részlet szerint a búcsúztató így hangzott:

„Mesterházy Ferentz, kedves Uram s Férjem
Harminczhárom Esztendő s Éltém Párja s Hivem
Az Isten megáldjon kedves Özvegy Fejem,
Földi élted után majd léssz ismét Szivem.

Mihályom, Zsigmondom, Szerelmes Fiaim
Istentől adatott kedves Zálogaim
Eörsébeth Leányommal volt testi Tagjaim
Legyetek az Úrtól nékem áldottaim.

Jelen s távol levő Uri Rokonságim,
Közelb s távolb való vératyafiságim,
Minden renden levő kedves Sógorságim
A keresztség szentsége mellett Komáságim!

Isten már hozzátok, mindnyájan, kik vagytok
Szomszédim, Barátim, kik itt s másutt laktok,
Kedves Hazám földén és kik eltakartok,
Áldottak legyetek, Isten már hozzátok."

A gyászoló férjnek levele, melyet ez ügyben Bachich István lelkészhez intézett, és amely a jegyzőkönyvben, mint „cédula” fennmaradt, így hangzott: „Kedves tiszteletes Uram! Az elmúlt vasárnapon az Urnák színe előtt mind az

négyen megjelentünk és véle meg is egyesültünk az Szent Vatsorában. Az Istennek titkos, bölts tanácsa nagy. Tegnap napon mindedig csak egy állapotban volt Szegény Feleségem. Az estve haza jöttem a tselédektől, az mezzőről. Szépen mindeneket tülem elkérdezett, azután imádkoztunk, nagyon megnehezedett és 3 óra tájban az Teremtője egy szép boldog halál által magának tőlünk elvette. Azért édes, kedves Tiszteletes Uram, holnap délután ne sajnálja, jöjjön le hozzám, és utolsó tisztességét adja meg néki. Az Mestert pedig kérem igen szépen, valami két Deákkal küldj le még ma hozzám. Alkalmatosságot nem küldhetek, mert nints semmi módod benne. Ezek után az Isten áldja meg ides Tiszteletes Uramat. Die 12.-Augusti 1785. Mesterházán. Maradok igaz jóakaró tisztelője Mesterházy Ferencz s. k. P. S. Hogyha az asszonyt is (Bachich papnét) lehozná véle Tiszteletes Uram és Szoporról Gyarmatyné Kománk Asszonyt. Ezen Cédulám adassik Tiszteletes Nemeskéri Augustana Konfessió Őrállójának, nekem kedves Lelki Atyámnak böcsülettel Nemeskér." (Payr S. A nemeskéri artikulás evangélikus egyházközség története 151. és 152. lapon.)

Mikor a „*Türelmi rendelet*”-et a felvilágosodott és jóindulatú uralkodó, II. József 1781. október 25-én kiadta, az elnyomott evangélikus gyülekezetek újraéledtek. Így a nagygeresdi gyülekezet is elválva Nemeskértől, mint önálló egyházközség szervezkedett. Akkor Nemesládonyból Mesterházy József fenntartási költségekre felajánlott 12 frtot Már 1783. okt 7-én letették az új templom alapkövét. A karhatalommal elvett templom a r. katolikusok birtokában maradt. Az 1785. évben

Mesterháza és Sajtoskál is Nagygeresdhez csatoltatott, t. i. megyei határozattal. És a templom, meg lelkészlak építése körül sokat fáradozott és áldozott Mesterházy Pál is. A Mesterházán lakó hivek, mint az új leányegyház tagjai a templom építésére külön 254 frtot fizettek. Igaz, *hogy* egy-két Mesterházy családtag az intelligensebb ágból kezdetben vonakodott Nemeskért elhagyni és Nagygeresdhez csatlakozni, de az 1790-ben hozott vármegyei határozattal Mesterháza is véglegesen Nagygeresdhez lett csatolva. Aztán mind, mint hűséges hívei a gyülekezetnek igyekeztek ennek felvirágoztatásán munkálkodni. Tatay Pál geresdi lelkésznek 1786-ban Mesterházy Judit volt a felesége.

A türelmi rendelet kiadása után 6—7 év alatt Perlaky Gábor püspökünk itt Dunántúl 76 új templomot szentelt fel.

A Mesterházy család tagjainak egyházi buzgólkodása kitűnik az alábbi adatokból is. A nagygeresdi gyülekezetnek jegyzői voltak: Mesterházy Mihály 1795—1798-ig, Mesterházy István 1798—1801-ig, ifj. Mesterházy István 1802—1810-ig. 1807-ben ifj. Mesterházy Istvánt választották gondnoknak. Bőkezű, áldozatkész pátronusai voltak a feléledt geresdi gyülekezetnek Mesterházy István táblabíró, f 1846., Mesterházy Pál táblabíró, f 1877. (L. 4. tábla). Gyülekezeti gazdának 1862-ben Mesterházy Istvánt választották meg; majd 1891—93-ig id. M. István volt a gyülekezeti gazda. Mesterházy Sándor is és fia Elek tevékeny részt vett az egyházépítési munkában. Felügyelői tisztséget viselt az egyházközségben Mesterházy Ödön ügyvéd és földbirtokos 1881—1889-ig. Ugyanő a soproni alsó ev. egyházmegyének ügyésze is volt. A buzgó édesapának méltó utóda lett fia:

Mesterházy Ernő ki Mesterházán 1873. június 19-én született. Népiskolai tanulmányai után a soproni ev. lyceumban tanult és ugyanott tett érettségi vizsgát. Azután elvégezte Magyaróváron a gazdasági akadémia tanfolyamait (1892—1894). Itt „A vetőmag termelése” c. pályamunkájával 100 K-ás díjat nyert. Majd Budapesten a M. kir. Tudományegyetemen tanult és államtudományi doktorátust szerzett. Sopronmegyénél aljegyzői tisztséget vállalt. De onnan hamar hazajött a

mesterháza, illetve geresdi gazdaságba. Mégis Sopronvármegye közönségének felkérésére az átmeneti kormány alatt Sopronmegye főispánja lett. Nagygeresden él és munkálkodik, nemcsak mint kiváló gazda, hanem mint ev. egyházának is buzgó, áldozatkész vezető embere. Házassági frigyét kötött 1907. október 29-én ōrszigeti Szigethy Sándor leányával, Sárival, kivel boldog házasságban él. Négy gyermekkel áldotta meg őket az Isten (L. 4. tábla). M. Ernő Nagygeresden szép tornyos kastélyt építtetett. A herceg Eszterházy-féle hitbizományból a földszigeti és veszkényi részt bérlé és azokon is, gazdálkodik. Egyházi téren való tevékenységében volt a nagygeresdi gyülekezetnek felügyelője, a soproni alsó ev. egyházmegyének jegyzője, a dunántúli ev. egyházkerület pénzügyi bizottságának elnöke és jelenleg 1923. óta, mint a dunántúli ev. egyházkerület felügyelője fejt ki nagy tevékenységet. 1936. óta az országgyűlés felsőházának tagja. Mint elsőrendű gazda a vetőmagnemesítés terén is szép sikert ért el. Az általa nemesített sörárpa országszerte jó hírnévnek örvend.

Mesterházy Gyulának és Horváth Jozefának fia, *Jenő* 1876-ban született, elemi és gimnáziumi tanulmányai elvégzése után a gazdasági akadémián szerzett oklevelet. Miután házassági frigyét kötött Nagyszigeti Szily Arankával, megvették a kemendollári uradalmat, hol nagy szaktudással és kitartó szorgalommal gazdálkodik. Kemend és Ollár régen külön községet képeztek, de ujabban egyesítve vannak. A község eredetileg a Zala folyó mentén épült, de gróf Festetich birtokos a várat eladta és az új tulajdonos, mivel építési anyagra volt szüksége, azt lebontatta. A várronok között találtak egy félhold alakú arany lemezt is, mely a régi török hódoltságra emlékeztetett. A török uralom alatt a lakosság megszökött a kegyetlen robot és nagy adó elől; de a pasa visszahajtotta a magyar népet és akkor épült a község a mai helyén. A reformáció idején Ollár lakói is hivei lettek az evangélikus egyháznak. 1628-ban Joó János volt a lelkipásztoruk, kinek utóda 1630-ban Fajertagh (Feiertag) János lett. Azonban az ellenreformáció itt is megszüntette az ev. gyülekezetet és a falu most a zalaistvándi ev. gyülekezethez, tartozik. Ennek a felügyelője M. Jenő, ki mint a kemenesaljai gyámintézet világi elnöke is buzgó tevékenységet fejt ki. Mint Zalavármegye törvényhatósági bizottságának tagja, ujabban örökös tagja, állandóan nagy buzgósággal működik a közjóiért. Fia *Ferenc*, a balatonfüredi főszolgabíró egyházi téren, mint a dörgicsei ev. egyházközségnek vezető férfia áll az evangélium szolgálatában; azon a helyen, honnan 1673-ban a hírneves lelkész: Zsédényi Istvánt gályarabságra hurcolták, de a hová sok hányattatás, szenvedés után 1676-ban mégis visszatérhetett hivei nagy örömeire. Áz 1896. június 8-iki hódoló felvonuláson, Budapesten Vas megye képviselőjében résztvevő megyei bandérium tagjai között volt M. Gyula és M. Jenő is.

Mesterházy Gedeon (*1871. L. 1. tábla), aki a felsőöri járás szolgabírája volt, mint a dunántúli ev. egyházkerület buzgó jegyzője szerepelt. A Mesterházy család tagjai közül többen léptek a tanítói és a papi pályára.

Így tudjuk, hogy *N. Mesterházy József* Felsődörgicsén volt ev. tanító. Házasságot kötött 1841. június 29-én Ács Emiliával, N. Ács János alsódörgicsei lelkész és felesége N. Nosziópy Sónia leányával. Házasságukból két gyermek született, Etelka *1842; június 1. és Antal *1846. január 11. De M. József 1847. július 17-én 28 éves korában, tüdővészben meghalt. Erdős Márton szentantalfai prédikátor mondott felette gyászbeszédet.

Mesterházy Sándor ev. esperes-lelkész. Született M. Imre és Krenner Terézia szülőktől a Csempeszháza és Kopács községekből alakult Csempeszkopács községben — hol ma is áll az az Árpádnázbeli királyok alatt a XIII. század elején

épült szép román stílusú templom, mely a reformáció idején jó ideig az evangélikusoké volt, de amelyet azután visszavettek, dacára annak, hogy a nemes közbirtokosság megmaradt ev. hite mellett— 1862. július hó 22-én. Tanult szülőföldjén, Nemes Hollóson, hol a Nyúl, Czeglédy, Kárlóczy nemes családok laktak, Nemeskoltában, hol a Vidos, Koltay, Takó, Kmetty családok éltek és élnek, Kőszegen az ev. algimnáziumban, 1876-tól fogva Sopronban az ev. lyceumban, hol 1881-ben érettségit tett és aztán ugyanott az ev. theol. akadémián 3 évig, majd egy évig a jénai egyetemen, honnan hazatérve 1885. szeptember 20-án Karsay Sándor lelkésszé avatta és Nemespátróba bocsátotta ki segédlelkészül Takács István lelkész mellé, kinek halála után a gyülekezet 1891. szeptember 17-én egyhangúlag lelkészévé választotta és beiktatása október 25-én történt. Házassági frigyét kötött a nagysimonyi templomban 1894. január 9-én *Hajnal Idával*, simonyi Hajnal Sámuel földbirtokos és postamester és néhai Kiss Eszter leányával, ki 1870. július 28-án született. Gyermekük:

1. Ida *1894. október 9-én. f 1894. október 16-án.
2. Vilma *1896. január 11. Keresked. érettségit tett Nagykanizsán.
3. Gizella *1898. febr. 13. Tanult Kőszegen, Modorban és Pozsonyban.
4. Margit *1900. január 10. Állami tanítónő Belezsnán.
5. Piroska *1901. dec. 28. Szabó Jenő ev. tanító neje Celldömölkön.
6. Irma *1907. február 16. Dezső Imre jegyző neje Surdon.
7. Mártha *1914. május 13. f 1915. július 26-án.

Mesterházy Sándort a somogyi ev. egyházmegye 1921-ben esperesévé választotta és e tisztséget két cikluson át, viselte 1933. szeptember 28-ig. Áldott jó neje, Hajnal Ida hosszabb betegeskedés után 1934. dec. 23-án meghalt. Temetése dec. 26-án volt Nemespátróban. Mint jegyesem azt írta: „Jó papnéja igyekszem lenni a nemespátrói gyülekezetnek.” Az is lett. Az is volt mind halálig.

Mesterházy Sándornak nyomtatásban megjelent munkái a következők:

1. Konfirmációi káté 1892. Ez hat kiadást ért.
2. A nemespátrói ev. egyházközség története 1903.
3. Kuzmics István életrajza. 1911.
4. A somogyi ev. egyházmegye története. 1932.

1935. május 5-én nyugdíjaztatta magát és azóta Nagykanizsán lakik. (Lásd 5. tábla.)

Mesterházy Elek, aki Mesterházán 1865-ben született (L. 5. tábla) és Kurányi Lídiával mikor házasságra lépett. Ostffyasszonyfára költözött és azóta nemcsak jó gazda és malomtulajdonos, hanem mint az ottani gyülekezetnek felügyelője, illetve másodfelügyelője, áldásos munkát végez az egyház építésében. A gyülekezet ottani felügyelője dr. Ostfly Lajos földbirtokos és Vas megye főispánja. Legidősebb fia: M. Jenő szül. 1899. gazdasági intéző Véssey Lajos nagybirtokosnál Szőcsény-pusztán. Másik fia: Kálmán orvos a szombathelyi kórházban.

Mesterházy Nagy Bálint, ki 1856-ban született, ev. tanító volt Hegyháthodáson, azután Nadasdon nyugdíjbavonulásáig. Egyik fia, Zoltán Budapesten a német-utcai polgári iskolának igazgatója. Gizella nevű leányát a szentgáli ref. tanító vette el. Másik leánya, Irén férjhez ment a Jakfáról származott Mesterházy Imre nádasi ev. tanítóhoz, kinek szülei M. József és Gömbös Eleonóra voltak (L. 6. tábla). Mesterházy Imrének Gyula nevű fia Ludovikás. Van Imrének még két leánya is.

A most emiitett Mesterházy Imrének testvérbátyja *Károly*, sopronnémeti ev. igazgató-tanító, ki gyülekezetében és a soproni alsó egyházmegyében végez hasznos népnevelői munkát (L. 6. tábla). Evangélikus egyházunk fenntartására

Encsey Józsefné Mesterházy Zsuzsanna Kővágóórsön tartózkodva, az ottani gyülekezetnek általános gyülekezeti célra 240 korona alapítványi tőkét adott 1887-ben.

Mesterházy Nagy József előtt, mint ügyvéd és jogi tanácsosa előtt és által kötötte 1784. április 14-én Véssey Erzsébet Sygher Imréné Eőrön azt az adásvételi szerződést, melyet Bebők György, Dömötörfy László, Bebők László, Győrffy András stb. nemespátrói megbízottakkal kötött a nemespátrói paplakás fundusára nézve (266 Renusi forintokban), melyet már régebben Dömötörfy Jánosné zálogosított el nála.

Mesterházy László ev. lelkész papi működését Sárváron kezdte. Aztán püspöki titkár lett Pápán. Majd mikor Gyurátz Ferenc püspök 1915-ben nyugalomba vonult, a pápai gyülekezet, az elődnek ajánlatára egyhangúlag őt választotta meg lelképásztornak. Meghalt 1928-ban. Özvegye Kiss Paula, néhai Kiss János szombathelyi ev. lelkész leánya és két fia: dr. Mesterházy László orvos és Mesterházy Tibor ügyvédjelölt gyászolják őt (Lásd 14. tábla).

A rábabogyoszlói ev. leányegyházközségben főkurátori és egyháztanácsosi tisztséget viselt idősb Mesterházy Sándor. ifj. M. Sándor is volt ott gondnok (Lásd 3. és 8. tábla).

Mesterházy Sándor, M. Eleknek és Kurányi Lidiának Ostffyaszszonyfán 1907-ben született fia szintén papi pályára lépett és jelenleg az ősrégi mihályfai gyülekezetnek lelképásztora. A Mesterházy-Nagy családból — mely az ev. egyháznak állandó nagy patronusokat adott — származott *Mesterházy-Nagy Jolán*, néh. *koltai Vidos József* felesége, aki ma is él és Kemenesmihályfán lakik fia: *József* földbirtokos, cs. és kir. kamarás, nyűg. huszárezredesnél, aki mint az ottani evangélikus gyülekezet felügyelője is áldásos munkát végez; hasonlóan unokatestvéréhez, *koltai Vidos Dániel* mersevāti földbirtokoshoz, ki a Johannita-rend lovagja, és mint a kemenesaljai evangélikus egyházmegye buzgó felügyelője végez áldásos munkát az Úr szolgálatában.

Sokan élnek a Mesterházyak közül evangélikus hitsorsosaiktól elszigetelten; de azért a reformáció hatása alatt állva, ragaszkodnak ev. hitükhöz, sőt erősödnek is abban, különösen mióta a szórványgondozás jobban meg van szervezve.

Azokról a Mesternázyakról, kik a család ősi fészkeből kiszakadva, róm. kath. környezetbe kerültek és többnyire elkeresztelés folytán róm. katolikusok lettek, annyit írhatok, hogy ezek közül legtöbben vannak a sopronmegyei *Rábatamási* községben és a vas megyei *Gasztonyban* (L. 10. és 16. táblákat). Vannak ilyenek Bodorfán is. Ott lakik ma Mesterházy Dénes kis családjával. A rábatamási ágozatból is lett pap: Mesterházy Imre, ki Moóron volt plébános (kapucinus) a múlt században.

VIII. A kuruc háborúban, és az 1848-as szabadság harcokban.

Bár névszerint nem tudom felsorolni azokat a Mesterházyakat, kik Bocskay Istvánnak, majd Bethlen Gábornak és I. Rákóczi Györgynek zászlói alatt a magyar nemzetnek és a protestánsoknak vallásszabadságáért harcoltak, de bizonyos, hogy sokan voltak ilyenek, mert hiszen legszentebb kincseik forogtak veszélyben és kellett, hogy a védelmi fegyvert ők is megragadják. Meg is ragadták és bátran, vitézül harcoltak e magyar fejedelmeknek győztes seregeiben és ők is segítették kivívni az 1606-ik évi bécsi békét, az 1622-ik évi nikolsburgi békét és az 1645-ik évi linzi békét. Chernelházáról Chernel György is tagja volt annak

a bizottságnak, mely a Szent Koronának Bethlen Gábor részére való kiadását kívánta. Ugyanő I. Rákóczi Györgynek is hive volt. Fiai: György és Pál a Wesselényi-féle összeesküvésnek részesei voltak.

A sok igazságtalanság és erkölcstelenség láttára a Mesterházyak is úgy érezték, hogy elnyomott nemzetük és hitük védelmére kell kelniök. Thököly Imre fejedelem hívei között már ott volt Mesterházaról *Mesterházy Péter*. Mint buzgó evangélikus ember készséggel tett eleget fejedelme parancsának: az elfoglalt répcemelléki evangélikus templomokat 1682-ben visszafoglalta és visszaadatta az evangélikus gyülekezeteknek, melyek azután azokat éveken keresztül használták is. Vele éreztek, tartottak és harcoltak a családból mások is, míg csak Thököly szerencse csillaga le nem tűnt. M. Péter vallásosságára jellemző, hogy írásaiban gyakran használ ilyen mondásokat: „Sit nomen Domini bene-dictum.” (Legyen az Urnak neve áldott), „Sit nomini Domini glória.” (Legyen az Ur nevének dicsőség.) Magyarul is: „Legyen áldott az Urnak neve.” Maradt tőle egy gyógyszeréről szóló könyvecske, melyben többrendbeli orvosságokat sorol fel. Különösen sok gyógynövényt említ.

Mikor II. Rákóczi Ferenc a Habsburgok zsarnoki, a magyar nemzetet eltipró cselekedetei miatt kardot rántott és hadait 1703-ban az osztrák seregek ellen megindította, akkor megkezdődött a magyar nemzet történelmének legragyogóbb korszaka. Maga a fejedelem, aki a hazaszeretetnek örök példaképe marad, mindenét, majdnem egymillió hold földjét, várait, kincseit, életét odaadta a haza oltárára áldozatul, hogy a kifosztott és agyongyötört magyar nemzetnek szabadságát, függetlenségét kivívja. Telekesi Török István Sobor, Jóbaháza, Egyed, Szécsény földesura volt egyik hűséges kormánytanácsosa és vitéz ezredese, a dunántúli evangélikusoknak nagy támasza, áldozatkész patronusa. Ennek ezredében hadakozott *Mesterházy László* őrnagy, kinek felesége Faradról Szilvássy Marinka volt. Mikor a kuruc hadak egy része lenn a Balaton északi partján táborozott és Veszprém védelmére volt indulandó, akkor a magas Gulácshegy tövében fekvő Gulács (Nemes) faluból, melyben az Eöry, Godolányi és Zalay családok birtokosok, a hadviselés viszontagságai folytán elbetegesedett Török ezredes, 1709. aug. 26-án generálisának: Esterházy Antalnak azt írta, hogy majd őrnagyát, Mesterházyt fogja maga helyett Veszprémbe küldeni. Ennek a Mesterházy Lászlónak apja Péter és bátyjai: Pál, János és Ferenc is mind nagy kurucok voltak (Lásd 8. tábla).

De Rákóczi seregeinek ügye akkor, 1709-ben már rosszul állott. A külföldi fejedelmek hangzatos ígéretei csak ígéret maradtak; Rákóczit cserbenhagyták. És a kuruc vezető férfiak is látva az ügynek szerencsétlen kimenetelét, elfogadták a király kegyelmét; egymásután kezdtek családi otthonukba, kúriáikba hazamenni. Így tett Kisfaludy László ezredes is és hazament Sümegre. Károlyi Sándor pedig, a kuruc seregek fővezére Pálffy Jánossal, a király megbízottjával folytatott tanácskozás után, 1711. április 30-án megkötötte az úgynevezett szatmári békét és a kuruc vitézek a majtényi síkon, bevonták zászlóikat és letették fegyvereiket. A békeokmány Rákóczi híveinek mind életükre, mind javaikra nézve teljes amnesztiát, kegyelmet, biztosít. Javaikat még azon esetben is visszanyerik, ha azok időközben adomány vagy vétel útján mások kezén volnának is. Ki van benne mondva az is, hogy ő felsége nem fogja túrni, hogy az adott kegyelem ellenére akárki is újabb üldözéseknek és bántalmaknak tétessék ki. Így a Mesterházy kurucok is hazatértek falujukba családjukhoz. De volt közöttük olyan is, aki hősi halált halt, meg olyan is, aki tönkrement és elbujdosni volt kénytelen. A Rákóczi-induló lelkesítő hangjai elnémultak, a bujdosó vagy otthon szomorkodó kurucok a tárogatók

síró szava mellett keseregtek, vigasz-talgatták magukat és táplálgattak a reménységet egy szebb jövőre nézve...

Az 1848-ik évi március 15-ike után bekövetkezett nagy esemény, a dicső szabadságharc megragadta az egész magyar nemzet szívét. Aki csak tehetett, résztvett abban, vagy mint honvéd katona, vagy mint áldozatkész hazafi, vagy mint betegápoló stb. Mint nemzetőrök a Mester-házyak közül többen vettek részt a 48-as szabadságharcban. Így M. István (*1824.), Imre honvédhadnagy testvérbátyja is.

A Mesterházyak közül háromról tudok, kik mint honvédek végigközdötték a szabadságharcot. *Mesterházy István* lovas honvédezredes közöttük az első. Mesterházán 1811. április 23-án született (L. 4. tábla). Tanult Sopronban az ev. lyceumban, aztán a katonai pályára lépett. Daliás, magas termete és katonai ügyessége folytán felvették a bécsi cs. és kir. testőrségbe. 1833-ban már, mint gárdista hadnagy szerepelt. Csakhamar főhadnagy, majd kapitány lett, és mint ilyen a vasas németeknél szolgált. Ebben a minőségben érte őt az 1848-ik évi szabadságharc kitörése. Mint jó hazafi, gyorsan határozott; több társával hazaszökött és szolgálatra jelentkezett a honvédparancsnokságnál. Örömmel fogadták őt és a magyar kormány a guerilla csapatokhoz őrnagynak, nevezte ki. Majd más beosztást kapott és elnyerte az ezredesi rangot. Harcolt Cibakházánál, Komáromnál, Nagyszalontánál stb. és ott volt a világosi szomorú fegyverletételnél is. Onnan őt is Aradra kísérték, hol aztán lőpor és golyó általi halálra ítélték (Pulver und Blei). De aztán kegyelemből a halálos ítéletet várfogságra változtatták át. Börtönt szenvedett Aradon, Olmützben és Lipótvárott három éven át. Ide elkísérte és vele maradt mindvégig hűséges honvédhuszár szolgálója. A nyirkos, tisztátalan börtönben megbetegedett, annyira, hogy járni sem tudott. Akkor kieresztették és a pöstyéni meleg fürdőbén keresett gyógyulást; de hiába, állapota nem javult. Azért hazament Mesterházára és ott lakott testvérbátyjánál, miután felesége, Büdy Kornélia (Miskolcra) már előbb magára hagyta őt. A daliás természetű honvédtiszt a börtönben nyomorékká lett, járni nem tudott, és ha ágyából kiemelték és hű tisztiszolgálója az utcán kézikocsiban, tologatta, mindenki megsajnálta, de mindenki annál jobban tisztelte és alázattal köszönt neki. A sokat és nagyon szenvedő ezredes Németh Ferenc nagygeresdi jeles ev. tanító. sokszor meglátogatta és vigasztalásul is zongorázhatott neki. Különösen a magyar katonai indulókat szerette hallgatni. Végre jött a pihentető halál és a nagy hős 1854-ben a halálos álmra hunyta le szeméit. Mikor a halotti ágyon feküdt, véletlenül eljött Miskolcra felesége és még megláthatta őt. Nem volt szabad katonai pompával eltemetni. Nem harsogtak a trombiták, nem dörögtek a gyász jeléül az ágyuk, a puskák. A nagygeresdi evangélikus lelkész végezte a gyászszertartást és csak egyszerű beszédet mondhatott koporsója felett. De hat év múlva, 1860-ban, mikor még tartott az elnyomatás ideje, szinte meglepetésszerűen egy sötét ködös novemberi napon, esti 7 órakor, a közlő és a távolabbi falvakból is, sokan zarándokoltak a mesterházai temetőbe, a Mesterházy István ezredes sírját jelölő fakereszthez. Ott iáklyák remegő fénye mellett a nagygeresdi ev. dalárda elénekelte a Hymnuszt és utána Mesterházy Imre volt negyvennyolcas honvédhadnagy mondott könnyeket fakasztó hazafias beszédet. A kiegyezés után a geresdi olvasókör kezdeményezésére, a hazafias közönség Mesterházy István ezredes sírjához magasba nyúló obeliszket, emlékoszlopot állított, rajta koszorús karddal, mint a milyen az 1061-ben elhalt és a tihanyi apátság templomának sirkápolnájában eltemetett I. Endre királyunk siroszlopán van. A felavatása 1871-ben történt, mikor is a felavató szép hazafias

beszédet Trsztzenszky Gyula nagygeresdi ev. espereslelkész tartotta. Ez a beszéd nyomtatásban is megjelent. A síremléken ez a felirat van: Mesterházy István 1848/1849. lovas honvéd ezredes emlékére. Született 1811. Meghalt 1854. A geresdi olvasókör és több hazafi által 1871.

A másik negyvennyolcas honvédtiszt volt:

Mesterházy Imre honvéd huszárhadnagy, Mesterházy Miklós és Németh Katalin fia, aki Mesterházán 1828. április 6-án született (L. 5. tábla). Sopronban az evang. főgimnáziumban tanult és ott 20 éves korában beállott a Nádor-huszárok közé. Hamarosan hadapród-örmesterré léptették elő. Több ütközetben vett részt. Mikor az orosz katonák jöttek, a honvédek eljűk mentek Munkács felé. Ott találkozott M. István ezredessel, ki a saját ezredébe osztotta be őt és aztán alatta harcolt Nagy Sándor tábornok seregében. Közben Görgey Arthur fővezér kinevezte őt hadnaggyá, és mint ilyen jutott el ő is a küzdő honvédekkel Világosig, hol megtörtént a szomorú fegyverletétel. Sokszor emlegette, hogy Görgeynek le kellett tennie a fegyvert, mert azzal a kimerült 30 000 honvéddel nem lehetett volna a 200.000 oroszral a győzelem reményében megütközni. Szörnyű veszteség lett volna annak vége. Kár volt hát Görgeyt a hazaárulás vádjával illetni, mondogatta sokszor és ezt később hírlapi cikkeiben is megírta. Azt is sokszor emiitette, hogy mikor az orosz katonák a honvédeket Aradra bekísérték, az orosz tisztek a honvédtiszteket a sorból kifelé lökdösték, hogy szökjenek, meneküljenek. De ezek nem értették meg a figyelmeztetést és bennmaradva a sorokban, a sereggel bevonultak Aradra. Itt aztán szomorú sors várakozott rájuk. Az osztrák katonák elfogták Őket, majd el is ítelték őket. M. Imre azzal az ürüggyel, hogy a lovaknak a patakból vizet hoz egy honvéd piros sapkájával a fején és egy piklivel a kezében a német őrségen szerencsésen átment és elmenekült. Pestre, majd Mesterházára bujdosott. De itt már keresték a zsandárok. Tovább menekült hát, Jakfára, Miklós nagybátyjához, kinek neje Gömbös Eszter volt. Három hónapig rejtőzött itt egy rejtett pincehelyiségben. Aztán egy katona földije tanácsára bement Sopronba, hogy felülvizsgáltassa magát, miszerint katonai szolgálatra alkalmatlan. A terv sikerült is. A katonaorvos — egy kis díjazás mellett — kiállította számára a bizonylatot, hogy: „Untauglich.” így megszabadulva, tovább tanult s mérnök lett és mint ilyen, 1857-ben megnősült, elvevén Csemeszkopácsból Krenner József földbirtokos leányát: Teréziát, kivel aztán Mesterházán, Csemeszkopácsban és Nemeshollóson lakott, mely utóbbi helyen a régi geregyenembeli Egerváry család birtokából való egyik kisebb kúriát és a hozzá tartozó földeket megvette és itt élt mint tagosító földmérnök 1900. május 5-én bekövet kezett haláláig. Már előbb egy évvel, 1899. márc. 31-én meghalt neje. És ott vannak eltemetve egymás mellé a nemeshollósi temetőben, ahová kilenc gyermekük — kiket sok küzdelem, fáradozás és nagy áldozatokkal felneveltek — a szülők iránt érzett kegyeletből és az egymás iránt táplált szeretetből évenként egyszer a messze távolból is el szoktak zarándokolni. Közöttük vagyok én is, mert hiszen Mesterházy Imre és Krenner Terézia voltak az én jó szüleim. Édes atyánk születésünkkor a mi nevünket is egymásután beirogatta a család imádságos könyvébe. Áldottak legyenek ók haló poraikban is! Gyermekük: *Károly*, sopronkereszturi postamester, *Sándor* nemespátrói ev. espereslelkész, *Emma*, Dégay Gyuláné tanítóné Szokolcán, *Pál* postaigazgató Budapesten, *Elek* birtokos Rempeshollóson, *Imre* birtokos Nemeshollóson, *Eszter* Jakab Imréné, jegyzőné Geresden, *Lina* Kiss Gézáné, jegyzőné Felsőszakonyban, *Zsigmond* postamester Kapuváron.

Mint édesatyám többször mondotta, Mesterházáról egy *Mesterházy János* is harcolt a negyvennyolcas honvédekkel és fenn a Bányavárosoknál esett el mint

hős a magyar haza szabadságáért.

IX. A nemesi összeírások.

Ismeretes, hogy a nemesekről, tetteikről, életükről és dolgaikról a királyi kancelláriában és a vármegyéknél lajstromot, jegyzéket, jegyzőkönyvet vezettek. A nemesi lajstromba (elenchus nobilium) minden nemesi ügyet, tárgyat szórói-szóra beírtak. Ebből a lajstromból készült azután a nemesek jegyzéke (Indexcatastrum nobilium), melybe a nemesség kihirdetését, nemesi bizonyítványok kiadását, a nemesség elismerését írták.

III Károly király a kancellária utján 1723. évi április 10-én a nemesség országos megvizsgálását rendelte el. De ezzel nem voltak megelégedve. Azért 1732-ben módosított, határozottabb szabályok szerint újból elrendelték az összeírást. A vármegyék egy év alatt elkészültek ezzel a második investigatióval; de a kancellária újra elégedetlen volt az eredménnyel. Ámbár az 1741. évi VIII. t.-c. kimondta, hogy az adózás alól minden nemes kivéttetik, mégis annyira hiányos volt az összeírás, hogy a kancellária nem fogadta el azt és harmadszor is elrendelte a nemességnek országszerte leendő megvizsgálását. Ez a harmadik investigatió 1754—55-ben fejeződött be; eredménye egy országos nemesi összeírás lón. Ebbe az összeírásba feljegyezték mindazon nemeseknek nevét, akiknek nemessége a próbát kiállotta és legfelsőbb helyen is elismertetett. Erről az összeírásról dr. Illéssy János egy terjedelmes könyvet írt: „Az 1754—55. évi országos nemesi összeírás” címmel 1902-ben.

Ez a generális conscripcio — mint maga az összeállító dr. Illéssy János írja — nem tekinthető tökéletesnek és teljesnek, mert vannak több fogyatékságai. Egyik az, hogy a vizsgálatot nem terjesztették ki a közismert és birtokjogon való nemes családokra. Törvényeink akadályozták ebben. E katalógusban éppen az általánosan tudott nemesek neveit hiába keressük. Más vármegyék ellenben felvették jegyzékükbe még a főpapokat és főurakat is, jóllehet ezeknek nemesi jogát meg sem vizsgálhatták. Minden megye nem különítette el a birtokos és ármalista nemeseket egymástól. Egyik megtette, a másik nem. Fogyatéksága az Összeírásnak az is, hogy a végleg elismert nemesek lakhelyeit nagy ritkán, csak kivételesen tünteti fel. „Ezen dicséretreméltó kivételek közé tartoznak Liptó-, Máramaros-, Trencsén-, Turóc-, Ugocsa-, Vas-, Zalavármegyék. A kimutatás a nemesek számát így összegezi: 43 vármegyében 17.963 birtokos 13.766 ármálisos nemes, bizonytalan (vagyis nem tudni: birtokos nemes-é, vagy ármalista) 825, összesen 32.554. Megjegyzendő, hogy egyes vármegyék az összes birtokos nemeseket Összeírták, mások pedig csak a köznemes birtokosokat. Némelyik vármegyék csak a családfőket sorolják fel, amiként rendelve volt, mások ellenben fejenként és pedig férfiakat és nőket vegyesen felsorolnak. Az összeírásakor Mesterházyak igazoltattak: Baranyavármegyében Mesterházy Pál, Győr vármegyében M. Magdolna, Sopron vármegyében M. Bernát, Miklós Tamás (2), Ignác, Ferenc (2), István (3), György, János (3), Péter, Ádám, László (2), Gábor, Sándor, Vasvármegyében István (2), György özv., Ferenc (3), Mihály, László, György, János, Sándor, Veszprémvármegyében Mesterházy (de eadem) János, László. Összesen 38.

Ha az országban, akkor élt, illetve kimutatott többi nemes családok tagjainak számával a Mesterházyak számát Összehasonlítjuk, akkor azt látjuk, hogy számban csak a Horváth és Kiss családok tagjai múlják felül a Mesterházyakat. Tóth nemes összesen 20 szerepel a kimutatásban.

Hogy különben a Mesterházyak közül kik és mikor indítottak nemesség-bizonyító „pert”, azt nem tudom kimutatói, de bizonyára többször előfordult az, t. i. mikor a szükség úgy kívánta. Az a Mesterházy István, ki az 5. táblán, mint Cséry Anna férje van kimutatva, egyike volt annak a három sopronmegyei Mesterházy Istvánnak, kik az 1754. és 1755-ik évi nagy összeírásban fel vannak véve. A 3-ik táblán írott M. Ádám is az igazolt nemesek, közé iktattatott

X. Az utolsó nemesi felkelés (insurrectio).

I. Napóleon, a franciák császára, világhódító hadjáratának utján előre haladva, 1809-ben jelent meg Magyarországon és ez évi május 15-én kiáltványt intézett a magyar nemzethez, hogy szakadjon el a Habsburgoktól. De a magyarok nem fogadták el a felhívást. És Napóleon megbízottai azt jelentették császáruknak, hogy a magyarok királyhűsége a szolgálai elküiséget is túlhaladja. A magyar nemesség készséggel vett részt az akkor megszervezett nemesi insurrectióban. Bár a császári hadvezérek nem a legjobban bántak a nemesi felkelőkkel, hiszen még megfelelő ruházattal és fegyverzettel sem látták el Őket, mégis tradicionális királyhűségükből kifolyólag vitézül küzdöttek a franciák ellen. Közöttük voltak a Mesterházyak is. A történet feljegyezte, hogy Sopron-megyéből 12 lovas Mesterházy vonult be, Vas megyéből pedig 2 lovas Mesterházy. A gyalogzászlóaljokban 10 Mesterházy harcolt. Volt közöttük: János, József, Sándor, Zsigmond, Péter, Ferenc, István, György, László, Mihály. (L. Kiss István: Az utolsó nemesi felkelés.) Köztudomású, hogy a francia katonák amerre mentek, sok pusztítást végeztek. A Mesterházához közelebb fekvő Karakónál is volt ütközet. A Sümeg felé vonuló francia csapatok Sümegen is nagy kárt okoztak. A nagy csata Győr alatt történt. Igaz, hogy ez veszteséggel végződött, mert rossz volt az osztrák tábornokok által intézett vezetés és hiányos a ' felszerelés, de a nemes felkelők vitézül hadakoztak. Közöttük Kisfaludy Sándor is, ki mint őrnagy vett részt az insurrectióban. Mesterházy Mihály pedig, ki Erdődy Károly gróf vezérlete alatt küzdött, valóságos hőstettet vitt véghez. Mikor ugyanis a francia katonák heves támadása elől a sprgyalogság visszahátrált, akkor Mesterházy Mihály, Sipkovics László és még több nemes felkelő szuronyt szegezve az ellenséges csapatra rohantak és a már elfoglalt ágyút visszavették, mint ezt Jókai Mór is szép regényében: „A névtelen vár”-ban (II. köt. 187. 1.) nagy elismeréssel és lelkesítően megírta. Pedig folyton dörögtek az ágyúk és ropogtak a puskák, a sok ágyúgolyó, de ők nem tántorodtak vissza, hanem az ellenség csapatát az elfoglalt ágyú mellől visszaszorították és az ágyút magyar részre, visszahozták. Ezért a 317 kitüntetett magyar nemes között szerepel *Mesterházy Mihály* is. Királyi elismerésben, köszönetben részesült M. László is. L. a neki küldött köszönőlevelet az 54. oldalon.

Mesterházán öregeknek és fiataloknak ajakáról is gyakran hallani szót egy Mesterházy Mihályról, aki M. Ferencnek volt a testvére (L. 5. tábla), valami úton-módon Oroszországba került, ott letelepedett és 1820. körül, Örökségének felvevése végett hazajött Mesterházára. Fatengelyes, küllő nélküli, gömbölyű, vastag fából fűrészelt kerekkel ellátott szekéren jött. Mire egy lovával megérkezett, szekere bizony megrongálódott, a kerekeken lévő sínek megvástak, sőt el is szakadoztak. De megjavította azokat a mesterházai kovács. Vele jött fia is, aki azonban már nem tudott magyarul. Egy télen itthon voltak és ez alatt az idő alatt M. Mihály az iskolában az iskolás gyermekeket tanította. Tavasszal aztán, felvett örökségével, a mesterházai emberek előtt furcsán festő szekerén

visszamentek Oroszországba, hol tovább éledgeltek.

Ugyancsak Oroszországba került másik két Mesterházy is, t. i. Kázmér és Pál testvérek, valószínűleg a Napoleon-féle hadjárat idején és nincs kizárva, hogy mint két hadi-tusz küldettek Lengyelországba, de az sem lehetetlen, hogy a lengyel szabadságmozgalmak vezették őket oda. Kázmér fia volt az 1843-ban született Sándor (L. 17. tábla). Erről a Sándorról Lengyelországból gróf Dambski Pál 1935. dec. 10-én Mesterházy Jenő budapesti tanárnak írta, hogy ez a M. Sándor Lengyelországban, Arecniowban lakott és az 1863-ban kitört lengyel szabadságharcban a felkelők vezére, Langiewicz tábornok alatt vitézül harcolt. De a felkelés után, 1865. április 28-án — a varsói archívum okmányai szerint — szibériai száműzetésre ítéltetett, mely büntetése később a Medline-vár kazamatáiban eltöltendő börtönre enyhítettett és a varsói várban szenvedett fogságot az orosz zsandárok kínzásai alatt. De később onnan is kiszabadult. Kétszer is nősült. Először elvette Musiatoria kisasszonyt, kitől két fia született: Mihály és Sándor. Élete vége felé elvált és nőül vette Lazarini Irén kisasszonyt. Az idősebb fiu, Mihály 1870-ben született Varsóban, és mint az orosz hadsereg ezredese, 1914-ben Keletporoszországban elesett és ott is van eltemetve. A másik fiu, Sándor 1871-ben született, hasonlóképpen, mint orosz tiszt a világháborúban harcolt. Németországban fogságba került és 3 évi hadifogság után visszatért Lengyelországba; belépett a lengyel hadseregbe, ahol őrnagy lett, és mint ilyen most nyugállományban él. Volt két fia, de ezek fiatal korukban elhaltak.

Köszönő-irat, Felsőszoporról bevonult Mesterházy László nemes felkelőnek, mint következik: „Nemes Mesterházy László Közvitéznek. A Magyar Nemes Felkelő Sereghez. Öseiteknek példájához Hívek, Királytokhoz szeretettel és engedelmességgel viseltetvén, Hazátok eránt a legtisztább hűségűtől lelkesítve, férjfiui erővel, és a legjobb akarattal felkészülve, Ti, a törvények értelme szerént feles számmal felkelétek, hogy Trónusomnak védelmére, és Véreiteknek oltalmára részt vegyetek a' most már elvállt Viadalban. Esmertem Én Vitézségteket; Tanuja valék fáradhatatlan iparkodástoknak, mely által Magatokat a rendelt Célra tökéletesen alkalmasokká formálni törekedtetek; megelégedve szemlélttem szorgalmaitoknak szerencsés következését és bizonyos számot tarték arra, hogy valamint sok egygyes Vitézek, és nagyobb Csapatok Közületek fényes példáit mutatták Vitézségeiknek, ugy az egész számos Felkelő Sereg is a Viadal napján egész Európától nagyrabecsült Hadaimmal azon fogna vetélkedni, hogy az Ellenséget a Monarchiának szivéből kivervén azt elválasztó Csapások által a veszélytől megmentse.

A Békesség nemes törekvésteknek most már véget vetett. Elbocsát tehát Királytok, szíves köszönettel mind azért, a mit tettetek, mind azért, a mit tenni készek valátok

Vigyétek Magatokkal Tieiteknek kebelébe azon megjutalmazó érzeményt, mellyet a Király és Haza eránt való kötelességeknek hiv tellyesítése ad. Tartsátok fenn Magatok közt Atyáitoknak bajnoki lelkét. Soha el ne csüggedjen Bennetek ama Nemzeti erő, mely az ellenségnek ijedelmére, Polgártársaitoknak javára, és védelmére szolgál. Elöljáróitok eránt Tisztelet, Magatok közt Egygyesség, és Rendtartás legyen Tör-vénytek mind Békében, mind Háborúban. És így a Magyar Történet-könyvekben tündöklő hadi és polgári Virtusoknak szép összefogása bátorságosokká fog Benneteket tenni azon Békének és Boldogságnak birtokában, melly Királytoknak kívánsága, és törekedéseinek legfőbb tárgya. Költ Pozsonyban 24-ik Novemberben 1809. Ferencz m. p. P. Nagy Péter m. p. kapitány. Zaicz

Ferentz m. p. Feo Hadnagy. Tolnai Gróf Festetics Ignác m. p. Óbester

Jegyzet. A Palatínus Nádor huszárezred a Napoleon-féle magyarországi hadjárat idején olyan vitézül harcolt, hogy mikor közvetlenül szembe került Napóleonnal, ez is megbámulta az ezred vitézségét. S 1814-ben, mikor a szövetségesek bevonultak Párizsba, I. Ferenc császár és király a bevonuló csapatok élére ezt a magyar huszárezredet rendelte ki

Mesterházy Andrásnak Pöstyénben 1546. május 15-én urához: Nádasdy Tamáshoz, Magyarország nádorához irt levele:

„zolgalatomat irom kegelmed nak mind kegelmes uramnak (toubá azt írhatom kegelmed nak hog as forde igen haznala) mindnank nak reuid walo napon meg wigazunk meg az atlamas (ártalmas?) es az motzi (mozgás?) wagon nehezen de én es az tobi ioban wagunk de azért meg eg he ttig lezek it hog jól meg wigazanak mindnaian tovaba az t irom kegelmednek hog az wiz zantalan beteg embernek haznal mind faldalmas ember nak mind turos lábának mind kezuenes ember nak kit sokat láttam zememwel is hog ugan bele wittek meg gogult es egesegben haza ment, uisagot semmit nem írhattok ha nem az batori andras ezen ment el mind turzone azzonwal egetembe es sem-tere megen az solgai ban frodnek welenk az wizben azt mondiak hog addig el nem megen meg az menegze nem lezen, tovaba kirem kegel-medet mind kegelmes uramat, az pénzért kit kegelmed mondat vala mert meg senki nem hozót semmit minekink es it igen zyk hellén lakunk, ezt iol láttam hog meltan zent wiz nak mondhattak, Isten tarcha meg kegelmedet nag egesegben Ez leült keult pestienben zent soöa ázzon napian 1546 Mesterházi andras az kegelmed zolgaia.”

Kivül: „Ez leuel adassek az nagsagos nadasdi tomasnak nekem kegelmes uramnak.”

Eredeti levél zárlatán barna viaszpecsét nyomai láthatók.

Levéltári Közlemények: IV. évf. 110—111. oldal. E levelet családtörténeti kutatásai közben megtalálta Dr. Szenterzsébethi Petrikovich Aladár nagytapolcsányi ügyvéd, kinek unokahuga: Dr. Havel Józsefné ny. c. kúriai bíró neje Budapestről másolatban nekem megküldötte. Veje Dr. Krepuska István egyetemi magántanár, ülész főorvos pedig az „Orvosi Hetilapében” magyarázatosan közölte azt. Tehát ott is olvasható az. Erre Dr. Kreiner Zsigmond nagykanizsai városi kórházi főorvos hívta fel a figyelmemet. Látható, hogy a levél orvosi szempontból is nevezetes és azért is, mert mutatja, hogy Nádasdy Tamás annyira jó gazdának tartotta Mesterházy Andrást, hogy Sárvár-vidéki uradalmi jószágainak kezelőjévé (kormányzójávé) tette őt.

XI. Az ősiségről.

Nagy Lajos királyunk uralkodása alatt az 1351-ik évi országgyűlés az ő Javaslatára megalkotta az ősiségre vonatkozó törvényt, mely szerint a nemességnek nem volt szabad birtokait elidegeníteni, hanem a férfiág mindaddig, míg a családban egyetlen férfiutód volt, örökölte az elődeitől rámaradt birtokot. Körülbelül a „hitbizoinányok” rendszerének felelt meg az ősiség intézménye, melynek megvalósításával Nagy Lajosnak az volt a célja, hogy a nemességet az elidegeníthetlen birtok által megóvja az eladósodástól és elszegényesedéstől, hogy így katonai kötelezettségeinek is hatékonyan legyen képes megfelelni.

Ebből következett az után az, hogy a nemes emberek, mikor a viszonyok kényszerítő hatása alatt valamely birtokuktól megválni kénytelenítették, nem eladták azt, hanem csak „elzálogosították”, mint ezt majd egy elzálogosító

levélben olvasni fogjuk.

A Mesterházy család tagjai általában birtokszerző és birtokmegtartó emberek voltak, kik ezen törekvésükkel is erős fenntartóivá váltak a családnak, a hazának és az egyháznak.

Ilyen volt az a legelső Vesterházy, aki Vesterháza falut szerezte, kapta.

Ilyen volt az a Vesterházy Miklós, aki 1433-ban Zsigmond királytól — mint már láttuk — az egész falunak, még rokonai megsértésévelis, a maga részére leendő adományozását kívánta. Persze nem jogosan és jó, hogy az ügy békés elintézését nyert.

Ilyen volt a címerszerző Vesterházy Bálint és János is.

Ilyenek voltak az 1440-ben pallosjogot nyert Vesterházyak (7-en), kiknek, mint olvassuk, Sopron-, Vas- és Moson-vármegyékben voltak birtokaik. Ilyenek voltak Mesterházy Ambrus, Sebestyén, György, János, András, Imre, másik János, Ferenc, akik n. Rudolftól 1583-ban Mesterháza falu birtoklásában való megerősítésüket kérték és kapták (1583. szeptember 5-én). A fenti Mesterházy Sebestyén 1583-ban, birtokában leendő megerősítését külön is kérte II. Rudolf királytól, kitől aztán az 1583. aug. 20-án kelt alábbi latin nyelvű tudakozó leirat érkezett a pozsonyi kamarához: „Rdo ac Egregis N. Praefecto, coeterisq! Camerae nae Hungáriáé Consiliariis, fidelibus nobis dilectis Sebastiani

Mesterházy informatio Exp. 28. Aug. 83.

Rudolphus secundus Divina facenta clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus etc. Rdi' Egregij fideles nobis dilecti: Quliter Sebantianus Mesterházy demisse nobis supplicet ext in bonis quibus dam süis sie Curia nobilitati in Coraitatu Soproniensi Mesterháza mun-cupata, nus noum regium nova donatione ipsi ac fratribus posterisque suis masculini sexus clementer conferre dignemur: id ex adiecto libello cognoscetis. Ut itaque super hac petitioné nos resolvere possimus, Benique vobis mandamus, ut consilio vos nos informetis. Satis facturi hec modo noae voluntati benique. Datu in Civitate noa Vienna sigesime die mensis Áugusti, Anno Domini: Millesimo quínqüentesimo Octuagesimotertio, Regnorum nostrorum Roraani octavo, Hungarici undecimo, Boheimici veró etiam octavo. Rudolphus Admandati Electi an Imp. prop. Hoffmann mp. ignific. Noraberger." Orsz. levéltár. B. R.

E szerint a király a folyamodó kérvényére, hogy azt helyesen intézhesse el, elrendelte a véleményező felvilágosítás felterjesztését. Amint már előbb láttuk, Sebestyén kérése is teljesült. De ő 1585-ben Dukay Tamással és Buehady Istvánnal együtt egy másik birtokában leendő megerősítését is kérte. Mire 1585. november 4-én érkezett válasz.

Ilyenek voltak a következők mind: Mesterházy Mátyás, M. Péternek és Solnay Zsuzsannának fia (L. 8. tábla). M. Péter, M. Miklósnak és Solnay Zsuzsannának fia, aki nagy jogász volt, ahol csak egy kis jussát látta, a fennmaradt sok okirat szerint bizony nem engedte, hanem peres utón is megszerezni, megnyerni törekedett azt (L. 8. tábla).

1636-ban Mesterházy Mihály *literatus*, Ferenc, György, továbbá Szomay Zsuzsanna, Mesterházy Miklós hátrahagyott Özvegye, valamint ennek Péter nevű fia egymás között egyezséget kötöttek, mégis Pál és János is úgy, hogy Mihálynak jutott 3/6/, Miklós és Pálnak 1/6, Ferencnek és Györgynek 1/6 és Jánosnak 1/6.

Egy 1801-ből fennmaradt vagyoni kimutatás szerint Mesterházán Mesterházy Istvánnak volt 152 holdja, M. Pálnak 30 1/4 holdja, M. Ferencnek 31, M. Györgynek 15 3/4, M. Sámuelnek 24 1/4, M. Jánosnak 15, M. Gábornak 6 1/4, M. öreg Pálnak 84

1/4, M. Dánielnek 74, M. Mihálynak 97, M. Nagy Györgynek 13 1/4, M. Nagy Sándornak 29 1/4, ifj. Mesterházy Mihálynak 7 2/4, M. Zsigmondnak 24 3/4 hold földje volt stb. (családi levéltár Geresden).

Mesterházy Gyula (*1835-ben) mint Szilvágyon lakó vasmegyei szolgabíró 1871-ben megvette a 2200 holdas Potyi-pusztát a szép kastéllyal a zalabéri Horváth-családtól. Ott van a „Pénzesdomb”, mely alatt római korbelt sírokat találtak korábban. Egyébként e hely a környék fantáziáját minden reális alap nélkül foglalkoztatja. Mikor a család odaköltözött, került a hegyeskissomlói ev. anyagyülekezet templomába a Mesterházyak cimere. Ott gazdálkodik most egyesén M. Gyula.

M. Jenő és neje Szily Aranka Kemendolláron megvették a valamikor gróf Festetich Kristóf tulajdonát képezett 1060 holdas birtokot a szép kastéllyal.

Mesterházy Pál táblabíró, szül. 1801. családi vagyonát szépen gyarapította, midőn megvette a szomszédos Ferencz-féle kastélyt a hozzátartozó földekkel (300 hold). Mesterházy Ödön, ki ügyvédi irodát is tartott fenn, megvette Nagygeresden a Rupprecht-féle 600 holdas uradalmat. M. Ernő pedig mindezeket a javakat újabb vételekkel jól gyarapította. M. Sámuel ősi, kb. 30 holdas birtokát szépen gyarapítgatja. A M. László kuruc őrnagynak fia Péter, illetve unokája, Mesterházy Sándor (f 1846.) Rábabogyszlón szerzett kb. 150 holdnyi birtokot. De Kajtár Karolinával kötött házasságából született gyermekei mind elhaltak (L. 8. tábla). Építettek ott a temetőben családi sírboltot is, melybe aztán eltemették őket. A kriptá azonban megviselt állapotba jutott és többé nem is lesz sírbolt. A benne volt három koporsót kivették és közös sírba, a temető földjébe temették el. Az ottani M. vagyon idegen kézre került; 120 hold felsőbükli Nagy Terézia tulajdonába, kb. 30 kis hold, pedig rábabogyszlói kiscgazdák tulajdonába. Ma már nincsenek Rábabogyszlón Mesterházyak.

M. Elek (*1865. L. 5. tábla) Östifyasszonyfán szerzett szép birtokot és egy gőzmalmot.

M. Sándor Mesterházán a 30 holdas ősi birtokhoz szerzett Mesterházán 7 hold szántóföldet, Chernelházadamonyán 4 hold szántóföldet, Hegyfalun 3 hold rétet és Górbán 4 hold akácás erdőt.

M. Gyula mesterházai 30 holdas ősi birtokához a chernelháza-damonyai határban 70 holdas birtokot vett (*1881. L. 11. tábla).

Mesterházy Imre mérnök Nemes Hollóson vett kúriát és 70 holdas birtokot.

M. Sándornak Nemespátróban van egy kis szőlőbirtoka. M. Emmának férj. Dégay Gyulánénak Szombathelyen háza, Pálnak Budapesten háza, Eleknek Rempehollóson birtoka, Imrének Nemes Hollóson birtoka, Eszter, férj. Jakab Imrénének Budapesten háza (L. 5. tábla).

Mesterházy Nagy Sámuel Rempehollóson megvette a Hagyárossy-féle szép kúriát 150 hold földdel, melyet az ő magvaszakadtával oldalági örökösei Örökölték (L. 13. tábla).

Mesterházy Nagy László tábornok-hadbíró Zirc mellett a Kardosrépusztát szerezte meg (L. 9. tábla), "1870-ben.

Mesterházy Sámuelnek Lőcsön van szép birtoka.

Mesterházy Bálint Enesén szerzett szép birtokot. Közhasznú tevékenységet fejtett ki. Mint községi bíró 13 évig, mint közgyám 12 évig, mint tűzoltó főparancsnok 32 évig szolgált, mely utóbbiért aranyérmét kapott a királytól.

Birtokosok a Bükön lakó Mesterházyak is. Bükről származott Mesterházy Kálmán hírneves festőművész és nőtestvére is, kit egy honosított magyar, francia nyelvtanár vett feleségül és Budapesten laktak. Birtokosok a Mesteriben lakók is.

Hasonlóképpen a Nemesmagasiba származottak is, kik között volt egy gazdag sertéskereskedő is. Ugyanígy a Jakfán lakók is. A Jakfáról származott M. Gyula (L. 6. tábla) Kapuváron szerzett házat és birtokot. Ugyanígy testvérei is: Sándor Sümegen vett szállodát és birtokot (L. 6. tábla), Kálmán pedig Tüskeváron szerzett vendéglőt és birtokot. A két Szoporon lakó Mesterházyak is birtokosok. A Nagysimonyiban lakó Mesterházyak, a Jenő is és a Károly is szereztek ott kisebb birtokot. Gyékényesben M. Antal asztalosnak is volt vagyona. A Rábatamásiban és a Gasztonyban lakó Mesterházyak is szép vagyon felett rendelkeznek, de az utóbbiaké nagyon elaprózódott. E miatt néhányan Amerikába mentek.

Baranyavármegyében 1754-ben Mesterházy Pál igazolta nemességét. Utóbb Mesterházy N. Baranyamegye levéltárosa volt. Ennek öccse, Sándor Bicséren volt jegyző, kinek három leánya maradt. Egy férjhez ment és ennek férje miniszteri engedéllyel felvette a Mesterházy István nevet, Van egy fiuk. A leányok birtokában van egy vas pecsétgyűrű, melyben a pajzsmезөн egy fajdkakas látható, ugyanaz a sisak feletti ötágú koronán is. A családnak ez az ága Pécs városában, a Nyil-utcában két szép házat szerzett.

De nem is folytatom tovább. Az elmondottakból is látható, hogy a Mesterházy család tagjai — az Ősiség törvényének megfelelőleg is — törekedtek a hazai földet megbecsülni, szeretni, ahhoz ragaszkodtak és ragaszkodnak. Lelkesedéssel vallják:

*„Hazádnak rendületlenül légy hive óh magyar,
Bölcsőd ez s majdan sírod is, mely ápol, s eltakar.
A nagyvilágon e kívül nincsen számodra hely;
Áldjon, vagy verjen sors keze, itt élned, halnod kell!
Ez a föld, melyen annyiszor Apáid vére folyt;
Ez, melyhez minden szent nevet egy ezredév csatolt.” {Szózat}*

A következőkben néhány iratot mutatok be, melyekből világosan kitűnik, hogy a Mesterházyak szeretettel, szívesen ragaszkodtak az Ősi birtokhoz, de mint rokonok szépen meg is tudtak a vagyonon egymás között egyezni.

Kivonat Mesterházy Sámuel fiainak: Mózesnek és Péternek 1714. évi február 26-án kelt egyezség-leveléből, mely Mesterházán, M. Sándor leveles ládájában ma is megvan. E szerint a két testvér a Mesterházán lévő ősi ház, beltelek, szántóföldek " és erdő tekintetében egymással szépen megegyeztek. Mégis 100 forint bírságpénzt (vinclumot) kötöttek ki, ha valamelyikük az egyezséget felbontani akarná.

Másolat. „Mi alább is meg íratlak egyrésről Nemes Mesterházy Józsefi és Miklós, Néhai Nemes Mesterházy Sámuelnek Mózes fiától és annak fiától Istvántól, mégis annak fiától Ferentztől származott fiu ágon lévő Unokái; másrésről pedig mi Nemes Mesterházy Susánna, Nemes Hetey István, Mesterházy Juliánná, Endersz István és Mesterházy Eszther, Nemes Iván Péter férjeink házostársai és ugyan Néhai Mesterházy Sámuelnek Mózes fiától és annak fiától Istvántól, mégis annak fiától Páltól származott Leány Ágon lévő hasonló Unokái: Adjuk tud-tokra mindeneknek, a kiknek illik, hogy minek utánna Néhai Nemes Mesterházy Pálnak, rész szerint édesatyánknak, rész szerint pedig Néhai Nemes Mesterházy Ferentz édes Atyánkkal egy Testvér Bátyánk Urunknak fiu maradék nélkül történt halálával annak hátrahagyott Mesterházi ezen T. N. Sopron Vármegyei helységben és annak határában fekvő Javai örökösödése eránt azon okból, hogy a köz állítás szerint, hogy a Leányok a íekvő Javakból nem részesülhetnének közöttünk

kérdések *támadtak* és másoknak ingerléseikből némely villongások is okoztattak; ezeknek ell mellékelésére és hogy a közöttünk mind eddig is fent tartott Atyafiságos Szeretetet, mind a két részről továbbra is fent tarthassuk ; 's azt még maradékinkra is által plántálván jövendőkre is minden alkalmatosságot, az egymással, ebbéli és történhető hasonló Örökösödések eránt köztünk támadható perlekedésekre ell távoztassunk, az Isten és Emberek előtt kedves Atyafiságos szeretettel, jobban megegyezőnek és tulajdon megnyugtatásunkra szükségesnek tartottuk, e következőz Egyességre, és örököszen megtartandó Transactióra lépni, a mint következik: Elsőben: Mi Mesterházy József, és Miklós, ha mindjárt egyrésztől amellet, hogy mind eddig a Leány Ág a Felső Szeren, a közállétás szerint a Mesterházi Javakban nem osztozott, talán reménységünk lehetett volna is Leány Ágon lévő fent nevezett Atyánkfiainak a fiu ágon magva szakadt édes Atyok Javai Örökösödéséből a törvényes utón teendő kizárására, de más részről azt is tekintetben vévén, hogy már néhai harmadik Nagy Atyánk Mesterházy Sámuelnek az 1703-ik esztendő September hava 27-én, agg öreg Atyánkknak is néhai Mesterházy Istvánnak az 1784-ik esztendő Mártius 10-én. kelt Testamentumaik, és azokat nyomban követett osztályok szerint, ámbár már régenten a Leány Ágnak a Leány Negyed ezen felső Szerből ki adva volt is, még is a Leányok valamint az Ingó ugy az Ingatlan javakból is az Atyák által meghatározott Belső szerint kész pénzül kifizettettek, és így ha nem természetben is, de a Javakban, vagy is azoknak készpénzre határozott belső Árában részesítették, és így osztozván, ezen szokásra nézve már a Leány Ág proscibált is. Mindezért következképp mind pedig azért is, hogy néhai Mesterházy Pál Bátyánk Urunk mindennemű Javait már az 1808-ik Esztendő September hava 12-ik napján a Szombathelyi Nemes Káptalan előtt Leányainak örököszen beválván, azoknak azokat mindjárt akkor birtokjokba is bocsájtotta, a Leány Ág ellen mozdittandó keresetünknek még is több fontos akadályok vettethetnének, melyek annak ki menetelét nagyon kétségessé teszik; ide járulván továbbá az is, hogyha mindjárt mind a mellett, számtolan és tehetségünket fellyül halladó költségek és fáradságok után talán a Leány Ág ellen valahára boldogulhatnánk is; által látjuk még is azt; hogy egyébberánt is az örökösödés alá tartozandó, tsekély Javakból azért, hogy Néhai Öreg Atyánk Mesterházy István Testamentumának második pontja szerint; ugy ,az arra nyomban következett osztály utaséttásához képest némely Ősi Szerzemény Javak is volnának ezen örökösödés alá való Javak közé keveredve, még csekélyebb vétetődhetnek a Fi Ág valóságos örökösödése alá, 's még ezen tsekélységért is, az azon Javakon áltollyában fekvő, s néhai Magva Szakadt Mesterházy Pál Bátyánk Urunk részéről leány testvérieknek néhai Mesterházy Marinkának nemes Mesterházi Nagy György házos társának az Osztály Levél szerint Osztályos részében kifizetett 's több Száz forintokra menő Summát, a mostanában a funduson lévő Épületek árát 's hagyott passiva adósságait, az örökösödés Sinór mértéke szerint kifizetni kötelessek lennénk; és így azon Javakat, a perre teendő költségeket is hozzá számlálván, majd készpénzen és fölösleg való árán kellene meg vásárlanunk; Mind ezeket tehát ell távoztatni tanátsosabbnak tartván, minden akár mely ebbéli örökösödés tekintetéből származható keresetünket, fennt nevezett Leány Ágon lévő Atyánkfiain ellen ezennel örökre cassáljuk, megsemmisítjük és arról örököszen lemondunk. Ezen kívül minden külső Birtokaiknak, Szántóföldeknek és Réteknek tudniillik, melyek néhai a Fiu Ágon Magvaszakadt Mesterházy Pál Bátyánk Urunk által akár a közös Osztályból, akár pedig utóbb mag nélkül ell holt Mesterházy György Bátyánk Urunk halála után Valóságos Ősiek, akár pedig azok szerzeményeik után reánk

nézve már az ősiség természetét magokra vett Javak legyenek, akár pedig Mesterházy Sámuel, Mózes és István Nagy Atyáink után akár mi módon maradtak és már most hasonlóképp Ősiség nevével nevezendők volnának a fölyebb megnevezett Mesterházy Susánna, Juliánna és Eszter Leány Ágon levő Atyánkfia által Örökösön folytatandó további birtok-jókban nyilván és valóságosan nem csak megegyezünk, sőt ha mindjárt azokhoz a Fiu Ágon fent forgó Jussa kérdése mellett, magunknak vala-mellyes Just tulajdonittathatnánk is, azt is örökösön által engedjük, azokról tellyeséggel le mondunk 's minden azokra nézve képzelt Jus-sunkat mind magunkra, mind maradékinkra nézve ezennel örökre és megmásolhatatlanul megsemmisítjük 's valamint már az Atyáink által tett közös osztály természetéhez képest az Evictio közös volt, úgy azt most is, és továbbra is minden nemű javainkra nézve közösen fent hadjuk." stb., t. i. a második, harmadik és negyedik pontok. Végül a záradék így: „Mely ebbéli közöttünk lett egygyességről adjuk ezen saját kezünk Írásával megerősített örökös egygyező Levelünket. Költ Mesterházán Április holnap 12-ik napján, 1822-iki esztendőben. Mesterházy József mp. Mesterházy Miklós mp. Mesterházy Susánna mp. Mesterházy Julianna mp. Mesterházy Eszther mp. Én előttem Hetey István mp. Én előttem N. Ivány Péter m. p. Én előttem Eőri Patthy István hazai hütös Ügyész m. p.

Praesentem Copiam cím suo verő ac genuino Originali per me collatam, eidemqui in omnibus confermen esse testőr.- Sigul a Mesterháza dt. 5-a Jan. 1827. Stephanus Mesterházy J. cottat. Sopron. Jurassor." *Mesterházy István végrendeletének (1784. III. 10-én kelt) másolata:* „Én alább is megirtt öregebb Mesterházy István néhai Mesterházy Mózesnek fia, előttem viselvén az emberi nemzetnek hallandóságát és a bizonyos halálnak bizonytalan óráját meggondolván, minthogy életemnek így nagyobb részét már elértem, úgy hogy hátralévő napjaimnak kevés számát remélhetem, azért Isten kegyelméből, ami kevés ingó és ingatlan javaim vágnak, hogy halálom után is gyermekeim között a szép egyesség és atyafiui szeretett megtartassék és minden visszavonások eltávozhassanak azok iránt, eltökéltt szabad akaratomból és mindenkényszerítés nélkül ép elmével teszek illetén rendelést amint következik és ugyan:

Elsőben: Minthogy az Atyai Ősi Jószágon csupán csak fiu ágott illet és abban még a boldogult eleimmal is a leányág soha sem osztozott, azért azt most is a Curiámon lévő épületekkel együtt a három fiamnak t. i. Pálnak, Györgynek és Ferencznek hagyom, úgy mind azon által, hogy az épületekből Marinka leányomat, nemes Mesterházy Nagy György házastársát öttven forintokat kifizessék, amennyire pediglen az ősi Jószágot az eleim elzálogosítások miatt készpénzen kellett visszaváltanom, abbéli zálogos summából is a leányomnak a negyed részt a fiam kiadják.

Másodszor: Aminémü szántóföldeket és réteket, az ősi jószágotat visszazabadításán kívül másoktul zálog jussal szerzettem, azok is már megnevezett fiam és leányom között egyenlő négy részre osztódjanak föl, hapedig azon jószágot az örökös urai kiváltanak a rajta lévő summából a negyed rész a leányomnak a fiam által kiadattasék.

Harmadszor: Tudva vagyom sokak előtt, hogy a fiam mióta fölnevelkedtek, velem együtt a gazdaságnak terhét viselték, azért különösen a Pálnak hagyok két ökröt, Györgynek is két ökröt és mind a kettőnek az ökr szekereimet és ekéimet, a Ferencnek pedig a két lovamat a lószekeremmel együtt, ami ezeken felül szarvasmarhákból, v. sertésekből találtatik az a négy gyermekeim között, a vetéseimmel együtt egyarányosan fölosztasson. Ami a szemben és szalmában lévő

gabonámat illeti azt a megírt fiaimnak úgy hagyom, hogy ebből böcsü-letesen eltakaríttassanak és minden házi költségeimet is ők szenvedjék.

Negyedszer: Pál és Ferencz fiaimat megházasítván és már alkalmas időtől fogva* feleségeikkel s gyermekeikkel házamnál kenyéremen tartván, hogy abból György fiamnak rövidsége ne legyen, azért annak a házasságára huszonöt forintokat rendelék, melyeket Pál és Ferencz fiaim neki megadni tartoznak.

Ötödször: A fönt megnevezetteken kívül a mi más belső és külső házi eszközök és mobiliák házamnál találtatnának (a fehér és agyi ruháimon kívül, melyeket különösen György fiamnak hagyok) azok is a chartabiancomon levő kevés pénzzel együtt a négy gyermekeim között egyaránt felosztódjanak." Záradék és aláírások.

.._ Záloglevél. *Másolat*

„Alább is írottak Mesterházy Miklós és házastársa Németh Katalin ezzel megismerjük és valjuk, hogy aminemő örök erdőnk vagyon cseri, T. N. sopron vármegyei helység határában, nyugotról Boda famíliáé, Keletről Mesterházy Ferencz és Mesterházy Zsuzsanna, N. Takács István házastársa hasonló nagyságú és velünk osztályos örök erdejek szomszomszédságában, ezen erdőnkét általadjuk mai alól irtt naptól fogva 32, azaz harminckét esztendőig 230 forintokért Nemzetes és Vitézlő Mesterházy István Urunk bátyánknak, abban leendő szabad fászással, makkoltatással, vagy mak felszedéssel és pascumával, szóval mind azon haszonvételekkel és szabadságokkal, melyekkel mi eddig birtuk és jövendőben is bírhattuk volna ilyes föltétel alatt, hogy eltelvén ezen fönt kitett 32 esztendők és mi sem magunk, sem maradékink az utolsó harminckettődik Sz. Mihály napján az egész summának egyszermind való letételével fönt irt erdőnkét ki nem váltanánk, tehát azon elmulasztott kiyáltásnapjától fogva, ismét 32 esztendőig sem magunk sem maradékinknak kibocsátani nem tartozik fent titulált Urunk Bátyánk úgy maradéki sem. Mellyekre nézve a törvényes evictiót magunkra és maradékinkra fölválol-ván, adjuk ezen saját nevünk aláírásával megerősített zálogos levelünket. Mesterháza, September 29-ikén 1826-ban. Mesterházy Miklós s. k. Németh Katalin s. k.

XII. A világháborúban.

Akarata ellenére sodródott bele Magyarország a világháborúba. De katonáink vitézül harcoltak a hazáért; minden vonalon visszaverték a betörő ellenségeket és idegen országokban is nagy hőstetteket vittek véghez. Ha nem követte volna el Károlyi Mihály a borzasztó hazaárulást, és ha orvul nem ölték volna meg a nagy hazafit: gróf Tisza Istvánt, nem zúdult volna ránk a nehéz Trianoni kereszt. De azért mindegyikünk vallja: „Hiszek Magyarország feltámadásában!”

Ugy érzem, hogy meg kell neveznem azokat a Mesterházyakat, kik a világháborúban, mint tűzharcosok küzdöttek a hazáért, amennyiben t. i. az adatok hozzám beérkeztek.

*Mesterházáról: M. Gyula *1881., továbbá Mesterházy-Nagy Kálmán. (L. 11. tábla)*

Bükről: Mesterházy József.

*Budapestről: Dr. Mesterházy-Nagy László * 1870. Külsővathon, ny. tábornok-hadbíró. (L. 9. tábla)*

*Dr. Mesterházy István *1867., tényleges katona-orvos; jelenleg ny. tábornok-orvos. (L. 5. tábla)*

Mesterházy Jenő, M. Gyulának és nemes Schätzel Teréziának fia, *Nezsideren (Mosonmegyében), 1888. július 24. Tanult Kőszegen, Kapuvárott, Csurgón az áll. tan. képzőintézetben, Budapesten a Pedagogium-ban és a Tudományegyetemen, ahol 1912-ben tanítóképzőintézeti tanári oklevelet nyert. Pályáját Budapesten, majd Modorban kezdte; innen Kolozsvárra nevezték ki, de ezt az állását a világháború kitörése miatt nem foglalhatta el. Közel három és fél évet töltött a harctéren, ahol tartalékos hadnagy és gazdasági tiszt lett. 1915. óta felesége a régi nemes székely családból származó Baló Judit. Az összeomlás után Budapestre helyezték az I. ker. áll. tanítóképzőintézethez, ahol a történelmi tanszékét tölti be. Tevékenyen részt vesz a székesfőváros népművelési munkájában: előadásokat tart, tanulmányi kirándulásokat vezet, történelmi és műtörténelmi cikkeket ír. Munkatársa több iolyóiratnak és a Rádióknak, hol különösen a főváros műemlékeit és művészetét ismerteti (Lásd 6. tábla).

Sopronból: dr. Mesterházy Sándor, M. Károly és Hencsey Eleonóra fia, "Sopronkeresztúron 1897. Tanult Sopronban az ev. lyceumban, hol érettségét tett; aztán Budapesten. Résztvett a világháborúban. Leszerelése után postatiszt lett és jelenleg Sopronban postatitkár (L. 5. tábla).

Lőcsről: Mesterházy István *1888. július 13. (Lásd 3. tábla).

Ostffyasszonyfáról: M. Jenő -1899. (L. 5. tábla). A soproni ev. lyceumban tett érettségét 1917-ben. Azután bevonult, mint egyéves önkéntes a soproni 18-ik honvédtüzérezredhez, innen, mint hdj. tizedes Budapestre a 40. honvédtüzérezredhez került, onnan pedig a 39-es honvéd nehéz tüzérezredhez vezényelték a harctérre Dél-Tirolba, honnan az Összeomlásokor, 1918. nov. 3-án, mint zászlós olasz hadifogságba jutott. Megszabadulva 1919. október 12-én, elvégezte a magyaróvári gazdasági akadémiát. Jelenleg, mint intéző működik Véssey Lajos hitbizományi uradalmában Szőcsénypusztán.

Szokolcáról: Dégay Zoltán, Dégay Gyula és Mesterházy Emma fia, mint gimnáziumi érettségét tett ifjú vonult be a hadsereghez. És különösen az olasz hadszíntéren küzdött, végül, mint vadászkülönítmény (Grenzjager) főhadnagy, századparancsnok szerelt le. Azután elvégezte a magyaróvári gazdasági akadémia évfolyamait, majd, mint gazdasági tiszt működött Hatvanban és a simongáti uradalomban. Azután testnevelési tanári vizsgát tett és jelenleg, mint gazdasági és testnevelési szaktanár működik a soproni ev. tanítóképzőintézetben.

Most kegyeletesen megemlékezem azokról a Mesterházyakról, kik a világháborúban hősi halált haltak a hazáért.

Mesterházáról: Mesterházy Nagy Ferenc, kinek

neve aranyba vésvé ott ragyog a mesterházai iskola falába illesztett 14 hős emlékére állított emléktáblán.

Lőcsről: M. Géza, *1882. május 15. (Lásd 3. tábla.)

Kapuvárról: M. Sándor és testvére *Rezső* (Lásd 6. tábla).

M. Zsigmond postamester, *1880. december 24-én, kit a kommunizmus alatt a vérengző Samuelli 1919. pünkösd ünnepén, június 19-én öt társával bitófán végeztetett ki (Lásd 5. tábla).

Gyékényesről: M. Gyula.

Hegyeskissomlóról: Szabó János és Mesterházy Annának fia: *János*, s. jegyző volt Surdon (Lásd 14. tábla).

Szokolcáról Dégay Kálmán, Dégay Gyula és Mesterházy Emma fia, mint főgimnáziumi tanuló, alig 18 éves korában, hazaszeretetből önként jelentkezett és vonult be hadiszolgálatra. Az olasz hadszíntéren mindvégig lelkesen harcolt, végül, mint zászlós, hősi halált halt és ott, olasz földön, Weldesben, a hősök

temetőjében alussza örök álmát.

Gasztonyból (Vasm.): M. Sándor, M. József.

És még mások is többen.

Valamennyiök felé kiáltjuk: „Ti Hősi Halottak élték dicsőségben, Magyarországnak békessége legyen!”

XIII. Mesterháza ma.

A kalauz harsány hangon kiáltja: Mesterháza-Pórládony. Megérkeztünk Mesterháza vasútállomására. Tehát kiszállunk és elindulunk, hogy megnézzük a falut, mely ezelőtt körülbelül *hét* száz évvel keletkezett és hosszú évszázadokon át adott csendes otthont a Mesterházy család tagjainak. Alig indultunk el a jókarban tartott kavicsos úton, már is látjuk a vasútállomástól nyugatra egy km.-re fekvő községet, mely most a tavaszi virágfakadás idején fehérre meszelt házaival és virágdíszbe öltözött gyümölcsös kertjeivel olyan vonzó képet mutat.

Mig lassan beszélünk, előveszem zsebemből a már előbb beszerzett statisztikai adatokat, tartalmazó jegyzékemet és ebből az alábbiakat olvasom ki.

Mesterházának sik területen fekvő határa 1000 hold, mely főképpen elsőrendű szántóföldből, buján termő rétekből és kevés erdőből áll. A házak száma 67, melyekben 147 férfi és 169 nő, Összesen 316 lélek lakik. Ezek közül 100 evangélikus, 204 r. k., 1 református és 11 zsidó vallásu. Többen vannak a faluban öregek, akik már nyocvanadik életévük felé járnak, sőt azon túl is vannak.

De már itt is vagyunk a faluban. Ez a szélső ház itt jobb felől, a felsőszeren: Mesterházy Gyula közbirtokos szép cserepes háza, három utcai szobával, öt ablakkal.

2. A második Csupor József zsuppos háza, mely Mesterházy házhelyen épült.

3. Ez a 3-ik ház: Jekelfalussy-féle cserepes cselédház két szobával.

2. Jekelfalussy-féle gazdatiszti ház öt utcai szobával, kilenc ablakkal. Ez is régen Mesterházyaké volt. Azután, házasság révén, Laposáéké, majd szürnyegi Horváth József, cs. kir. kamarás szerezte azt meg.

Következik szép kertben:

5. Jekelfalussy Sándorné kastélya. Ezt a szép kúriát a szürnyegi Horváth család — mely 1600. táján leányágon jutott e hely és a hozzátartozó birtok tulajdonába — 1842-ben építette. A kúria udvar felőlirészén négy szép toszkán oszlopon nyugvó tornác van. A szép kertbenkaliforniai fenyők, hatalmas platánfák vannak; hátul van még egy széposzlopos filagoria is. Jelenleg a Jekelfalussy család bírja, 1890. óta, mikor vétel útján jutott annak birtoklásába. Azelőtt Várallyaié volt, ki Mesterházy családba házasodott be.

6. A Jekelfalussy-uradalomhoz tartozó gazdalakás. A 300 kholdas uradalmat most Mesterházy Ernő bérlí.

7. Ez a csinos ház Mesterházy Sándor örököseinek háza négyablakkal.

8. Ez a szép kastélyszerű uri kúria, valamint a mellette lévő

9. ugyanilyen, szép, nagy kertekkel, Mesterházy Ernőé, a hozzájuk tartozó uradalmi földekkel együtt.

10. Ez a tetszetős kisebb cserepes ház, két szobával Mesterházy Sándor kisbirtokosé.

11., 12. A következő két ház a Mesterházy Ernő-féle uradalomhoz tartozó cselédházak 4—4 szobával

13. Ez meg a Jekelfalussy-uradalomhoz tartozó cselédház négyszobával.

• A következő kisebb, parcellázott telkeken épült 11 új ház (14—24.) özv. Németh Jánosné, Kelemen János, Horváth Imre, Kajtár József, Gróf Lajos, községé (erdős lakás), Beda József, Rozman Sándor, Pethő János, ör. Fehér János és Németh József tulajdonában vannak. És most sétáljunk vissza az alsószer első házához:

1. Ez az első ház, a Mesterházy Gyula házával szemben: Mesterházy Sámuel nagy gyümölcsös kerttel körülvett kúriája. Előbb Horváth Jánosé, azelőtt Nagyalásonyi Barcza Zsigmondé, a Horváth János apósáé volt, aki Mesterházy leányt vett feleségül.

2. Ez a négy ablakos szép kúria Hetyéssy Lajosé. Előbb Mesterházy Ferencé, Hetyéssy Lajos dédapjáié volt, ki M. Ferenc leányát vette feleségül.

3. Ez Gróf István háza, előbb Mesterházy Samuné-é volt.

4. Ez Bognár István kisbirtokos udvari háza.

5. Ez a nagy ház Jekelfalussy-féle cselédház hat szobával.

6. A mellette levő ház Mesterházy Gyula cselédháza.

7. Aztán következik Csupor Sándor kisbirtokos háza.

8. Mellette áll Molnár János ny. rendőr két utcai szobás csinos háza, mely előbb Tatay-ház volt.

9. Ez az érdekes ház, melyhez most érkezünk, csárdaszerű zsuppos épület. Előbb korcsma is volt és a Jekelfalussy-uradalomhoz tartozott; de most özv. Molnár Mária, postamester özvegyének tulajdona.

10. és 11-ik házak Major Samu és Beleznai, meg Takács Sándor házai, melyek előtt áll a téglából épített erős harangláb; benne függ a 101 kg.-os harang, melynek felirata ez:

„Ha szólsz, vést ne hirdess soha! Isten legyen velünk és Annak oltalma!”

„Közadakozásból öntette Mesterháza község lakossága 1921-ben.” Tehát a harang a két keresztyén felekezet közös tulajdona. Mindenkit hív imára. Minden halottat kísér siri utján, nyugovóra.

12. és 13. özv. Ments Lajosné közbirtokos házai.

14. Goldschmiedt Kálmán háza. Ez a mostani korcsma és bolt.

15—17. Kelemen János, Kajtár Antal, özv. Kelemen Istvánné és özv. Gróf Istvánné házai.

18. Hetyéssy Antal közbirtokos háza.

19. Mesterházy Sándor cselédháza két szobával.

20. Kelemen János cipész háza.

21—23. Deulák János, Mesterházy Samu cselédháza és Ágoston örökösök háza.

24—25. Mesterházy-Nagy Kálmán közbirtokos háza.

26. Az állami iskola-épület, mely 1896-ban létesült. Falán a hősök emléktáblája. Az első tanító Skriba Gyula (evang. vallásu) volt 1896-tól 1919-ig. Aztán következett Németh István 1919—1921-ig. Evang. Vallásu volt. Itt halt meg. 1921—1936-ig Lajtai János (ev. vallásu) működött itt. Ő is itt halt meg. 1936. szeptembertől fogva Rozgonyi Mária róm. kath. valásu tanítónő működik itt.

27. A következő ház a Hangya-üzlet

28. Község háza (a pásztor és kovács részére).

A mellékutcában: 29—41-ig a következők új, szintén parcellázott telkeken épült házai vannak: Kiglics Lajos, Varga János, öreg Csőre János, Galambos Kálmán, Giczy József, ifj. Csőre János, Pethő István, Asbóth János, mégis tovább a másik

mellékutcában: Özv. FehérJózsefné, ifj. Fehér János, Tima János, Kelemen Gyula és ifj. Gróf István házai.

Alig vettük észre, tanulságos szemlélődés és szórakoztató kellemes-séta után ideérkeztünk a falu nyugati végére. Ismét átmegyünk a felsőszerre és látjuk, hogy itt állunk a temetőnél. Igen, ideérkeztünk: *a temetőhöz*. Kapuján belépve, levesszük kalapunkat, mert úgy érezzük, hogy itt is hangzik felénk az Urnak szava: „Olld le a te saruidat lábaidról, mert ez a hely, amelyen most állasz, szent föld.” Kegyelettel szétnézünk és megnézzük a szembetűnőbb sírkereszteket, emlékköveket és a kriptát, de megállunk a korhadttal kerestűfajú, sőt a már jeltelen, behorpadt síroknál is. Megemlékezünk az elköltözött ősökről, elgondolkozunk a múlandóság felett és az örökké való Istenhez szárnyal a mi lelkünk

A kriptában, mely kápolnaszerűen emelkedik ki a földből, a következők vannak eltemetve:

Mesterházy Dániel, aki 1750. október 11-én született, aztán neje: Konkoly Thege Anna, aki 1795. október 13-án halt meg; továbbá az 1. táblán felsorolt leszármazottak közül Dániel fia: Ferenc, nejevel Radó Jozefával, aztán ugyancsak Dániel gyermekei: Mesterházy József huszárkapitány, Mesterházy János ügyvéd és Terézia, ki 1804. VII. 25-én halt meg; M. Kálmán 1846. IX. 9., Mesterházy Gyula 1896. XII. 17. és neje alsósági Horváth Jozefa. Ezeknek gyermekei közül Gyula f 1913., Kálmán f1877. Továbbá a kiskorában elhalt László 1880. Végül az 1. táblán emiített és 1913-ban elhalt Gyulának egyéves Agáth nevű leánya és Gedeonnak egyik fia György. A régi ősöknek a kriptában összeomlott hamvait Mesterházy Jenő a kriptát tataroztatván, egy közös koporsóba gyűjtötte Össze és így helyeztette el a sírboltban. De nézzünk künn is körül!

Itt látjuk sorban az ősök sírköveit. Mesterházy Sámuel táblabíró (nőtlen volt) f 1835. XI. 1. (L. 1. tábla). Mesterházy István táblabíró f1846. I. 23. és neje Gyömörey Teréz f 1816. (L. IV. tábla). Mesterházy Pál táblabíró f 1877. III. 27. és neje Mankóbüki Horváth Karolin. Mesterházy István 1848—49-es lovas honvéd-ezredes * 1811. IV. 23., f 1854. (L. IV. tábla). Mesterházy Ödön ügyvéd * 1845. XII. 27., f 1907. XI. 25. és neje Toperczer Kornélia f 1925. II. 13. Mesterházy József *1783. II. 4., f1872. XII. 23. (L. 5. tábla). Mesterházy Miklós * 1790. XI. 25., 11871. X. 18. és neje Németh Katalin (L. 5. tábla). Mesterházy Sándor *1831., |1922. VII. 24. (L. 5. tábla). És továbbmenve megvizsgáljuk a többi sírköveket és sírkereszteket is: Elolvassuk azok feliratait és elgondolkozunk a múlandóságról. Keressük a cimerszerző Bálintnak és testvérjének Jánosnak sírját is, de nem találjuk. Mégis kegyelettel gondolunk rájuk is és távozóban csendesen rebegjük: Nyugodjanak az ide költözöttek mind békecsésben ! Lélekből aztán továbbszállunk a többi temető felé, melyekben a kiterjedt Mesterházy-családnak a halál útján elköltözött tagjai pihennek. Gondolunk a nemesládonyi, a nemeskéri, a geresdi, a hetyei, a lócsi, a nemesmagasi, a mesteri, a simonyi, a nemes-hollósi, a nemespátrói, a kapuvári, a büki, az enesei, a szombathelyi, a kiskunhalasi, a budapesti, a rábatamási, a meszlényi, a rábabogyoszlói és a többi temetőkre, melyekben Mesterházyak alusszák a siri álmot, sőt gondolunk hősi halottaink sírjaira is, melyeken csak mezei virágok nyílnak. Sok síron látjuk a halhatatlanság jelképét, a mindig zöld cipruságot virítani; sok sírra letesszük az érdem babérkoszorúját és minden temetőkapu felett lelragyogni látjuk az örökélet reménységének aranybetűs feliratát: „*Feltámadunk!*”

Zárszó.

Ime, Szives Olvasó, emlékeztünk a régiokról. Az elmondottakból látjuk, hogy a Mesterházy- család is beleilleszkedett a magyar nemzet nagy történelmi hivatásába. Itt a nyugati határszélen minden korszakban hűségesen igyekezett teljesíteni hazafias kötelességét Királyhű volt a család, de a nemzet szabadságáért, a haza függetlenségéért, fegyverrel kezében is, kész volt sikraszállni. Sokan voltak a családban, kik elévül-hetlen érdemeket szereztek a király, a haza és az egyház szolgálatában. Sőt az egész család — mint a magyar középosztálynak egyik jelentékeny része — szintén egyik oszlopa volt és az ma is családnak, hazának, egyháznak és az emberiségnek. Mi magunk: Mesterházyak, multunk közelebbi megismerése által is közelebb jöttünk egymáshoz, ami annál jobb, mert sajnos a múltban nem ismertük egymást-és többször előfordult, hogy az egyik nem látta meg a másikat és nem vett róla tudomást, sőt talán le is nézte azt.

A Mesterházy-család ma élő tagjainak száma. körülbelül 500. Mindenkit a kiterjedt családból nem sikerült kikutatni és a nyilvántartásba felvenni. Nem is áltatom magamat azzal, hogy mindent felkutattam, kifürkészttem, kiderítettem és közzétettem volna. A hiányzókat írja meg más valaki. Én hálákat adok, a jó Istennek, hogy engemet e könyvemnek megírására méltatott és segített.

Köszönetet mondok mindenkinek, kik engemet e munkám megírásában támogattak, főképen Mesterházy Jenőnek (Kemendollár), Mesterházy Ernőnek (Nagygeresd), Mesterházy Jenőnek, tan. képezdei tanárnak (Budapest), ki valóban munkatársam volt a sok adat felkutatásában, Mesterházy Károly bátyámnak, Mesterházy Bálintnak (Enese), Mesterházy Nagy Lászlónak (Zirc), Mesterházy Gyulának (Poty) stb.

Az 1848-ik évben kimondották az egyenlőséget, a testvériséget és a nemesi jogok eltörlését. Jókai Mór a „Névtelen vár" c. szép regényét ezekkel, a szavakkal zárta be: „Nemes lelkek" még vannak a világon, „Urak" is vannak, „vitéz harcosok" is vannak, de „nemes emberek" nincsenek többé." És mégis a nemesi rang ma is megvan, úgymint a bárói, a grófi és hercegi rang is megvan. A sok között megtörtént, hogy 1906-ban egy altábornagyot, egy nyűg. altábornagyot, egy ezredest nemesi rangra emelt a király (Budapesti Közlöny 147. és 231. számai). Elfogadták, örültek neki és önérzettel viselték a nemesi címet.

Igyekezék minden ember „nemesen" élni magának és családjának boldogságára, hazájának javára és mindenekfelett Isten dicsőségére.

Források.

- 1 A Mesterházy családnak több helyen lévő levéltárainak okiratai és egyéb irományai.
- 2 A csornai konvent levéltára.
- 3 A vasvári káptalan szombathelyi levéltára (archivuma).
- 4 Sopronmegyei oklevéltár. II. kötet.
- 5 Nagy Imre: Sopronvármegye története.
- 6 „Turul" heraldikai és genealógiai közlöny. 1899.
- 7 Országos levéltár.
- 8 Nagy Iván: Magyarország családai.
- 9 Balogh Gyula: Vasvármegye Nemes családjai.
- 10 Kempelen Béla: Magyar nemes családok.

- 11 Vasvármegye monográfiája.
- 12 Dr. Payr Sándor: A nemeskéri artikulás evangélikus egyházközség története.
- 13 Dr. Payr Sándor: Telekesi Török István.
- 14 Hóman Bálint és Szegfű Gy.: A magyar nemzet története.
- 15 Ólyvedi Vad Imre: Nemességi könyv.
- 16 Farkas Mihály: A nagygeresdi ev. egyházközség története.
- 17 Dr. Illéssy János: Az 1754—55. évi országos nemesi Összeírás
- 18 A zalai ág. hitv. evang. egyházmegye múltja. 1908.
- 19 Dr. Payr Sándor: Gyurátz Ferenc életrajza.